

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTERGACE

Boj Evropské unie s chudobou a sociálním vyloučením
European Union's Fight Against Poverty and Social Exclusion

Student: Bc. Eva Bartošová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Kateřina Dvoroková, Ph.D.

Ostrava 2014

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Eva Bartošová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Boj Evropské unie s chudobou a sociálním vyloučením**
European Union's Fight Against Poverty and Social Exclusion

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Teoretické přístupy k chudobě a sociálnímu vyloučení
3. Nástroje Evropské unie pro boj s chudobou a sociálním vyloučením
4. Vyhodnocení účinnosti strategií EU v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

EUROPEAN COMMISSION. *Employment and Social Developments in Europe 2012*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 469 s. ISBN 978-92-79-27159-5.

FIALA Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

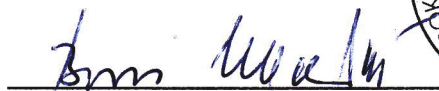
KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2010. 503 s. ISBN 978-807-3572-761.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Kateřina Dvoroková, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 25.04.2014

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

„Prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně pod vedením Ing. Kateřiny Dvorokové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité zdroje do seznamu literatury“.

V Ostravě, 25. dubna 2014

.....*Eva Bartošová*.....

Bc. Eva Bartošová

Mé poděkování patří Ing. Kateřině Dvorokové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a trpělivost, kterou mi v průběhu zpracovávání diplomové práce věnovala.

Obsah

1	Úvod	6
2	Teoretická východiska chudoby a sociálního vyloučení	9
2.1	Chudoba	9
2.1.1	Definice chudoby	9
2.1.2	Příčiny chudoby.....	11
2.1.3	Měření chudoby.....	12
2.1.4	Koncepty chudoby.....	13
2.1.5	Novodobá chudoba.....	15
2.1.6	Ekonomické pojetí chudoby	19
2.1.7	Globalizace a chudoba	20
2.1.8	Chudoba a náboženství.....	21
2.2	Sociální vyloučení	23
2.2.1	Definice sociálního vyloučení	24
2.2.2	Dimenze sociálního vyloučení	25
2.2.3	Měření a ukazatele sociálního vyloučení	26
2.3	Dílčí shrnutí.....	28
3.	Nástroje Evropské unie pro boj s chudobou a sociálním vyloučením.....	30
3.1.	Sociální politika Evropské unie	30
3.1.1.	Sociální politika v dokumentech Evropské unie	31
3.1.2	Evropský sociální fond.....	36
3.2.	Lisabonská strategie	36
3.2.1.	Vývoj v EU před Lisabonskou strategií	37
3.2.2.	První období Lisabonské strategie	38
3.2.3	Střednědobé hodnocení Lisabonské strategie.....	41
3.2.4	Nový začátek Lisabonské strategie	43
3.2.5	Správa Lisabonské strategie	45

3.2.6	Zhodnocení Lisabonské strategie	45
3.3	Strategie Evropa 2020	46
3.3.1	Obsah Strategie Evropa 2020	47
3.3.2	Subjekty realizující Strategii Evropa 2020	51
3.3.3	Nástroje Strategie Evropa 2020	52
3.3.4	Srovnání Lisabonské strategie a Strategie Evropa 2020	53
3.4	Dílčí shrnutí.....	54
4	Vyhodnocení účinnosti strategií EU v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení... 55	
4.1	Lisabonská strategie	55
4.2	Strategie Evropa 2020	57
4.2.1	Lidé ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením.....	57
4.2.2	Míra zaměstnanosti	64
4.3	Vliv ekonomické krize na chudobu a sociální vyloučení v zemích Evropské unie	66
4.3.1	Ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením	67
4.3.2	Materiální nedostatek	68
4.3.3	Domácnosti bez práce nebo s nízkou intenzitou práce.....	69
4.3.4	Dopad krize na odlišné skupiny populace	71
4.4	Výzvy a odezvy v sociální oblasti.....	75
4.4.1	Minimální mzdy	75
4.4.2	Daně	76
4.4.3	Sociální výdaje	76
4.4.4	Penze	77
4.5	Mezinárodní organizace a boj proti chudobě v zemích Evropské unie.....	78
4.6	Diskuze k dosaženým výsledkům evropských strategií.....	80
4.7	Komparace Evropské unie a Spojených států amerických při řešení problému chudoby a sociálního vyloučení	83
4.7.1	Spojené státy americká a problém chudoby	83

4.7.2	Srovnání politik Evropské unie a Spojených států amerických oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení	84
4.8	Dílčí shrnutí.....	85
5	Závěr	87
	Seznam použité literatury.....	92
	Seznam zkratk	102
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
	Seznam příloh	
	Přílohy	

1 Úvod

Chudoba a sociální vyloučení jsou stále součástí života společnosti. Být chudý dnes neznamená pouze strádání v podobě nedostatku potravin, pitné vody a střechy nad hlavou. Chudým se může cítit i člověk, který je zaměstnán, žije v jednopokojovém bytě, ale jeho příjem mu vystačí pouze na zaplacení nájmu, inkasa a nakoupení základních potravin. Večeře v restauraci nebo návštěva koncertu nebo jen zakoupení maličkosti pro radost se pro tohoto člověka stává luxusem, který si nemůže dovolit, a tak se stále více odcizuje společnosti, ve které žije, až dojde k úplnému vyloučení z této společnosti.

Tato diplomová práce se zabývá strategiemi Evropské unie, které se zaměřují na širokou škálu činností s cílem učinit Evropskou unii prosperující, konkurenceschopnou a s vysokým standardem života obyvatel. A právě jejich sociální rozměr se zaměřením na činnosti a opatření vztahující se k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení bude předmětem této práce. Tyto problémy v posledních letech nabraly v některých zemích na intenzitě a to zejména v souvislosti s hospodářskou a finanční krizí, která se v evropských ekonomikách začala projevovat v roce 2008.

Téma práce jsem si vybrala právě z toho důvodu, že sledovaná problematika je stále aktuální a také proto, že veřejnosti jsou často prezentovány balíčky pomoci a potírání chudoby v nejchudších zemích Afriky a zbytku rozvojového světa. A naopak návrhy pomoci pro občany EU, naše sousedy, přátele nebo náhodné kolemjdoucí, jsou povětšinou známy jen pár zasvěceným.

Cílem diplomové práce je provést vyhodnocení účinnosti strategií Evropské unie v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v členských zemích. Vybranými strategiemi jsou Lisabonská strategie, jejíž realizace probíhala v letech 2000 až 2010 a Strategie Evropa 2020, jejíž realizace byla zahájena v roce 2010 a datum jejího ukončení bylo stanoveno na rok 2020. U obou strategií byly určeny cílové hodnoty ukazatelů, jejichž dosažení se očekává na konci jejich realizačního období. V Lisabonské strategii byl vytyčen cíl 70% míry zaměstnanosti pro rok 2010 a u Strategie Evropa 2020 je cílem 75% míra zaměstnanosti a o 20 milionů méně osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením v roce 2020.

Hypotéza diplomové práce zní: *Komplexní strategie Evropské unie, realizované společným úsilím Unie a členských zemí, jsou účinným nástrojem v oblasti boje s chudobou a sociálním vyloučením.*

Statistická data, která jsou základem analýzy uvedené v praktické části této práce, jsou čerpána z databáze Evropského statistického úřadu (2014). Ukazatele určené pro sledování Strategie Evropa 2020 jsou zveřejňovány společně v dílčí kategorii nazvané Europe 2020 Indicators a ukazatel míry zaměstnanosti pro sledování pokroku při realizaci Lisabonské strategie je zveřejňován v rámci kategorie Employment and Social Policy Indicators. Časově je sledované období vymezeno roky 2005 a 2012. Rok 2012 je posledním rokem, pro který jsou v současnosti dostupná národní a unijní statistická data.

K vypracování diplomové práce je použita metoda historická, která je využita k popisu vývoje sociální politiky Evropské unie a s ní spojených aktivit. Metoda komparace sloužící k porovnání odlišností mezi sledovanými strategiemi, analýza je použita ke zkoumání získaných statistických dat. Metoda dedukce a také indukce slouží k vymezení příčin a důsledků současné situace v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v členských zemích.

V první části práce jsou vymezena teoretická východiska chudoby a sociálního vyloučení. Nejdříve je popsáno, co je to chudoba, jaké jsou její definice, koncepce a jak může být chudoba měřena. Různé pohledy na chudobu jsou popsány na základě poznatků tří významných ekonomů – Fridricha Engelse, Charlese Bootha a Seeborna Rowntreeho. Dále jsou v této kapitole vymezeny přístupy různých ekonomických škol a také světových náboženství k chudobě. Teoretické vymezení sociálního vyloučení je provedeno v poslední části této kapitoly. Tato podkapitola se nejdříve věnuje jeho definicím, dále pak dimenzím a na závěr ukazatelům, které se používají při rozhodování, zda se o sociální vyloučení jedná či nikoliv.

Následující kapitola se zabývá charakteristikou nástrojů, kterými chce Evropská unie uspět v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v členských zemích. V úvodní části této kapitoly je popsána sociální politika EU a její vývoj, který je neoddělitelně spjat s vývojem evropské integrace. Další část této kapitoly se zabývá Lisabonskou strategií. Prvním bodem je seznámení se s podmínkami, za kterých byla tato strategie přijata a následovat bude charakteristika prvního poločasu její realizace, na kterou bude navazovat střednědobé zhodnocení dosažených úspěchů a nakonec vymezení Obnovené Lisabonské

strategie, jejíž činnost byla zahájena v roce 2005. Poslední podkapitola se věnuje Strategii Evropa 2020, která je na území EU realizovaná od roku 2010. Nejdříve je uveden obsah strategie, její cíle, priority a iniciativy. V další části jsou představeny subjekty, které se podílí na její realizaci a nástroje využívané pro dosažení vytyčených cílů. V závěru kapitoly je provedeno srovnání obou popsaných strategií. Z hledem k tomu, že obě strategie jsou komplexní, při vypracování je důraz kladen zejména na oblasti a opatření týkající se boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Poslední, praktická část této diplomové práce se zabývá hodnocením účinnosti sledovaných strategií v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. V rámci Lisabonské strategie je vyhodnocován pouze cíl zaměstnanosti, neboť žádný jiný ukazatel v sociálním pilíři vhodný pro hodnocení vymezen nebyl. Při hodnocení strategie Evropa 2020 jsou sledovány dva hlavní a tři dílčí ukazatele. Mezi hlavní ukazatele jsou zařazeny: míra zaměstnanosti a lidé ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením, který se dále skládá ze tří ukazatelů dílčích – lidé žijící v domácnostech s velmi nízkou intenzitou práce, lidé ohrožení chudobou po sociálních transferech a osoby trpící materiálním nedostatkem. Nejdříve je sledován vývoj těchto ukazatelů mezi lety 2005 a 2012. V následující části pak vývoj ukazatelů v krizových letech, tedy 2008 až 2012. Odezvy doporučené Evropskou komisí, které mají odrážet stále přetrvávající problémy sociálních politik v členských zemích, jsou identifikovány v následující části této kapitoly. K získání ucelené informace o aktivitách a projektech sloužících k boji proti chudobě v EU jsou unijní strategie doplněny akcemi dvou nejvýznamnějších světových organizací – Organizací spojených národů a Skupiny Světové banky. V závěru této kapitoly také proběhne diskuze k dosaženým výsledkům sledovaných strategií.

2 Teoretická východiska chudoby a sociálního vyloučení

Tato kapitola je nejdříve věnována problematice chudoby. Na jejím počátku jsou uvedeny její definice, které odhalují, co se pod pojem chudoba vlastně ukrývá. Dále jsou zde uvedeny možné příčiny chudoby a také způsoby jejího měření. Kapitola obsahuje koncepty chudoby, představující odlišné vnímání chudoby, jak z pohledu chudých tak i pozorovatelů. Poslední část věnovaná chudobě popisuje, jak je chudoba vnímána čtyřmi světovými náboženstvími a vybranými ekonomickými školami.

Druhá část této kapitoly je věnována sociálnímu vyloučení, které je dnes stále častěji spojováno s chudobou. Na úvod je zde uvedena jeho definice vysvětlující, co sociální vyloučení znamená. Dále následuje charakteristika dimenzí sociálního vyloučení a v závěru kapitoly jsou uvedeny ukazatele, které mohou přispět k odhalení tohoto problému ve společnosti.

2.1 Chudoba

Pojem chudoba je velmi často užívaný v souvislosti s akcemi a cíli, které mají přispět ke zlepšení života lidí na zemi. Tak jako se liší jeden člověk od druhého, liší se i jejich názory na podobu chudoby, její příčiny a eliminaci. V literatuře je možné narazit na zaměňování chudoby s nerovností. Tyto dva pojmy spolu souvisí, ale nejsou synonymy.

Nerovnost představuje následek rozdělení společnosti podle některé její charakteristiky. Například podle příjmu lze společnost rozdělit na osoby s vysokým, středním a nízkým příjmem a mezi těmito osobami vznikla nerovnost.

Chudoba je možné definovat jako extrémní případ nerovnosti projevující se vzdalováním se jedné skupiny obyvatel od nejbohatších v dané společnosti a také zároveň i od zbytku populace. Chudoba představuje vydělení skupiny obyvatel, které je obecně vnímáné jako nepřijatelné, zatímco o nerovnosti tento závěr neplatí (Mareš, 1999).

2.1.1 Definice chudoby

Chudoba nepředstavuje jednoznačný jev, který má za všech okolností jasně daný průběh a pravidla. Z tohoto důvodu není jednoduché tento jev definovat. Jednou z příčin těchto obtíží je, že každý člověk ať už se s chudobou potýká osobně nebo ji jen sleduje z povzdálí, své vjemy prezentuje odlišně. Z tohoto důvodu budou v následujícím textu uvedeny dvě definice chudoby.

První definice chudoby je obsažena v *Prohlášení o chudobě a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech*, které byly přijaty v květnu 2001 Výborem OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva. Tato definice uvádí že „*chudoba je stav člověka, charakterizovaný trvalou nebo chronickou deprivací týkající se zdrojů, schopností, možností volby, bezpečí a moci, jež jsou nutné pro to, aby se člověk mohl těšit slušné životní úrovně a ostatním občanských, kulturních, hospodářským, politickým a sociálním právům*“ (Karina Batthyány a kol., 2010, s. 17).

I druhá definice pochází od *Organizace spojených národů* a charakterizuje chudobu z pohledu lidských práv a uvádí že „*chudoba představuje mnohonásobné porušení základních práv lidských bytostí a především práva na slušný život, jak je zakotveno v mezinárodních dohodách o lidských právech*“ (Karina Batthyány a kol., 2010, s. 7).

Jak je patrné z předchozího textu, OSN disponuje více definicemi. Ty jsou přizpůsobovány jak aktuálním problémům, které chce tato organizace řešit, ale také odpovídají dlouhodobým cílům vytyčeným na zasedáních představitelů členských zemí. Pro danou oblast je tedy volena ta definice, která ji nejlépe odpovídá.

OSN je v boji proti chudobě klíčovou organizací, ale není jediná. *Skupina Světové banky* byla založena v roce 1944 a mezi své priority také vytyčila boj s chudobou. Je složena z několika organizací, mezi které patří například *Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj* (IBRD) nebo *Mezinárodní rozvojová asociace* (IDA). Zatímco, IBRD pomáhá snižovat chudobu v zemích se středním příjmem, IDA se orientuje na země nejchudší neboli země s nízkým příjmem¹. Skupina Světové banky definuje chudobu jako stav, kdy lidé *nedosahují příjmu dvou amerických dolarů na den*. Oficiálně se v tomto případě hovoří o *hranici chudoby* (WORLD BANK, 2013).

OSN a Světová banka jsou klíčové pro boj s chudobou v celosvětovém měřítku. Specifickou výjimkou z jejich zájmu je Evropa, přesněji členské země Evropské unie. Ty spadají do kompetencí orgánů Unie a jimi vedených politik a strategií bojujících s chudobou. Mezi významné orgány působící v této oblasti patří například Generální ředitelství nazvané *Zaměstnanost, Sociální věci a sociální začlenění*, které spadá do působnosti Komisaře Lázsló Andora z Maďarska. V zemích EU se chudoba definuje

---

¹ Světová banka člení země podle jejich HND na obyvatele vyjádřeném v amerických dolarech v cenách z roku 2012. Kategorie zemí s nízkým příjmem je charakterizována ročním příjmem v maximální výši 1035 USD a země se středním příjmem disponují příjmem ve výši 1 036 – 12 616 USD.

na základě příjmu domácností. Chudý je tedy ten, kdo žije v *domácnosti s příjmem nižším*, než je *mediánový nebo průměrný příjem* domácnosti v dané zemi (EUROPA, 2013g).

2.1.2 Příčiny chudoby

Chudoba je všudypřítomný jev, který je s lidskou společností svázán od počátku její existence. V dějinách Země, nelze nalézt období, ve kterém by, alespoň některá část světové populace nežila v bídě. V současné době žijí v podmínkách chudoby a nedostatku lidí jak v zemích rozvojových, tak i v zemích hospodářsky vyspělých.

Příčin způsobující neschopnost lidí uspokojovat své potřeby je mnoho. V následujícím textu budou charakterizovány ty, které jsou nejčastěji uváděny a často slouží jako podklad pro hledání možných řešení této nepříznivé situace v životě mnoha lidí.

Podle Krebse (2010) vzniká chudoba ze tří možných příčin. První příčinou neutěšeného stavu života člověka je *nezaměstnanost*. Následkem toho, že člověk nepracuje, tedy nevykonává činnost, za kterou je finančně ohodnocen, je pokles příjmu jednotlivce i celé domácnosti. Nezaměstnanost zvyšuje riziko chudoby u lidí bez práce v současnosti, ale také v jejich budoucnosti. Dlouhotrvající nezaměstnanost snižuje odpracovanou dobu, ze které se vypočítává výše starobního důchodu.

Nedostatečný příjem ze zaměstnání je druhou možnou příčinou, proč se lidé mohou stát chudými. Důvodem nízkého finančního ohodnocení pracujících může být jejich nízká úroveň vzdělání a kvalifikace. Lidé se při výběru své profese často rozhodují na základě svých schopností, dovedností a také podle svých zájmů. I toto jsou determinanty ovlivňující výši příjmu a životní podmínky obyvatel.

Třetí příčinu chudoby představují *rozdíly ve vlastněném bohatství* a příjmy z něj pocházející. Lidé, kteří nevlastní žádný majetek, nemohou pobírat příjem z něj vyplývající, a tudíž nemají žádnou možnost nahradit nebo doplnit svůj výdělek z pracovní činnosti a stávají se chudými.

Mareš (1999) uvádí také tři příčiny vedoucí k neschopnosti uspokojovat své potřeby. Chudoba může být důsledkem *formy ekonomického a sociálního systému*. Zde je nutné rozlišit dvě formy.

- *Nutná a žádoucí* – chudoba představuje jen přechodný krátkodobý stav, který je spojován s rozvojem trhu. Znamená to, že pro další vývoj je nezbytné, aby pracující, krátkodobě opustil své místo a vystavil se tak riziku chudoby.
- *Nutná a nežádoucí* – v této formě je již chudoba jevem dlouhodobým a zasahujícím značnou část populace. Vzniká z důvodu nespravedlivého rozdělování výsledku národního hospodaření a je nutné vyvíjet činnosti k jejímu odstranění.

Druhou příčinou chudoby podle Mareše (1999) je *individuální chování jednotlivců*, ve kterém se projevují negativní rysy jejich osobnosti. Zde můžeme zařadit například nestřídmé chování, lenost nebo nemorální chování.

Poslední příčinou jsou situační faktory. Jako příklad lze uvést více generační chudobu, kdy lidé žijící v nepříznivých podmínkách přenáší své postavení na své potomky. Ti nepoznali nic jiného, a proto nevidí důvod něco ve svém životě měnit. Dalším faktorem může být neštěstí. Do této kategorie lze zařadit přírodní katastrofy, loupež, pracovní úrazy a další.

2.1.3 Měření chudoby

Zjišťování počtu nebo podílu chudých osob v dané zemi se provádí na základě měření. Vzhledem k tomu, že chudoba představuje vícerozměrný problém, je její měření problematické. I zde existuje více přístupů, jak zjistit počet chudých. V následujícím textu jsou uvedeny nejznámější metody měření.

Hranice chudoby

Nejčastěji užívaným měřítkem lidské chudoby je tzv. hranice chudoby. Tento ukazatel byl vytvořen Světovou bankou a charakterizuje minimální výši příjmu, která člověku umožňuje uspokojit jeho základní lidské potřeby. Světová banka stanovila výši minimálního příjmu na *dva americké dolary* na osobu na den (WORLD BANK, 2013).

Spotřeba

V tomto případě spotřeba představuje schopnost člověka uspokojit své potřeby nákupem statků a služeb. Čím vyšší jsou spotřební výdaje, tím by měl být člověk bohatší.

Tento ukazatel má větší vypovídací hodnotu v zemích vyspělých, kde jsou převážně všechny statky a služby dostupné (Khandker, 2009).

Krebs (2010) uvádí, že při měření chudoby z pohledu spotřeby se používá *normativní (absolutní) metoda*, která využívá například *minimalizované spotřební koše*. Tyto koše obsahují určité množství zboží a služeb, jejichž spotřeba zajistí minimální standart životní úrovně. Další možností je stanovit *podíl výdajů na potraviny* na celkových spotřebních výdajích. Obecně se předpokládá, že s rostoucími příjmy, klesají výdaje na potraviny a podle tohoto pravidla tedy platí, že čím nižší bude podíl výdajů na potraviny, tím bude člověk bohatší a naopak.

Příjem

Již v předchozí kapitole bylo zmíněno, že nízký příjem jednotlivce zvyšuje riziko, že tento člověk nebude schopen uspokojovat své potřeby v potřebném rozsahu. Měření chudoby podle příjmu představuje nepřímou metodu, pro kterou je rozhodující disponibilní důchod (Khandker, 2009).

Využívání příjmu jako měřítka chudoby se označuje jako *metoda relativní*, jejímž základem je stanovení minimálního příjmu jedince nebo domácnosti sloužícího k uspokojení základních potřeb. Tento příjem se nejčastěji stanovuje jako podíl na průměrném příjmu připadající na osobu či domácnost v dané společnosti. Jeho výše je stanovována na základě dohody odborníků, kteří přihlíží jak k velikosti, tak i struktuře domácností (Krebs, 2010).

Index HPI (Human Poverty Index)

Další možností, jak změřit lidskou chudobu je použití indexu HPI, který byl vyvinut Organizací spojených národů ke sledování ukazatelů indexu HDI (Human Development Index). Tímto indexem je vyjadřována úroveň rozvinutosti zemí a HPI měří nedostatky třech základních faktorů indexu HDI, které jsou představovány délkou lidského života, určitou výší životní úrovně a vzděláním. Index HPI může nabývat hodnot od jedné do sta. Čím vyšší je získaná hodnota tohoto indexu, tím větší bída sužuje hodnocenou zemi (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013a).

2.1.4 Koncepty chudoby

Víceznačnost chudoby představuje komplikaci, která brání její snadné kategorizaci. Definovat koncepty je náročné také proto, že každý člověk žijící v podmínkách chudoby

své postavení vnímá jinak, tak jako ji vnímá odlišně společnost, ve které se bída vyskytuje. Mezi nejčastěji užívané koncepty chudoby lze zařadit koncepty subjektivní a objektivní, které se dále dělí na absolutní a relativní. Další možností je koncepty rozdělit na perspektivní a konsensuální.

Subjektivní koncepty

Subjektivní koncepty chudoby jsou založeny na individuálním vnímání svého života samotnými chudými lidmi. Jsou založeny zejména na názorech a pocitech hodnotitelů a doplněny o objektivní charakteristiky, jako je například příjem domácnosti. Šetření zkoumající chudobu ze subjektivního pohledu jsou založeny na dotazování a respondent odpovídá na otázky. Ty jsou položeny ve smyslu srovnání toho co osoba skutečně má a čeho by chtěla dosáhnout (Mareš, 1999).

Objektivní koncepty

Krebs (2010) uvádí, že objektivní koncepty jsou tvořeny na základě faktorů, které nejsou přímo závislé na mínění dotazovaných. Tyto faktory jsou nejčastěji výsledky hodnocení informací o domácnostech. Kritéria jsou stanoveny autoritami (například vláda), které zohledňují i ekonomické souvislosti. Výsledky jsou využívány pro stanovení dělicí čáry mezi chudými a nechudými a také mohou přispět k použití vhodného nástroje sloužícího k redukci počtu obyvatel žijících v nevyhovujících podmínkách. Objektivní koncepty se ještě dělí na dvě subkategorie: absolutní a relativní chudoba.

Absolutní chudoba jak uvádí Mareš (1999) představuje takové podmínky života člověka, kdy tento člověk není kvůli nedostatku prostředků schopen uspokojit své základní potřeby. Tento nedostatek pak může člověka ohrozit na životě. Hranice absolutní chudoby nelze ovlivnit změnou životní úrovně v dané společnosti. Tento koncept je užíván při líčení životních podmínek lidí žijících v rozvojových zemích.

U hospodářsky vyspělých zemí je chudoba považována za relativní a postavení chudých lidí je srovnáváno se standardem životních podmínek v dané zemi. *Relativní chudoba* je podle Townsenda „taková, že jedinci, rodiny a skupiny mohou být označeni za chudé, jestliže jejich zdroje nejsou postačující pro zajištění druhu stravy, participace, životních podmínek a požitků, které jsou obvyklé nebo jejichž dosažení je přinejmenším široce podněcováno a schvalováno ve společnosti, k níž náležejí. Jejich příjmy jsou natolik

pod úrovní, že je to de facto vylučuje z životních standardů, zvyklostí a činností v ní obvyklých“ (Townsend, 1979, s. 13).

Perspektivní a konsensuální koncepty chudoby

Předchozí typy koncepcí jsou u Mareše (1999) doplněny o další dvě, které se od sebe odlišují vymezením kritérií chudoby. *Perspektivní koncepty* označují chudé na základě odborných odhadů. Tyto odhady jsou tvořeny například pomocí spotřebních košů obsahujících statky a služby potřebné pro uspokojování základních lidských potřeb. *Konsensuální koncepty* jsou výsledkem dohody vzniklé v určité společnosti, které označují kdo je chudý a kdo ne. Záleží tedy na názoru společnosti, co je považováno za nezbytné pro život. Při vytváření těchto konceptů se pracuje s respondenty a nikoliv s odborníky.

2.1.5 Novodobá chudoba

V současné době se velmi často řeší otázka, zda se chudoba a její determinanty v průběhu let změnila. Odborníci hledají odpověď na to, zda jsou chudí dnes chudší než jejich předchůdci nebo naopak je jejich životní situace lepší. Velmi obecně by se dalo říci, že se postavení znevýhodněných osob zlepšilo. Důvodem je zejména lepší zdravotní péče, programy státní podpory, přístupnější vzdělávání a také vyšší hygienické standardy. Podobou nové chudoby se zabývali například Fridrich Engels, Charles Booth a Seebohn Rowntree. Jejich pojetí nové chudoby je uvedeno v následujícím textu (Mareš, 1999).

Fridrich Engels (1820 – 1925)

Fridrich Engels byl německý politik, spisovatel a filosof, který se do našeho povědomí zapsal zejména díky své spolupráci s Karlem Marxem a jejich společným dílem nazvaným Komunistický manifest (1848). Přestože byl narozen v Německu, velkou část svého života prožil ve Velké Británii, kde vznikala i jeho další díla. Dobré postavení jeho rodiny a její bohatství mu umožnilo se naplno věnovat své publikační činnosti a také podpoře jeho dobrého přítele Karla Marxe. Do jeho tvorby patří například *Postavení dělnické třídy v Anglii* (Conditions of the Working Class in England) publikováno v roce 1944 (EGS EDU, 1997 - 2012).

Engels (1950) ve svém díle *Postavení dělnické třídy v Anglii* kombinoval očitá svědectví vybraných obyvatel Manchesteru se zprávami uveřejněnými britským tiskem. Svou práci zakládal na *pauperizaci* neboli chudnutí dělnických vrstev, způsobené tlakem

kapitalistů na snižování hranice prostředků určených lidem jako odměna za práci, která pokryje pouze náklady na holé přežití.

Podle Engelse (1950) dělníci představují oběti průmyslové revoluce, která se stala příčinou rozdělení společnosti na dvě části - kapitalisty a dělníky. Tyto dvě skupiny se od sebe odlišují tím, zda lidé vlastní nebo nevlastní výrobní prostředky. Industrializace je také příčinou vzniku velkých měst, ve kterých dělníci žijí v nepříznivých životních podmínkách díky centralizaci majetku a upuštění od dobrých mravů.

Život ve velkých městech Engels hodnotí jako „*surovou lhostejnost, bezcitnou izolaci každého jednotlivce na vlastní soukromé zájmy a stav sociální války, v níž je kapitál, přímé nebo nepřímé vlastnictví životních a výrobních prostředků, zbraní*“ (Engels, 1950, s. 41). Chudoba v těchto městech pak představuje doprovodný jev a je charakterizována jako absolutní a projevuje se hladem, který skončí až smrtí člověka.

Chudé obyvatelstvo měst je prostorově umístěno do jiných částí měst, ve kterých už životní podmínky (nedlážděné ulice nebo byty vyžadující zásadní opravy) určují degradované postavení osob zde žijících. Chudoba je zde spojovaná s deprivací – tedy nedostatkem příjmů a tím nemožností uspokojovat základní potřeby a představuje bezmoc lidí.

Ze svého výzkumu Engels usoudil, že dělníci se stávají chudými také proto, že své vydělané peníze mají k dispozici až tehdy, kdy už na trhu nezůstaly žádné kvalitní výrobky, a proto se musí spokojit s tím, co zbylo. V závěru svého díla Engels zhodnotil, že chudí se díky industrializaci stali ještě chudšími.

Charles Booth (1840 – 1916)

Charles Booth byl synem zámožného obchodníka z Liverpoolu. Ve svých dvaadvaceti letech převzal po zesnulém otci rodinný podnik, který se pod jeho vedením úspěšně rozšiřoval. S postupem času se zájem Bootha přenesl od podniku do oblasti sociologie. Sám vedl šetření zabývající se životními podmínkami lidí žijících v Londýně a výsledky své práce zaznamenal v knize nazvané *Život a práce lidí žijících v Londýně* (Life and Labour of People in London), která byla vydaná v roce 1889 (SPARTACUS EDUCATIONAL, 2013a).

Výsledky šetření provedeného Boothem jsou v zásadě tři. Jeho práce vychází ze statistiky uvádějící informace o chudých na území Londýna, používá zde termín „*hranice chudoby*“² a také se pokusil rozdělit londýnskou společnost na základě konceptů chudoby.

Podle Bootha „*jsou chudí ti, kdo mají dostačující řádný příjem, pokrývající základní potřeby, jak to představuje 18 – 21 šilinků pro průměrnou rodinu a chudí ti, kdo z jakýchkoliv důvodů tohoto dostačujícího příjmu nedosahují. Chudí jsou ti, jejichž prostředky mohou být dostatečnými, i když jen stěží, pro spořádaný a nezávislý život, velmi chudí jsou ti, jejichž prostředky jsou k tomu nedostatečné. Chudí mohou být charakterizováni jako ti, kdo žijí svůj život v boji o životní nezbytnosti, ale uspokojující své potřeby, zatímco velmi chudí žijí ve stavu chronické bídy*“ (Booth, 1903, s. 33).

Ve své knize Booth (1903) rozděluje londýnskou společnost do *osmi tříd*. Počet obyvatel žijících v dané třídě se pokusil zjistit pomocí empirického zkoumání domácností s tím, že předmětem jeho zájmu bylo zaměstnání těch, kteří danou domácnost živili, a pak se také soustředil na výši jejich příjmu. Rozdělení do osmi tříd je následující.

1. Nejnížší třída – příležitostní dělníci, žebráci a kriminálníci,
2. Velmi chudí – příležitostně vydělávající,
3. Osoby občas vydělávající,
4. Osoby s nízkými pravidelnými příjmy,
5. Osoby se standardními pravidelnými příjmy,
6. Vyšší dělnická třída,
7. Nižší střední třída,
8. Vyšší střední třída.

Chudé obyvatelstvo se tedy nacházelo v první až čtvrté třídě a podle Bootha představovalo asi 31 % populace. První třídu odděloval od ostatních a její členy nazýval *barbary* (asi 1 % londýnské společnosti), kteří se živili odpadky a žebráním v ulicích. Druhá třída (asi 8 % londýnské společnosti) podle Bootha nejvíce ohrožovala společnost, protože tito lidé byli neschopní se o sebe postarat a pokud pracovali tak jen pár dní v týdnu a svým přístupem k životu vytvářeli negativní vzor pro ostatní chudé.

---

² Hranice chudoby podle Bootha představuje minimální příjem, který domácnosti zajistí potraviny nutné k přežití.

Do třetí a čtvrté třídy (asi 22 % londýnské společnosti) Booth zařadil zejména sezonní pracovníky. Ve zbývajících třech skupinách se jejich členové již pohybovali nad hranicí chudoby. Rozdělení do těchto tříd bylo prováděno na základě pravidelnosti příjmu těchto osob. Z Boothovy práce je zřejmé, že příčiny chudoby spatřoval v *nezaměstnanosti a nízké úrovni příjmu* tedy mezi faktory vnějšími.

Seeborn Rowntree (1871 – 1954)

Seeborn Rowntree se narodil v Yorku a v roce 1897 byl jmenován na post ředitele v otcově firmě. Po svém otci zdědil přesvědčení, že je jeho povinností pomáhat chudým. Inspirován Charlesem Boothem vedl vlastní výzkum zaměřený na chudobu v Yorku. Po dvou letech práce své poznatky shrnul v práci nazvané *Chudoba: studie o životě ve městě* (Poverty: A Study of Town Life) publikované v roce 1901 (SPARTACUS EDUCATIONAL, 2013b).

Rowntree (1901) jako základ své studie, která byla inspirována Boothem, stanovil šetření domácností, které proběhlo v roce 1899 ve městě York a její přínos tkví v rozpracování konceptů chudoby. Při svém šetření Rowntree zjišťoval chudobu nikoliv podle příjmů domácností, ale podle jejich chování nebo zvláštností v životním stylu v porovnání se společenským standardem. Svým přístupem k chudobě se přikláněl k její relativní podobě a také navázal a rozšířil definice relativní chudoby Townsenda.

Podle Mareše (1999) je Rowntreeho způsob určení počtu lidí žijících v chudobě komplikovaný a provádí se tak, že z celkového počtu chudých osob na daném území se odečtou lidé žijící v primární chudobě.

Do kategorie *primární chudoby* se řadily rodiny, jejichž příjmy jim neumožňovaly uspokojit základní fyziologické potřeby. Důvodem pro zařazení do této kategorie se nejčastěji stává nízký nebo nepravidelný příjem, velký počet dětí, nezaměstnanost nebo úmrtí živitele rodiny, nemoc či stáří.

Rodiny disponující dostatečným příjmem, který ovšem byl utracen nevhodným způsobem, byly sužovány *chudobou sekundární*. Hlavní příčinou tohoto typu chudoby je utracení výdělku nebo jeho části za statky zbytné, kterými mohou být alkohol, cigarety nebo hra v karty. Je také možné, že příjem byl utracen za statky nezbytné, ale nevhodným způsobem.

Na základě svého šetření Rowntree (1901) zjistil, že v Yorku žije 30 % domácností v chudobě, přesněji 10 % obyvatel v chudobě primární a 20 % v chudobě sekundární. Uvědomoval si, že rodiny zařazené do druhé skupiny se zde mohly ocitnout nejen z důvodu marnotratnosti, ale také z důvodu placení legitimních výdajů jako jsou například výdaje na léky.

Rowntree provedl v Yorku i druhé měření, které proběhlo v 30. letech minulého století. Na rozdíl od prvního šetření si jako metodu měření vybral výzkum veřejného mínění, kterým zjišťoval způsoby vynakládání příjmů rodin patřící mezi tzv. *pracující třídu*³. Na základě toho šetření byl Rowntree schopen rozpracovat koncept adekvátní životní úrovně, který zohledňoval nejen příjem rodiny, ale také jiné faktory jako například bytové podmínky nebo volný čas (Mareš, 1999).

2.1.6 Ekonomické pojetí chudoby

Ekonomie jako věda se v průběhu 18. století vyčlenila z filozofie, která v období starověku i středověku byla jedinou vědou, která v sobě zahrnovala další, dnes samostatné vědy, jako například sociologii, psychologii nebo již dříve zmíněnou ekonomii. Tento vědní obor je tvořen mnoha směry, které přináší vlastní pohled a vysvětlení ekonomických jevů, mezi které patří také chudoba.

V období Antiky se filozofové (ekonomové) otázkou chudoby a jejího řešení přímo nezabývali. Byli přesvědčeni o existenci *přirozené spravedlnosti*, podle které bylo lidem dáno určité postavení a bohatství. Například Aristoteles zastával názor, že přirozené je to, co je pro člověka nezbytné k tomu, aby přežil. Z toho lze odvodit, že chudý člověk vlastně má vše nezbytné ke svému životu a chudoba tedy nemůže být brána jako problém (Holman, 2005, str. 4).

Jasnější názor na chudobu nám poskytuje *merkantilismus*. Tento ekonomický směr převládal v Evropě v období 17. a 18. století a jeho hlavní myšlenkou bylo, že hlavním zdrojem bohatství je zahraniční obchod. Holman (2005) uvádí, že chudoba lidí pro zastánce merkantilismu představuje předpoklad pro zbohatnutí národa. Národní bohatství je představováno jako *národní kapitál* a ne jako národní důchod. Chudí lidé se nemohou podílet na spotřebě nebo jen nepatrným dílem, a tím přispívají k akumulaci kapitálu

---

³ Do pracující třídy byly zahrnuty rodiny s příjmem nižším než 20 liber ročně.

a ta zvyšuje bohatství země. Je možné tedy říci, že chudoba je vítána a to těmi, kteří díky ní bohatnou.

Představitelé *klasické školy*, která byla hlavním proudem ekonomického myšlení od druhé poloviny 18. století do 70. let 19. století, zastávali názor, že bohatství pochází z práce a mzda představuje existenční minimum. Správná výše mzdy je pak taková, při které nedochází ani k růstu ani k poklesu dělnické populace (Holman, 2005, str. 81).

Národní bohatství je zde chápáno jako národní produkt. Z toho je možné odvodit, že chudí lidé se v této situaci ocitli nedostatečnou participací v pracovním procesu, čímž ochuzují nejen sebe, ale i stát, neboť klasičtí ekonomové chápou národní bohatství jako národní produkt, ve kterém jsou obsaženy i mzdy (Kadeřábková, 2010).

Představitel *Chicagské školy*, která vznikla ve 30. letech 20. století, Theodore W. Schultz se zabýval problémem chudoby zejména v rozvojových zemích. Zastával myšlenku, že rozvojové země nejsou specifickou skupinou zemí a že jejich obyvatelé mají stejný zájem na zlepšování jejich postavení jako lidé žijící v zemích vyspělých. Schultz také odmítal koncept *bludných kruhů bídy*⁴ a předpokládal, že ekonomický růst je důsledkem růstu důchodu obyvatel země a lidé mají příležitosti ke zvýšení svého důchodu. Záleží tedy jen na tom, zda jsou ochotni a schopni tyto příležitosti využít.

2.1.7 Globalizace a chudoba

V současné světové ekonomice se stále více uplatňuje jev nazvaný globalizace. Globalizace představuje soubor procesů, které vedou k propojování ekonomických, sociálních a politických jevů. Jejím důsledkem je zkracování vzdáleností, zrychlování přenosu informací nebo posilování spolupráce mezi aktéry z různých zemí.

Globalizace prochází všemi sférami lidské společnosti a zanechává na nich svou stopu. Příznivým důsledkem jejího působení je pozitivní vývoj v oblasti konvergence mezi bohatými a chudými. Touto problematikou se zabýval například Michael K. Fung (2009) z Hong Kongu ve své studii *Financial development and economic growth: Convergence or divergence?*. V závěru své práce Fung uvádí, že skutečně dochází k neustálému *zmenšování mezery* mezi chudými a bohatými, což dokazuje na hodnotách HDP na obyvatele, ale také na rozvoji finančních trhů.

---

⁴ Bludný kruh bídy představuje hypotézu, podle níž se nemohou (nebo jen velmi obtížně) země vymanit z chudoby z důvodu působení mnoha faktorů, které se vzájemně ovlivňují a navazují na sebe.

Důsledky globalizace ovšem nejsou vždy pozitivní. Stiglitz (2006) uvádí, že největší obětí globalizace je Africký kontinent. Ten utrpěl velké ztráty v období kolonialismu (19. století), kdy zejména evropské země vyčerpávaly nerostné suroviny a jiné zdroje, které jim přinesly zisk, ale zpět vracely jen zanedbatelné hodnoty. A právě to může být jednou z příčin chudoby Afrických zemí. To co měly, už jim bylo odebráno s mizivou náhradou a dnes nemají co nabídnout, aby se jejich situace zlepšila.

Dalším příkladem, kterým Stiglitz (2006) poukazuje na spojení chudoby a globalizace je postavení rozvojových zemí, které se často potýkají s vysokou mírou chudoby obyvatel ve světových institucích jako je například Světová banka nebo Mezinárodní měnový fond. Prezident Světové banky, jako organizace zaměřené na rozvoj, je jmenován prezidentem Spojených států amerických. Často je to člověk, který nemá zkušenosti v oblasti s rozvojem nebo v bankovníctví. A to může být jednou z příčin pomalého pokroku ve zmírňování chudoby v zasažených zemích.

2.1.8 Chudoba a náboženství

Život v nedostatku pro mnoho lidí znamená neštěstí a snaží se najít řešení, které by jim z jejich svízelné situace pomohlo. Najdou se ale i lidé, kteří chudobu vítají. Tento názor může být spjat s náboženstvím, které tito lidé vyznávají. Věřící lidé se ve svém životě nechávají vést náboženskými pravidly, svatými knihami nebo kazateli, kteří zprostředkovávají lidem kontakt s vyšší mocí. Víra v boha může tyto lidi dovést k poznání, že materiální statky jsou nepodstatné a jejich nedostatek je nemusí trápit.

Judaismus

Judaismus patří mezi nejstarší náboženství světa. Dalo by se říci, že položilo základy pro křesťanství a islám. V jeho počátcích se jeho vyznavači příliš nevěnovali problematice chudoby a bohatství, neboť v židovských komunitách nepanovaly velké rozdíly. Později se na chudobu začalo nahlížet jako na životní stav lidí, kterým má být poskytnuta sociální ochrana.

Nezhoršování postavení chudých bylo zajišťováno zákazem úroků, lichvy a překrucování zákonů. *Během sabatického roku*⁵ bylo chudým umožněno sbírat plodiny na polích a vinicích. Z pohledu judaismu je chudoba chápána jako špatná a její odčinění

---

⁵ Sabatický rok je rok, ve kterém byly propouštěni otroci, pole a vinice ležely ladem a jejich plody směly být sesbírány chudými. Sabatický rok se konal jednou za sedm let.

je bráno jako záslužný čin. V židovských obcích se odváděla chudinská daň, která tvořila pětinu celkového bohatství odvádějícího. Dobročinnost je zde chápána jako akt lásky (Klöcker, 1995).

Některé náboženské prvky se zakořenily do lidské společnosti tak hluboko, že jsou uznávány i lidmi, kteří nepatří do dané církve. Některé vhodně zvolené prvky jsou dokonce v určité podobě i generalizovány a platí pro všechny obyvatele v podobě zákona. Právě takovým prvkem je chudinská daň, ve které můžeme spatřovat předchůdce dnešních daňových systémů, jejichž účelem je redistribuovat příjem od majetnějších obyvatel k těm méně majetným. Odvedené daně jsou pak vypláceny v podobě různých podpor, jako je například podpora v nezaměstnanosti nebo příspěvek na dítě.

Křesťanství

Nejvíce věřících na světě se hlásí ke křesťanství v jeho různých podobách⁶. Základním kamenem křesťanství je jeho svatá kniha Bible, kterou mnozí věřící považují za svého průvodce životem.

V křesťanské nauce se nejčastěji hovoří o třech jevech, které se pojí k životu lidí. Prvním jevem je bída. Bída představuje podmínky života člověka, který má nedostatek prostředků zajišťujících důstojný život. Křesťané věří, že bída je zlo, které musí být vymíceno pomocí prostředků, které dodržují mravní zásady (například milosrdenství nebo solidarita).

Druhým jevem je chudoba, která je charakteristická tím, že člověk má vše nezbytné pro svůj život a nic navíc. Tuto definici je možné chápat tak, že má člověk dost základních potravin, aby se nasytil. Třeba chléb a vodu. Takto vylíčený stav je doporučen zejména těm, kteří se rozhodli zasvětit svůj život duchovnímu poslání.

Posledním jevem je bohatství. Znamená to, že člověk má více, než potřebuje. Křesťanství neodsuzuje bohatství, pokud je využíváno k pomoci potřebným. Hmotné statky jsou totiž chápány jako majetek všech a tudíž, pokud má někdo více než potřebuje, měl by se o přebytek rozdělit.

V Bibli se hovoří o chudých jako o lidech žijících na okraji. Být chudým znamená, že je člověk otevřen myšlence být obdarován. Křesťanství v chudobě spatřuje volnost a vnitřní svobodu (Halík, 2010).

---

⁶ Křesťanství představuje zastřešující pojem pro katolictví, pravoslaví a protestantství (luteránství, kalvinismus nebo anglikánská církev).

Islám

Přístup islámu k chudobě je podobný tomu, který uznává křesťanství. I zde platí, že chudoba může představovat životní úděl člověka. Bůh je ten, kdo rozděljuje bohatství a podle Koránu přistupuje ke svému úkolu svědomitě a také vede své následovatele k tomu, aby se o svůj majetek podělili.

Dobrovolná chudoba v islámském světě je považována za ctnost a měla by být oslavována. Lidé také věří, že pokud jsou chudí, bude jejich cesta do nebe snadnější. V tomto smyslu má chudoba podobu materiální, která je zmírňována dary. Tyto dary jsou poskytovány bohatými členy islámského světa, kteří věří, že jejich bohatství jim cestu do nebe znesnadňuje. Poskytování pomoci v podobě almužen, pak má majetným lidem usnadnit cestu do nebe (Klöcker, 1995).

Buddhismus

Buddhismus představuje náboženský směr, který se v mnoha věcech odlišuje od jiných náboženství. Vnímání chudoby představuje právě jednu takovou odlišnost. V buddhismu platí, že chudoba znamená utrpení, a protože filozofií toho náboženství je odstraňovat utrpení, nepatří chudoba mezi hodnoty, které by zde byly uznávány.

Stoupenci buddhismu mohou uspokojovat své materiální potřeby tak, aby si zajistili minimální důstojný život. Chudoba tedy nepředstavuje cestu, která by měla lidem pomoci nepropadnout chamtivosti, ale naopak by mělo docházet k jejímu odstraňování. Je nutné zde rozlišovat to, co lidé potřebují a co chtějí. Chtění může dočasně vést k redukci chudoby materiální, ale naopak povede k chamtivosti představující chudobu mysli (Premasiri, 1999).

2.2 Sociální vyloučení

V současné době se stále častěji hovoří o sociálním jevu nazvaném sociální vyloučení (exkluzi). Stejně jako chudoba i vyloučení je nedílnou součástí života ve společnosti a je možné jej sledovat od počátku lidské existence. V každé společnosti lze vysledovat vyčlenění určité skupiny obyvatel od života zbytku společnosti. Jedním příkladem může být třeba otroctví. Otroci byli většinou bráni jako podřízená forma života a bylo jim znemožněno účastnit se společenského života.

Dnes se tento termín dostává do stále širšího povědomí. Důvodem je existence politik a cílů, které si vytyčují různé mezinárodní organizace, aby pomohli zmírnit tento stav

a pomoci lidem vrátit se do společenského života. Například Evropská unie ve Strategii Evropa 2020 vytyčila jako jednu hybnou sílu této strategie *inkluzivní růst*, který má přispět k vytvoření více pracovních míst a včlenit více lidí do společenského života.

V souvislosti se sociálním vyloučením se dále také hovoří o sociální inkluzi a kohezi. *Sociální inkluze* představuje proces, jehož cílem je zajistit lidem ohroženým rizikem a sociálním vyloučením příležitosti a prostředky. Tato pomoc má lidem umožnit účastnit se na životě společnosti, ve které žijí a také dosáhnout životní úrovně, která je v dané společnosti standardní.

Sociální koheze může být chápána jako určitá forma sociálního smíru, kterého je dosahováno pomocí vyrovnávání společenských rozdílů a snižování pravděpodobnosti rizika sociálního vyloučení. K nastolení smíru se využívají tržní mechanismy a rovné příležitosti pro všechny, které podporují a ochraňují všechny členy společnosti (Sirovátka, 2004).

2.2.1 Definice sociálního vyloučení

Sociální vyloučení stejně jako chudoba má mnoho definic. V současné době se stále více klade důraz na omezování počtu lidí ohrožených vyloučením. Pro identifikaci vhodného řešení je nutné mít správně nadefinovaný pojem sociálního vyloučení.

Evropská komise ve svém sdělení popisuje sociální vyloučení jako „proces, ve kterém jsou někteří jedinci vytlačováni na okraj společnosti a je jim bráněno plně participovat na životě společnosti z důvodu jejich chudoby, nedostatku zkušeností, nemožnosti účastnit se celoživotního vzdělávání nebo v důsledku diskriminace. To vzdaluje lidi od práce, příjmu, příležitosti vzdělávat se, stejně tak jako od sociálních a komunikačních sítí. Tito lidé mají malý přístup k moci a rozhodovacím orgánům, a proto se často cítí bezmocní a neschopní převzít kontrolu nad vlastními rozhodnutími ovlivňujícími jejich život“ (Commission of the European Communities, 2003, s. 9).

Podle *Duncana K. Foley*o, amerického ekonoma, který se kupříkladu zabýval marxistickou teorií hodnoty nebo problémy sociální koordinace, sociální vyloučení „nepředstavuje jen nedostatek peněz. Důležitou roli hrají práva, vztahy a také to, jak lidé se sebou zacházejí a jak si sami sebe považují. Jde tedy o bezmoc, vyloučení, ztrátu důstojnosti a nedostatek peněz, který jedinec pociťuje ve svém srdci“ (Wixey, Jones, Lucas a Aldridge, 2005, s. 14).

2.2.2 Dimenze sociálního vyloučení

Mnoho autorů se pokusilo o identifikaci dimenzí sociální exkluze, jež by přispěla k vymezení ukazatelů sloužících k rozpoznání osob ohrožených nebo již zažívajících sociální vyloučení. Podle Percy-Smitha (2000) lze identifikovat sedm dimenzí: ekonomickou, sociální, politickou, komunitní, individuální, prostorovou a skupinovou.

Ekonomická dimenze je založena na myšlence, že sociální vyloučení je důsledkem působení ekonomických faktorů. Tyto faktory nezahrnují chudobu pouze jako důsledek nedostatečného příjmu, ale také nepřístupnosti trhu práce. Mezi faktory můžeme zařadit nezaměstnanost, pokles jistoty udržet si zaměstnání a také křehké pouto spojující nás s trhem práce.

Sociální dimenze vyloučení je středem pozornosti například Social Exclusion Unit⁷ a mezi její faktory patří pokles počtu tradičních rodin, stále častější mateřství u nezletilých dívek a více mladých páchajících trestný čin. Existuje také úzká vazba mezi faktory sociálními a ekonomickými, které se navzájem podněcují.

V oblasti *politické dimenze* se rozebírá problém jedinců činit rozhodnutí, která ovlivní jejich život. K politickému vyloučení může dojít například tím, že přistěhovalci nemohou požívat politických práv z důvodu statutu migranta nebo bez registrace k volbám nemůže jedinec uplatnit své právo volit. Neúčast na politickém životě společnosti může vyústit ve společenský zmatek.

Analýza komunitní dimenze sociálního vyloučení je navázána na faktory sociální i prostorové. Do této dimenze jsou zahrnovány ukazatele jako například zhoršování stavu životního prostředí, snižující se počet místních poskytovatelů služeb nebo úpadek místních podpůrných sítí (dobrovolnické práce).

Do *individuální dimenze* jsou zařazeny faktory, které se dají zjednodušeně nazvat jako osobní nedostatky, způsobující sociální vyloučení jednotlivce a patří mezi ně například špatný zdravotní stav člověka, nedokončené vzdělání nebo nízká úroveň sebeúcty.

Pro skupiny lidí žijících pohromadě ve vymezené oblasti, které spojuje určité společenské znevýhodnění, je důležitá *prostorová dimenze* sociálního vyloučení. Samotná

---

⁷ Social Exclusion Unit je instituce, která byla založena v 1997 britským premiérem vlády. Jejím úkolem neomezuje sociální vyloučení prostřednictvím lepších vládních opatření. Pracují zde odborníci na otázky sociálního vyloučení a zabývají se zejména projekty, které jim jsou předloženy (Office of the Deputy Prime Minister, 2004).

náležitost jedince k takovéto oblasti jej vylučuje z života zbytku společnosti a je proto častým cílem, tyto oblasti integrovat se zbytkem území, aby se zlepšil nepříznivý obraz této lokality.

Z vymezení *skupinové dimenze* je zcela zřejmé, že některé skupiny obyvatel jsou více ohroženy sociálním vyloučením než ostatní, a to zejména z důvodu odlišností, které je diferencují od dominantní části populace. Takovéto odloučení může vzniknout z důvodu uznávání jiných hodnot, náboženství nebo životního stylu. V době globalizované společnosti se stále častěji objevuje segregace z důvodu odlišného jazyka nebo národnosti. Oba tyto případy se reálně projevují tak, že odlišnost vede k diskriminaci a nerovnému zacházení.

2.2.3 Měření a ukazatele sociálního vyloučení

Mnoho odborníků na sociální problémy se dohaduje, zda je možné sociální vyloučení měřit. Řada z nich se přiklání k názoru, že to možné není a že sociální vyloučení je jen pojem, který obsahuje výsledky empirického pozorování. Pro funkčnost vymezeného pojmu sociálního vyloučení je nezbytné věřit v jeho měřitelnost.

Omtzigt (2009) uvádí, že v roce 2001 na summitu Evropské rady v Laekenu bylo schváleno osmnáct ukazatelů sociálního vyloučení a chudoby. Tyto ukazatele byly rozděleny do dvou skupin – na ukazatele primární a sekundární.

Hodnoty těchto indikátorů jsou získávány výběrovými šetřeními prováděnými Evropským statistickým úřadem (Eurostat) a s určitým časovým zpožděním, které je způsobeno zpracováním informací ze všech členských i některých nečlenských zemí jsou uveřejňovány na internetových stránkách Eurostatu (EUROSTAT, 2013).

Primární ukazatele

Jedenáct primárních ukazatelů představovalo nejdůležitější příčiny způsobující sociální vyloučení. Jejich úlohou bylo podnítit politikou debatu, která vyústí v řešení problému vyloučení. Primární ukazatele a způsob jejich výpočtu je uveden v následujícím textu.

Prvním ukazatelem je *míra rizika chudoby* vyjadřující, že lidé ohrožení chudobou jsou ti, jejichž vyrovnaný disponibilní příjem nedosahuje 60 % mediánu vyrovnaného národního

příjmu⁸. *Práh ohrožení chudobou* je určen hodnotou ohrožení chudobou v paritě kupní síly vyjádřené v národní měně a euru. Jsou zde dva vzorové typy domácnosti: domácnost jedné osoby a domácnost dvou dospělých a dvou dětí

Kvantilový podíl příjmů je poměr mezi 20 % populace s nejvyššími příjmy a 20 % populace s nejnižšími příjmy. Výsledkem je vyrovnaný disponibilní příjem. *Trvalá míra ohrožení chudobou* určuje podíl osob s vyrovnaným disponibilním příjmem, jehož výše se nachází pod hranicí ohrožení chudobou v běžném roce a ve dvou či třech letech předcházejících.

Relativní mediánová mezera rizika chudoby označuje rozdíl mezi mediánem vyrovnaného příjmu a prahem chudoby jako takovým, vyjádřená v procentech. *Regionální soudržnost* je určována jako variační koeficient míry zaměstnanosti (podíl zaměstnaných na celkové populaci) na úrovni regionů NUTS.

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti je vypočítána jako podíl celkového počtu dlouhodobě nezaměstnaných na ekonomicky aktivním obyvatelstvu starším patnácti let. *Obyvatelé žijící v domácnosti bez zaměstnání* se dělí do dvou podkategorií. V první se určuje počet dětí, které žijí v domácnosti s nepracujícími rodiči a ve druhé se nachází podíl lidí produktivního věku bez zaměstnání k celkovému počtu osob v dané věkové kategorii.

Lidé s předčasně ukončeným vzděláním je ukazatel, který se určí jako podíl osob ve věku 18 - 24 let, kteří ukončili sekundární vzdělání a neúčastnili se vzdělávání nebo školení nejméně čtyři týdny před provedeným šetřením. *Naděje na dožití* vyjadřuje počet let, jak dlouho bude člověk žít. *Vlastní hodnocení zdravotního stavu s ohledem na výši příjmů* je určováno jako podíl osob starších osmnácti let, kteří patří do pětiny obyvatel s nejvyššími příjmy a nejnižšími příjmy, kteří se hodnotí jako nemocní.

Sekundární ukazatele

Sekundárních ukazatelů bylo vytvořeno devět a jejich úkolem bylo podpořit ukazatele primární. Sekundární ukazatele a způsob jejich vypočtení je obsažen v následujícím textu.

Rozptyl okolo prahu ohrožení chudobou určuje podíl osob, jejichž příjem činí 40 %, 50 % a 70 % mediánu vyrovnaného národního příjmu. *Míra ohrožení chudobou v daném*

---

⁸ Medián vyrovnaného národního příjmu představuje disponibilní důchod domácnosti dělený její velikostí, a podíl na tomto příjmu je pak udělen každému členu domácnosti.

okamžiku udává počet osob ohrožených chudobou z roku $t - 3$ vyjádřené v roce t (upraveno o inflaci).

Míra ohrožení chudobou před sociálními transfery představuje vyrovnaný příjem, který neobsahuje sociální transfery v hotovosti a naopak zahrnuje starobní i sirotčí důchod. *Giniho koeficient* udává souhrnnou hodnotu kumulativního podílu vyrovnaného příjmu připadající na kumulativní procenta všech osob. Hodnota se pohybuje od 0 do 100.

Míra trvalého ohrožení chudobou (50 % mediánového vyrovnaného příjmu) je dána jako podíl osob s příjmem nižším než 50 % vyrovnaného mediánového příjmu v daném roce a nejméně ve dvou předcházejících. *Ohrožení chudobou pracujících* se určuje jako počet lidí, kteří jsou zaměstnaní, a přesto jsou v ohrožení chudoby.

Podíl dlouhodobé nezaměstnanosti je dán jako celkový počet dlouhodobě nezaměstnaných na počtu nezaměstnaných starších patnácti let. *Míra velmi dlouhodobé nezaměstnanosti* udává počet velmi dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. *Lidé s nízkým dosaženým vzděláním* je index získán jako podíl dospělých osob se základním vzděláním nebo vyučením.

Z předcházejícího textu je patrné, že primární a sekundární ukazatele sociálního vyloučení se v mnoha případech překrývají s ukazateli chudoby a jsou výsledkem jak subjektivního, tak i objektivního hodnocení. Při správné interpretaci mohou výsledné hodnoty těchto ukazatelů vést k realizaci politických či různých humanitních akcí, které jsou zaměřeny na zlepšení životních podmínek hodnocené skupiny lidí.

2.3 Dílčí shrnutí

V úvodu této kapitoly je definován pojem chudoby, která představuje situaci, kdy lidé nejsou schopni uspokojovat své základní potřeby. Mezi její příčiny lze zařadit nezaměstnanost, nízký a nepravidelný výdělek apod. Pro měření chudoby se používá několik způsobů. Nejčastěji používanými metodami jsou metody založené na spotřebě nebo příjmu domácnosti. Světová banka vytvořila hranici chudoby, která stanovuje dva americké dolary na den, jako obnos zajišťující základní lidské potřeby.

Pro lepší uchopení problému chudoby byly vypracovány koncepty, které se od sebe odlišují například tím, jak chudí vnímají svou vlastní situaci. Patří zde například koncepty subjektivní a objektivní, nebo absolutní a relativní. Vzhledem k tomu, že se naše společnost

neustále vyvíjí, tak i chudoba pozměňuje svou tvář, a proto jsou v této kapitole také uvedeny koncepce chudoby vymezené osobnostmi, jako byl například Fridrich Engels nebo Seeborn Rowntree. Pro nejucelenější představu je tato kapitola dále doplněna o pohled čtyř světově významných náboženství a některých ekonomických škol na chudobu.

S chudobou je v poslední době čím dál více spojováno sociální vyloučení, jež je charakterizováno jako nemožnost některých jedinců účastnit se života společnosti a právě o tomto problému pojednává poslední část této kapitoly. Kromě definice sociálního vyloučení jsou zde uvedeny jeho dimenze, způsoby měření a indikátory, které nám umožní tento problém identifikovat.

3. Nástroje Evropské unie pro boj s chudobou a sociálním vyloučením

Evropská unie je složena z vyspělých zemí nacházejících se na území evropského kontinentu. Tyto země rozhodně nepatří mezi země chudé, ale i přesto se zde najdou lidé, kteří chudobou nebo sociálním vyloučením trpí. A to je také důvodem proč EU provádí politiky a používá nástroje, které mají jejím občanům pomoci zlepšit jejich životní podmínky a zvýšit jejich životní úroveň.

3.1. Sociální politika Evropské unie

Sociální politika je neodmyslitelnou součástí lidské společnosti. Je to fenomén, který je přítomen ve všech vyspělých zemích a jehož existence se potýká se spoustou protikladných názorů. Vymezení sociální politiky není snadné, neboť se na ni můžeme dívat z různých úhlů pohledu a také každý autor si ji upravuje podle poznatků, ke kterým dospěl. Obecně lze říci, *že sociální politika se orientuje na člověka, jeho rozvoj, zlepšování jeho životních podmínek a také na rozvoj jeho osobnosti.*

Dnes již platí, že sociální politika je integrovaná do společnosti a slouží k hledání odpovědí na otázky, které nejsou nebo nemohou být zodpovězeny ostatními sférami života společnosti. Její stále silnější postavení mezi ostatními politikami, je důsledkem změny vnímání člověka. V dnešní době člověk představuje prioritu, protože jeho prostřednictvím lze dosáhnout ekonomické dynamiky a také právě k člověku směřuje veškeré společenské úsilí (Krebs, 2010).

V rámci Evropské unie patří sociální politika mezi politiky sdílené. To znamená, že těžiště činností spadající do sociální oblasti je v členských zemích a na evropské (nadnárodní) úrovni pak dochází pouze k jejich harmonizaci a koordinaci. Takto nastolená evropská sociální politika je v současné době nejvhodnějším řešením různorodosti politik státních, které se od sebe v mnohém liší. Tyto odlišnosti vznikly, jako reakce na odlišný historický vývoj, zejména vývoj v sociální oblasti po první a druhé světové válce, kdy došlo pravděpodobně k největšímu rozmachu rozvoje sociální politiky v Evropě (EUROPA, 2010b).

Společně s vývojem Evropské unie se také vyvíjela sociální politika. Poprvé se o sociálních otázkách zmiňují Římské smlouvy, které zejména upravují volný pohyb osob. V roce 1961 byla sepsána Evropská sociální charta, která není právně závazným dokumentem, ale spíše souborem principů, které mají být v členských zemích dodržovány. Ustanovení Římských smluv byla v roce 1992 upravena Maastrichtskou smlouvou, která

se zejména soustředila na oblast vzdělání, zdravotnictví a ochrany spotřebitelů. Mezi další přijaté dokumenty patří například Bílá kniha z roku 1994 nazvaná Evropská sociální politika – Cesta vpřed pro Unii. Nedílnou součástí sociální politiky tvoří Evropský sociální fond, který byl založen v roce 1993 a poskytuje finanční prostředky na akce ovlivňující život občanů v Unii.

Obecně lze říci, že cílem evropské sociální politiky je pomocí sociálního práva a institucí jemu podléhajících, zajistit sociální ochranu občanům a obhájit jejich sociální integritu. Minimální úroveň sociálních práv občanů v evropských zemích je tvořena soustavou mezinárodních úmluv, zabezpečujících zejména základní lidská práva (Jírová, 1998).

3.1.1. Sociální politika v dokumentech Evropské unie

Vymezení oblastí, které jsou v centru zájmu Evropské unie, se většinou uvádí v zakládajících smlouvách a dalších dokumentech, které mají většinou spíše informativní nebo diskusní charakter – například Bílé a Zelené knihy. Sociální problematika je součástí evropských dokumentů již od padesátých let minulého století a je úzce provázaná s vývojem Unie jako celku.

Římské dohody

V Římě se v roce 1957 konala konference zástupců šesti evropských zemí⁹, které již v roce 1951 podepsaly smlouvu o založení Evropského společenství uhlí a oceli. Na základě jednání bylo rozhodnuto o posílení spolupráce mezi těmito šesti zeměmi a byly podepsány dvě Římské dohody¹⁰, které byly platné současně s dohodou o ESUO. Členské země si vytyčily za cíl podporovat vyvážený rozvoj hospodářské činnosti, hospodářský růst a také zvyšování životní úrovně obyvatel.

V době schvalování Římských smluv se zájem zemí orientoval zejména za zlepšení ekonomické situace a tomu také odpovídal obsah Smlouvy o EHS. Sociální otázky obsažené v této smlouvě se týkají zejména volného pohybu pracovníků a pracovních podmínek (Brdek, 1998).

---

⁹ Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo a Nizozemí.

¹⁰ Termín Římské dohody je běžně užíván a zahrnuje Dohodu o Evropském hospodářském společenství (EHS) a Dohodu o Evropském společenství pro atomovou energii (EURATOM). Obě dohody byly ratifikovány v roce 1958.

Hlava třetí Smlouvy o EHS obsahuje oddíl nazvaný *Pracovníci*. V této kapitole je zaručena pracovníkům svoboda pohybu a zákaz diskriminace podle jejich národnosti, která by se projevila v jejich odměňování, podmínkách zaměstnávání nebo jiných pracovních podmínkách. Obyvatelé členských zemí EHS mají právo ucházet se o skutečná pracovní místa. Za tímto účelem se volně pohybovat na území jiných členských zemí. Obyvatelé mohou pobývat v jiné zemi, pokud je jejich pobyt spjat s výkonem zaměstnání a pobývat zde mohou i po skončení zaměstnání, pokud nedojde k porušení legislativy dané země a příslušných opatření EU.

V oddílu *Sociální ustanovení* je uvedeno přesvědčení představitelů členských zemí, že snižování rozdílů v životních podmínkách pracovníků je možné nejen vznikem společného trhu, ale také postupnou harmonizací sociálních systémů a sociálního zákonodárství. Členské země se mají podle této dohody zaměřit na spolupráci zejména v oblasti zaměstnanosti, pracovního zákonodárství, pracovní přípravy, sociálního zabezpečení, prevence pracovních úrazů, pracovní hygieny a práva na kolektivní vyjednávání.

V článku 119 je zaručeno právo na stejnou mzdu pro muže a ženy. Článek 121 uvádí, že Komise je zmocněna přijímat opatření nezbytná pro zlepšení sociálních podmínek u migrujících pracovníků (Mezivládní konference o společném trhu a Euratomu, 1956).

Evropská sociální charta

Významným dokumentem pro sjednocování evropské sociální politiky se stala Evropská sociální charta (dále jen Charta), podepsána v Turíně v roce 1961. Když vešla v platnost v roce 1965, byla ratifikována pěti členskými zeměmi Rady Evropy: Německem, Irskem, Velkou Británií, Norskem a Švédskem. Rozšíření se jí dostalo pomocí Dodatkového protokolu z roku 1988, který rozšířil některá práva zaručována Chartou.

Evropská sociální charta nepředstavuje právně závazný dokument, který by rozšiřoval kompetence Rady Evropy nebo Unie¹¹ v sociální oblasti. Je to soubor principů, které se mají stát základem pro evropské pojetí sociální politiky a cílem zemí EU je zajistit určitý minimální standard, přičemž prostředky k jeho dosažení jsou plně v rukou členských zemí (Brdek, 1998).

Rada Evropy (1961) v Chartě zakotvuje ochranu sociálních a hospodářských práv. Je právním rámcem, který má přispět k postupné harmonizaci sociální politiky v členských

---

¹¹ Všech 28 členských zemí Evropské unie patří zároveň do členské základny Rady Evropy.

zemích Unie. Signatářské země se svým podpisem zavázaly dosáhnout podmínek, ve kterých mohou být uplatňovány následující práva a zásady.

1. Právo na práci,
2. Právo na spravedlivé podmínky práce,
3. Právo na bezpečné a zdravé neškodící pracovní podmínky,
4. Právo na spravedlivou odměnu za práci,
5. Právo organizovat se,
6. Právo na kolektivní vyjednávání,
7. Právo dětí a mládeže na ochranu,
8. Právo zaměstnaných žen na ochranu,
9. Právo na poradenství v povolání,
10. Právo na odborný výcvik,
11. Právo na ochranu zdraví,
12. Právo na sociální zabezpečení,
13. Právo na sociální a zdravotní pomoc,
14. Právo na využívání sociálních služeb,
15. Právo tělesně nebo mentálně postižených osob na odborný výcvik, rehabilitaci a začlenění do společnosti,
16. Právo rodiny na sociální, zákonnou a ekonomickou ochranu,
17. Právo matek a dětí na sociální a ekonomickou ochranu,
18. Právo na výdělečnou činnost na území jiné smluvní strany,
19. Právo migrujících pracovníků a jejich rodin na ochranu a pomoc.

Evropská charta základních práv zaměstnanců

V 80. letech probíhaly diskuze a byly podávány návrhy na vytvoření sociální charty, která by se vztahovala pouze na členské země Společenství. Shoda o potřebě jejího vytvoření panovala mezi Hospodářským a sociálním výborem a Evropským parlamentem. Ovšem, když došlo na hlasování v Evropské radě, Velká Británie principy charty odmítla. Komise byla vyzvána, aby některá ustanovení upravila a přepracovaný text předložila v říjnu 1989. Konečný text charty byl přijat v prosinci 1989 s názvem Evropská charta základních sociálních práv zaměstnanců. Velká Británie byla jedinou zemí, která text charty nepodepsala. Důvodem britské neparticipace byl zejména nesouhlas tehdejší britské premiérky Margaret Thatcherové s dalším prohlubováním evropské integrace. Thatcherová spatřovala budoucnost

tehdejšího Společenství v prohlubování spolupráce členských zemí v ekonomické dimenzi a nikoliv v sociální či měnové.

Přijetí této charty nepřineslo ukončení debat týkajících se sociální politiky a jejich výsledkem bylo přijetí rozhodnutí, že charta bude připojena k textu Maastrichtské smlouvy. K chartě byl připojen tzv. sociální protokol, který umožňoval jedenácti zemím využívat v oblasti sociální politiky mechanismy a postupy zakládajících smluv a dále také odebírá Velké Británii pravomoc hlasovat v Radě o sociálních otázkách (Fiala a Pitrová, 2009).

Smlouva o Evropské unii

Smlouva o Evropské unii (Maastrichtská smlouva) byla podepsána v roce 1992 v Maastrichtu a v platnost vešla o rok později. Tato smlouva se stala základem nutným pro zahájení politické integrace mezi členskými zeměmi a vytvořila novou strukturu Evropské unie tvořenou třemi pilíři (EUROPA, 2010a).

Maastrichtská smlouva obsahovala oddíly, které doplnily ustanovení Římských smluv. Jednalo se zejména o rozšíření činností EU v oblasti vzdělání, odborné přípravy, kultury, zdravotnictví a ochrany spotřebitelů na vnitřním trhu. Byly zde také uvedeny nové funkce Evropského sociálního fondu, jehož cílem je pomoci pracovníkům rychle se přizpůsobit změnám v průmyslové výrobě a jiných oborech.

K dohodě jsou připojeny protokoly obsahující výjimky či výhrady k určitým ustanovením, které si některé členské země vymínily. Jedním z připojených protokolů je *Protokol o sociální politice*, ve kterém se dvanáct členských zemí dohodlo, že jedenáct z nich bude postupně realizovat principy Charty základních sociálních práv ve spolupráci s evropskými institucemi. Velká Británie si vymohla výjimku z plnění tohoto protokolu a nebude přizvána k hlasování v Radě o sociálních opatřeních. Jedenáct zemí se zavázalo, že bude podporovat zaměstnanost, zlepšování životních a pracovních podmínek, odpovídající sociální péči a dialog mezi managementem a zaměstnanci (Brdek, 1998).

Evropská sociální politika – Cesta vpřed pro Unii

Tato Bílá kniha byla vydána v roce 1994 a vytyčila směry v oblasti sociální politiky, kterými se má Evropská unie v následujících letech ubírat. Důraz je zejména kladen na pracovní místa a přípravu na budoucí povolání. Důležitou výzvou je také zachování a rozšíření evropského sociálního modelu, jehož prostřednictvím by obyvatelům členských

zemí mělo být poskytnuto spojení hospodářského blahobytu, sociální soudržnosti a vysoké kvality života.

Generální ředitelství zaměstnanosti, pracovních vztahů a sociálních věcí (1994) rozdělilo tuto bílou knihu do deseti kapitol. Každá z nich obsahuje cíl, který si Unie v dané oblasti vytyčila a zároveň jsou zde uvedeny i nástroje a opatření, které mají k tomuto cíli dopomoci. Názvy jednotlivých kapitol a jejich stručný popis jsou uvedeny v příloze č. 2.

Amsterodamská smlouva a Smlouva z Nice

V roce 1997 byla podepsána Amsterodamská smlouva. Tato smlouva přináší odstranění výjimky Velké Británie týkající se sociálního protokolu, neboť jeho dodržování se nezamlouvalo jak ostatním členským zemím, tak i Británii, která postupně měnila k evropské sociální politice svůj postoj. Jak již bylo uvedeno dříve, Velká Británie se rozhodla nepodepsat Evropskou sociální chartu a z tohoto důvodu nebyla sociální problematika uvedena ve Smlouvě o EU, ale jen v připojeném protokolu. V době, kdy se jednalo o obsahu Amsterodamské smlouvy, došlo ve Velké Británii k změně vládnoucí strany. V roce 1997 volby vyhrála labouristická strana, která byla pozitivně nakloněna snahám představitelů EU v sociální politice a tak nakonec Velká Británie souhlasila se začleněním sociálního protokolu do Amsterodamské smlouvy.

Další změna se týká hlasování. Amsterodamská smlouva zavádí hlasování kvalifikovanou většinou o sociálních otázkách s výjimkou některých oblastí (např. sociální ochrana pracujících), které i nadále budou Radou přijímány jednomyslně. Do smlouvy byla vložena Hlava VIII nazvaná Zaměstnanost, která má být použita jako nástroj pro dosažení pružných trhů práce a jejich přizpůsobení se hospodářským změnám. Tato hlava také ukládá státům povinnost realizovat národní politiky zaměstnanosti v souladu s hlavními směry hospodářské politiky Společenství. Opatření vytyčená Amsterodamskou smlouvou byla dále umocněna rozhodnutím, že členské státy si vytvoří individuální plány s cílem snížit nezaměstnanost na svém území. Po roce 2003 vstoupila v platnost Smlouva z Nice. Nejvíce se na půdě EU řešily sociální otázky spojené s Lisabonskou strategií, které vyvrcholily přijetím směrnice o pracovní době nebo přenositelnosti nároků na penzijní připojištění v souvislosti s volným pohybem osob (Fiala a Pitrová, 2009).

3.1.2 Evropský sociální fond

Sociální politika v EU je dnes realizovaná zejména v rámci strategií, které jsou prováděny za účelem efektivnějšího rozvoje ekonomické, sociální a ekologické úrovně EU. Aby tyto akce mohly být prováděny, poskytuje EU finanční prostředky, které jsou alokovány v strukturálních fondech. V současném programovacím období jsou mezi strukturální fondy zařazeny fondy dva: Evropský sociální fond (ESF) a Evropský fond regionálního rozvoje (ERDF). V novém programovacím období 2014 – 2020 bude pro evropské fondy používán souhrnný název Evropské strukturální a investiční fondy a bude zde zařazeno celkem pět fondů. Kromě ERDF a ESF zde bude patřit také Fond soudržnosti (FS/CF), Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD) a Evropský rybářský a námořní fond (EMFF). Zatímco ERDF a FS jsou zaměřeny spíše na tvrdé investice např. do infrastruktury, EAFRD a EMFF se soustředí na podporu rozvoje zemědělských a rybářských oblastí, ESF slouží k financování měkkých projektů sociálního charakteru (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013).

Evropský sociální fond byl založen v roce 1960 a jeho hlavním úkolem bylo zvýšit zaměstnanost občanů unie a podpořit jejich mobilitu. V prvních letech své existence byl zaměřen zejména na financování rekvalifikací a zapojování lidí do pracovního procesu. Později byla agenda tohoto fondu rozšířena o podporu zaměstnanosti v zaostávajících zemích EU. V 80. letech, kdy se začaly formovat podmínky pro vytvoření jednotného vnitřního trhu, byly ESF vytyčeny cíle v podobě řešení problému dlouhodobé nezaměstnanosti a umožnění mladým, aby se zapojili do pracovního procesu. Tyto cíle jsou v jistých obměnách platné dodnes (Brdek, 1998).

Evropský sociální fond je dnes neodmyslitelnou součástí politiky soudržnosti, podporující rozvoj méně vyspělých regionů v členských zemích EU a také v současnosti realizované Strategie Evropa 2020. Díky prostředkům poskytnutým z tohoto fondu se dostane příležitosti zlepšit své životní podmínky mnoha lidem, kteří by bez jeho přispění byli nuceni žít v chudobě nebo jinak nepříznivých životních podmínkách.

3.2. Lisabonská strategie

V průběhu devadesátých let se ve světové ekonomice objevilo mnoho nových příležitostí, ale také hrozeb, kterým musely národní ekonomiky čelit. Například problém stárnutí populace ve vyspělých zemích světa získával stále více pozornosti. Ale také globalizace se stala předmětem častých diskuzí a zejména pak řešení jejích důsledků

v národních ekonomikách. Představitelé Unie si brzy uvědomili, že je nezbytné, aby členské země postupovaly společně, jinak bude evropská konkurenceschopnost ohrožena. Toto uvědomění vedlo k přijetí Lisabonské strategie, jejímž cílem bylo zvýšit evropskou konkurenceschopnost a tento cíl měl být splněn do roku 2010. Lisabonská strategie byla založena na třech pilířích - ekonomickém, sociálním a environmentálním. V rámci těchto oblastí měly být prováděny akce, které přispějí k dosažení hlavního cíle.

V roce 2004 proběhlo důkladné zhodnocení dosavadního pokroku Lisabonské strategie. Závěry přijaté na základě tohoto hodnocení nebyly příznivé, a proto bylo rozhodnuto o provedení revize strategie. Nová Lisabonská strategie zahájena v roce 2005 byla zaměřena pouze na dvě klíčové oblasti - ekonomický růst a zaměstnanost. Redukovaná agenda měla mnohem větší šanci na úspěch, ale z důvodu propuknutí světové ekonomické krize byl veškerý dosažený pokrok znehodnocen.

3.2.1. Vývoj v EU před Lisabonskou strategií

Členské státy Evropské unie stály na konci minulého století před výzvami, které byly odrazem stále intenzivnějších globálních procesů, jež byly posilovány rozvojem a využíváním informačních technologií. Změny byly také zaznamenány v oblasti kvalifikace pracovní síly, která vyžadovala odlišný přístup ke vzdělávání a také jeho doplňování v průběhu života.

Přes příznivý vývoj, který byl v zemích EU zaznamenán (ekonomický růst, stabilní inflace, společná měna atd.), se země stále nebyly schopny vypořádat s vysokou nezaměstnaností¹² a také přetrvávajícími nedostatky vnitřního trhu, zejména v oblasti služeb. To vše bránilo EU upevnit svou pozici na světovém trhu a ubíralo to na její konkurenceschopnosti. Proto se zástupci Unie a členských zemí rozhodli přejít k akci v podobě tří procesů, které jsou nazvány podle místa konání summitu – Lucemburský, Cardiffský a Kolínský proces (EUROSKOP, 2013).

Lucemburský proces byl zahájen v roce 1997 s cílem vypracovat *Evropskou strategii zaměstnanosti*, která měla zajistit během pěti let podstatné snížení nezaměstnanosti v EU. Dosažený výsledek měl záviset na splnění dílčích cílů, které byly rozděleny do čtyř pilířů.

1. Posílení zaměstnatelnosti pracovníků pomocí vzdělávání a odborné přípravy,
2. Podpora podnikání odstraněním administrativních překážek,

---

¹² Nezaměstnanost v zemích EU 15 dosahovala v letech 1996 - 10,2 %, 1997 - 10,0 %, 1998 - 9,5 % a 1999 - 8,7 %. V USA ve stejných letech dosahovala nezaměstnanost hodnot: 5,4 %, 4,9 %, 4,5 %, 4,2 % a v Japonsku: 3,4 %, 3,4 %, 4,1 % a 4,7 % (EUROSTAT, 2013).

3. Zvýšení přizpůsobivosti pracovníků a zaměstnavatelů na neustále se měnící ekonomické prostředí,
4. Prosazování rovných příležitostí pro skupiny pracovníků znevýhodněných na trhu práce.

Ve strategii zaměstnanosti je dále uvedena nová metoda nazvaná „otevřená metoda koordinace“. Podstatou této metody je, že Komise vydá průvodce, podle kterého se členské země řídí při tvorbě Národních akčních plánů reagujících na současnou situaci v dané zemi. Výsledky národních plánů jsou sdruženy do Společné zprávy Radě, která na základě tohoto dokumentu může členským zemím předat doporučení, co změnit v následujícím roce (Directorate General for Internal Policies, 2010).

Cardiffský proces představuje další koordinační nástroj EU. Jeho činnost byla zahájena v roce 1998 na summitu ve městě Cardiff. Zaměřuje se na podporu strukturálních reforem na trzích zboží, služeb a kapitálu. Na základě monitorování a shrnujících zpráv by mělo dojít k výměně dobré praxe mezi zeměmi a tím zlepšení celkové situace na dotyčných trzích.

Kolínským procesem, zahájeným v roce 1999, je nazván makroekonomický dialog, sloužící ke koordinaci hospodářských politik členských zemí EU. Od předchozích procesů se liší svou povahou, představuje totiž fórum makroekonomických aktérů evropské hospodářské politiky. Fórum by mělo být sestavováno dvakrát ročně a bude sloužit k neformální výměně názorů a jeho účastníkům by mělo podat informaci o aktuální ekonomické situaci v EU (EURACTIV, 2005).

3.2.2. První období Lisabonské strategie

V roce 2000 se v Lisabonu konal summit EU, na kterém byl stanoven cíl pro nové desetiletí *„stát se nejdynamičtější a konkurenceschopnou ekonomikou na světě, založenou na znalostech, schopnou udržitelného ekonomického růstu s více a lepšími pracovními místy a větší sociální soudržností, a s respektem k životnímu prostředí“* (EUROFOND, 2007).

Představitelé EU si uvědomovali, že je potřebná dlouhodobá vize pro udržení sociálních modelů a životní úrovně. Přestože předcházející procesy poskytly nezbytné nástroje pro zlepšení situace v EU, výsledky nebyly uspokojující, a proto byl na základě Lisabonské strategie zahájen proces Lisabonský.

Lisabonská strategie tedy představuje řadu politických ambicí, jejíž cíle nejsou zahrnuty ve smlouvách a nelze je nalézt ani v nařízeních nebo směrnicích. Lze říci, že jsou spíše politickým závazkem než právní silou. I přes politický charakter cílů je možné jejich odraz spatřit v evropské legislativě.

Tato strategie byla založena na třech pilířích: ekonomickém, sociálním a environmentálním. Úkolem *ekonomického pilíře* bylo připravit půdu pro přechod ke konkurenceschopné, dynamické ekonomice založené na znalostech. *Environmentální pilíř* měl za úkol dohlížet na to, aby ekonomický růst byl doprovázen udržitelnou spotřebou přírodních zdrojů.

Sociální pilíř by měl sloužit k modernizaci evropského sociálního modelu, cestou investování do lidského kapitálu a bojem se sociálním vyloučením. Udržitelnost evropského sociálního modelu a pracovních trhů je ohrožována zejména stárnutím evropské populace. Reforma v této oblasti je nezbytná a jejím cílem by mělo být zvýšení flexibility, která byla chápána jako přizpůsobitelnost a zaměstnatelnost. Tyto vlastnosti by měli občané získat lepším přístupem k aktivním politikám trhu práce v podobě školení nebo vzdělávání a také možnostmi získat sociální podporu. Tento pilíř klade důraz na politiky sociálního začleňování, které jsou důležitým nástrojem pro boj s chudobou v Evropě, a současně by měl vytvořit vyšší nabídku na trhu práce. Členské země by se měly zaměřit i na reformy v důchodovém systému. Pozornost musí být věnována pracovníkům – stimulovat je, aby co nejdéle zůstali v zaměstnání, ale také zaměstnavatelům, kteří by měli přijímat do práce a následně udržet starší pracovníky. Opomenuta nesmí zůstat ani zdravotní péče. Ta je důležitá nejen v boji proti nemocem, také eliminuje riziko chudoby a podporuje sociální soudržnost, produktivitu a zaměstnanost pracovních sil (Directore General for Internal Policies, 2010).

Evropská komise se v roce 2002 rozhodla provést průběžné zhodnocení akcí, které byly přijaty v rámci Lisabonské strategie. Pozitivní vývoj byl zaznamenán v oblasti růstu počtu nových pracovních míst, snížení nezaměstnanosti, snížení daňového zatížení a také zmenšení nerovnosti mezi muži a ženami při zaměstnávání. I přes tyto úspěchy se členské země neustále potýkaly s přetrvávajícími problémy, jako je vysoká míra dlouhodobé nezaměstnanosti, nižší účast starších žen v pracovním procesu nebo velké regionální rozdíly v zaměstnanosti. Právě tyto poznatky vedly Komisi k předložení čtyř návrhů, jak tento negativní vývoj zastavit.

Jako první Komise navrhla vytváření více a lepších pracovních míst, jako reakci na nedostatečnou odezvu při střednědobých změnách na trhu práce. Členské státy by se také měly více zaměřovat na investice do lidského kapitálu a snižovat regionální rozdíly týkající se různých skupin pracujících. Druhý návrh představuje nutnost zjednodušit pokyny, které budou obsahovat jasná pravidla pro aktéry daných procesů, usnadní jejich komunikaci a investorům umožní efektivnější monitorování jimi financovaných projektů. Zlepšení spolupráce mezi sociálními aktéry Komise představila jako třetí návrh. Bylo potvrzeno, že výhody z partnerského přístupu při realizaci Evropské strategie zaměstnanosti zvýší její potenciál do budoucna. Posílena má být spolupráce nejen mezi sociálními partnery, ale i mezi různými územními celky a též mezi odbory a institucemi, jak v členské zemi, tak v EU. Poslední návrh hovoří o zlepšení soudržnosti a doplňkovosti procesů v EU. Tento návrh se týká zejména pokynů k politice zaměstnanosti a širších ekonomických pokynů. Cílem je, aby se tyto pokyny navzájem doplňovaly a podporovaly (European Commission, 2002).

V roce 2003 Komise vydala další směrnici, ve které opět zdůraznila, že Evropská strategie zaměstnanosti je důležitou součástí Lisabonské agendy a navrhla tři cíle, kterých má být v rámci lisabonského procesu dosaženo. Prvním cílem je dosáhnout plné zaměstnanosti, jež je stanovena jako cíl v podobě *70 % zaměstnanosti* z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel v roce 2010. Pro kategorii žen byl stanoven cíl ve výši 60 % a u starších osob 50 %. Druhým cílem je *zvýšit kvalitu a produktivitu práce*, která je navázána na pracovní podmínky, výši mzdy, bezpečnost a zdraví při práci, délku pracovní doby a také vhodné kombinaci flexibility a bezpečnosti. *Zajistit soudržný a inkluzivní pracovní trh* je cíl poslední. Takový trh by měl být dostupný všem, kteří si přejí pracovat. Měl by být otevřený snadnému začlenění osob bez práce a skupinám, které jsou na trhu práce znevýhodněny. Mezi ně patří například ženy, lidé s postižením nebo starší osoby (European Commission, 2003).

Na zasedání Rady v roce 2003 byly také zveřejněny nové pokyny pro politiku zaměstnanosti, jež jsou obsaženy v Rezoluci Rady (2003), kde se též uvádí, že politika zaměstnanosti by měla být chápána jako součást hospodářské politiky a vnitřního trhu. Rada dále formulovala deset priorit známých jako „*Ten Commandments*“.

1. Směřovat aktivní a preventivní opatření směrem k osobám nezaměstnaným a ekonomicky neaktivním,
2. Vytvářet nová pracovní místa a podporovat podnikání,

3. Zvýšit adaptabilitu pracovníků a firem, posílit pracovní mobilitu, sociální dialog a zodpovědnost firem na trhu práce,
4. Stimulovat investice do lidského kapitálu a strategie pro celoživotní vzdělávání,
5. Podporovat aktivní stárnutí,
6. Zajistit rovné příležitosti pro muže a ženy na trhu práce,
7. Podporovat integraci znevýhodněných osob a zabránit diskriminaci na trhu práce,
8. Podněcovat finanční a rozpočtové stimuly, pro které se vyplatí pracovat,
9. Přeměnit netypické pracovní poměry na pravidelné zaměstnání,
10. Identifikovat a eliminovat regionální nerovnosti v zaměstnanosti a nezaměstnanosti.

3.2.3 Střednědobé hodnocení Lisabonské strategie

Evropská komise se v roce 2004 rozhodla jmenovat expertní skupinu (The High Level Group), jejímž úkolem bylo posoudit dosavadní dosažený pokrok při realizaci Lisabonské strategie. Vzhledem k tomu, že již uběhla téměř polovina vytyčeného času, bylo nezbytné ujistit se, zda přijatá opatření skutečně povedou ke splnění stanovených cílů v roce 2010.

Expertní skupina vedena bývalým nizozemským premiérem *Wimem Kokem* byla sestavena na období od května do října roku 2004 a během tohoto období se sešla na šesti zasedáních. Svou zprávu pak předložila Komisi 3. listopadu 2004.

Ve své zprávě odborníci zdůrazňovali, že význam Lisabonské strategie ještě více vzrostl. Důvodem je zejména *nedostatečný ekonomický růst v evropských zemích* ve srovnání se státy Severní Ameriky nebo Východní Asie. Ekonomický růst v Evropě je také silně ovlivňován negativním demografickým vývojem. Zpráva také zdůrazňovala, že s dosaženými výsledky nemůžeme být spokojeni a lepší implementace Lisabonské strategie přispěje k naplnění jejich cílů v čase, který ještě zbývá.

Splnění lisabonských cílů vyžaduje, aby se do procesu zapojily nejen evropské instituce, ale zejména je nezbytné větší zapojení ze strany členských zemí. Aby byla Lisabonská strategie úspěšná, je nutné zohlednit všechny její prvky a uvědomit si, že ekonomický růst a vyšší zaměstnanost vedou k posílení sociální soudržnosti a udržitelnosti životního prostředí. A naopak. Lepší podmínky v oblasti životního prostředí a sociální soudržnosti povedou k vyššímu ekonomickému růstu a zaměstnanosti. Individuální akce nepředstavují správnou cestu k úspěchu. Jejich propojení by však mělo mít pozitivní vliv

na budoucnost EU. Experti označili pět oblastí, na něž by se měly zaměřit akce lisabonské agendy (Directorate General for Internal Policies, 2010).

Vytvoření znalostní společnosti

Tato oblast pojímá akce ve třech kategoriích, které jsou pro společnost důležité. První z nich je *informační společnost*, zahrnující akce jako je definování regulačního rámce pro elektronickou komunikaci či podpora šíření informačních a komunikačních technologií. Druhá kategorie se zaměřuje na *výzkum*, zejména na jasné vytyčení oblastí výzkumu a vývoje a také zvýšení investic do vědy a výzkumu, které mají v roce 2010 dosáhnout výše 3 % národního HDP v každé členské zemi. Poslední kategorie se týká vzdělávání a *lidského kapitálu*. Zde je stanoven cíl snížit počet osob, které neukončí základní vzdělání, přizpůsobit vzdělávání a odbornou přípravu pro znalostní společnost a podpořit celoživotního vzdělávání.

Dodržení závazků vůči vnitřnímu trhu

V této oblasti bylo mezi priority zařazeno zajištění účinnějšího provádění evropského práva a zejména jeho převedení do národních legislativních ráadů. Dále také odstranění překážek volného pohybu služeb v rámci EU, dokončení vnitřního trhu pro síťová odvětví a jejich liberalizace (pro plyn a elektřinu do roku 2007, poštovní služby do roku 2006 a finanční služby do roku 2005). V rámci společného trhu by měly být přijaty akce zajišťující spravedlivé a jednotné podmínky hospodářské soutěže.

Vytvoření přívētívého prostředí pro podnikatele

Členské státy a instituce EU by se měly zaměřit na vytvoření regulačního prostředí, které bude příznivé pro investice, podnikání a inovace. Akce by také měly být směřovány ke snižování nákladů spojených s podnikáním a také redukci byrokratické zátěže, která neúměrně zatěžuje začínající podnikatele.

Budování inkluzivního trhu práce posilujícího sociální soudržnost

V této oblasti jsou potvrzeny cíle na trhu práce pro rok 2010, uvedeny již Evropské strategii zaměstnanosti a dále doplněny doporučením zvýšit průměrný věk odchodu do důchodu o pět let¹³. Kladen je důraz na odstraňování překážek na trhu práce pro ženy a ostatní ohrožené skupiny. Evropský sociální model by měl dojít změn, které jej učiní

---

¹³ Průměrný věk odchodu do důchodu v EU 27 byl v roce 2001 u mužů 61,7 let a u žen 61,3 let (Český statistický úřad, 2012).

slučitelným se znalostní ekonomikou. V neposlední řadě se tato oblast soustředí na podporu sociálního začleňování.

Usilování o ekologicky udržitelnou budoucnost

Zde je jako priorita uvedena ratifikace Kjótského protokolu a následné přijetí opatření, která zajistí plnění jeho ustanovení (země EU se zavázaly, že z primárních zdrojů do roku 2010 vyčerpají 12 % energetických potřeb a 22 % elektrické energie). Dále by mělo dojít k omezení vazby mezi využitím přírodních zdrojů a ekonomickým růstem. Členské země by měly vést svou hospodářskou politiku udržitelným způsobem (European Commission, 2004).

3.2.4 Nový začátek Lisabonské strategie

Na základě závěrů uvedených ve Wim Kokově zprávě se Evropská Komise rozhodla pro nový začátek Lisabonské strategie. Tato obnovená strategie se má zaměřit pouze na dva úkoly – *vyšší a trvalý růst a větší počet a lepší pracovní místa*. Omezení se na dva úkoly vychází z poznatku, že v předcházejícím období větší počet úkolů nevedl k výraznému pokroku a často se stávalo, že pokrok v jedné oblasti vedl ke zhoršení situace jinde.

Obnovení Lisabonské strategie bylo kladně přijato Radou i Evropským parlamentem a jako hlavní cíl byla stanovena *modernizace evropského hospodářství a zabezpečení evropského sociálního modelu* v podmínkách technologických změn, globalizace a environmentálních tlaků.

Členské země EU by se měly zaměřit na zvýšení investic do mladých lidí, výzkumu a inovací, čímž by se jim mělo podařit zajistit bezpečnost a bohatství všech svých občanů. Vznik nových pracovních míst by měl být vyvolán otevíráním trhů, redukcí nadbytečné byrokracie a investicemi do nové infrastruktury (Evropská komise, 2005, str. 2).

Sama Evropská Komise se ujala iniciativy a představila Strategické cíle Evropské unie. Ve svém návrhu uvádí, že *„Obnovený růst je životně důležitý pro prosperitu, může navrátit plnou zaměstnanost a je také základem sociální spravedlnosti a příležitostí pro všechny. Je rovněž rozhodující pro postavení Evropy ve světě a schopnost Evropy mobilizovat zdroje, které jí umožní čelit rozličným globálním problémům“* (European Commission, 2005, s. 4).

Komise (2005) ve svém návrhu uvádí vysvětlení užšího zaměření nové Lisabonské strategie. Růst a zaměstnanost jsou nedílnou součástí dynamické ekonomiky, která by měla přispět k splnění ekologických a sociálních cílů. Opatření, která by měla být přijímána, by měla spadat do následujících tří oblastí.

Znalosti a inovace: cesta k růstu

Znalosti představují pro Evropskou Unii klíčový faktor, který ji odlišuje od ekonomik konkurujících levnou pracovní silou. Je proto potřebné posílit kvalitu znalostí evropského obyvatelstva, aby i nadále byla EU schopna obstát v globální konkurenci. Jednou z cest, jak toho dosáhnout, je zvýšit investice do vědy a výzkumu. EU ve své obnovené strategii vytyčila cíl dosáhnout výdajů 3 % *HDP* na vědu a výzkum s důrazem na to, aby se na tomto financování z větší části podílel soukromý sektor, jak tomu je například ve Spojených Státech.

Přitažlivější Evropa pro investory a pracující

Opatření přijatá v této oblasti by měla mít největší význam pro malé a střední podniky tvořící 99 % všech podniků na trhu a také zaměstnávající dvě třetiny všech pracujících v EU. Začínající podnikatelé jsou omezováni mnoha překážkami, jež nebrání jen jejich podnikání, ale též rozvoji celého evropského trhu. EU a členské země by proto měly přistoupit k opatřením podporujícím podnikatelskou iniciativu evropských obyvatel. Měla by být nastolena rovnováha mezi rizikem a úspěchem plynoucím z podnikání. Nová opatření by měla reagovat na neschopnost zabezpečit větší dostupnost rizikového kapitálu z minulých let a zároveň působit jako motivace pro ty, kdo uvažují o zahájení podnikatelské činnosti.

Vytváření více a lepších pracovních míst

Z důvodu významných demografických změn, představuje cíl vytvořit více a lepší pracovní místa nutnost a ne jen politický závazek. Očekává se, že za 50 let, dojde k úplné demografické transformaci a obyvatel v pracovním věku bude ubývat. Kromě trhu práce tato změna ovlivní i sociální systémy a systémy důchodového zabezpečení. Komise ve spolupráci s členskými zeměmi by se měla zaměřit na změny ve veřejných politikách, které budou odpovídat vývojovým trendům. Úkolem Komise bylo připravit revizi Evropské strategie zaměstnanosti, která se stane součástí obnovení Lisabonské strategie a tento nový dokument by měl být nazván Lisabonský akční plán.

3.2.5 Správa Lisabonské strategie

Úspěch všech strategií nejen té Lisabonské je podmíněn mnoha faktory. Jedním z těch nejdůležitějších je správa a institucionální pokrytí dané strategie. U Lisabonské strategie platí, že při *přípravě návrhů* či opatření je využíván *princip subsidiarity*, takže rozhodnutí o daných krocích, by mělo být přijímáno na úrovni nejbližší občanovi. Pokud jde o *implementaci* strategie, ta téměř výhradně spadá do kompetencí členských zemí.

Otevřená metoda koordinace, jak již bylo zmíněno dříve, představuje koordinační mechanismus. Tento mechanismus zahrnuje *dobrovolná opatření*, která jsou přijímána členskými zeměmi, *globální a specifické cíle*, jako výsledek dohody mezi členskými státy a *kvantitativní cíle* představující rozšíření globálních a specifických cílů.

Bylo rozhodnuto, že se každý rok na jaře bude konat *zasedání Evropské rady*, která provede hodnocení Lisabonské strategie z pohledu opatření, jež byla přijata na úrovni Unie i členských zemí. Před konáním jarního zasedání Komise připraví vlastní zprávu o pokroku, kterého bylo dosaženo při plnění lisabonských cílů.

Pro hladké fungování strategie bylo vyvinuto několik pravidel. Bylo rozhodnuto, že právní předpisy budou nahrazeny *pokyny* (například Pokyny zaměstnanosti). Ačkoliv pokyny nebyly právně závazné pro členské státy, Komise měla za úkol dohlížet na jejich plnění. Společné kvantifikované cíle na evropské úrovni budou jasně definovány a odsouhlaseny členskými zeměmi. Společný rámec bude definován spolu s indikátory, které budou monitorovat vývoj v členských zemích, jež se zavázaly připravovat *Národní akční plány*, u nichž Komise následně provede monitoring a hodnocení. Každý rok Komise po konzultaci s Evropským parlamentem přednese *zprávu o pokroku Radě*, ta přijme závěry a navrhne doporučení členským zemím, které tato doporučení zohlední při vytváření politik v následujícím cyklu (Directore Generale for Internal Policies, 2010).

3.2.6 Zhodnocení Lisabonské strategie

Výchozím bodem pro hodnocení výsledků Lisabonské strategie jsou její kvantifikované cíle. Tyto cíle byly sledovány prostřednictvím čtrnácti strukturálních ukazatelů. Obecně lze říci, že Lisabonská strategie přinesla mnoho pozitivních výsledků, ačkoliv její hlavní cíle naplněny nebyly. Z některých hodnocení vyplývá, že strategie byla příliš zahleděna do sebe a místo toho, aby připravila země EU na globalizaci světové ekonomiky, snažila se ji spíše ovlivnit.

Jedním z hlavních důvodů, proč tato strategie neuspěla, byl nástup světové hospodářské krize, která znehodnotila dosažené výsledky obnovené Lisabonské strategie. Přínos reforem zavedených v rámci Lisabonské strategie se projevil ve vyšší zaměstnanosti nebo dynamičtějším podnikatelském prostředí s menšími byrokratickými nároky. Růst zaměstnanosti ale nebyl dostačující, aby jeho prostřednictvím došlo k výraznému snížení počtu lidí žijících v chudobě. V době, kdy na evropské země dopadla krize, se projevil účinek provedených reforem, které pomohly uchránit pracovní místa a nenechaly nezaměstnanost stoupnout příliš vysoko.

S odstupem času je patrné, že při tvorbě Lisabonské strategie byly opomenuty některé oblasti, které sehrály významnou roli v období krize. Nedostatečně pokryty byly oblasti, jako je dohled, systematická rizika na finančních trzích, spekulativní bubliny, spotřeba krytá úvěry nebo růst mezd, který překonal růst produktivity. Mezi nedostatky Lisabonské strategie se řadí slabé vazby na další nástroje EU (například Pakt stability a růstu nebo Sociální agenda), které se měly navzájem podporovat, ale ve skutečnosti fungovaly izolovaně, a proto jejich výsledky nesplnily očekávání.

Hodnocení spolupráce členských zemí a EU je uváděno jako pozitivní, přesto i zde byly nalezeny body hodné kritiky. Na společných jednáních Komise a členských států bylo ze strany EU zdůrazněno, že je nezbytné zapojit nejen národní autority, ale také ty regionální a místní. Navzdory těmto doporučením zůstali tito aktéři do aktivit Lisabonské strategie nezapojeni. Specifická doporučení pro jednotlivé země byly důležitou součástí strategie. V některých zemích skutečně přinesla pozitivní výsledky. Sjedené nastavení národních politik s evropskými pomohlo těmto zemím lépe uplatňovat národní reformy (European Commission, 2010).

3.3 Strategie Evropa 2020

Nová strategie nazvaná jako Strategie Evropa 2020 představuje reakci Evropské unie na nezdary Lisabonské strategie a také na nepříznivé vlivy ve světové ekonomice, ke kterým patří finanční, dluhová a z určitého pohledu i morální krize. Realizace této strategie probíhá v letech 2010 až 2020

Strategie Evropa 2020 vytyčila tři prioritní oblasti – růst udržitelný, inteligentní a podporující sociální začleňování. V rámci těchto priorit bylo stanoveno pět cílů, které mají být splněny do roku 2020, a k jejich naplnění by mělo dojít na základě aktivit provozovaných

v rámci sedmi stanovených iniciativ. Poučením se z předchozích nezdarů, vytyčily si členské země své vlastní národní cíle, které mají země přimět k aktivitě a tak zajistit splnění cílů unijních.

3.3.1 Obsah Strategie Evropa 2020

Představitelé Evropské unie a zástupci členských zemí se dohodli na implementaci nové strategie, která by měla vhodným způsobem reagovat na změny a problémy, se kterými se Evropská unie v posledních letech musela potýkat. Strategie Evropa 2020 je nová strategie, zahájená v roce 2010 a jejím cílem je přivést Evropu na cestu udržitelného rozvoje.

Základem této strategie se staly *tři priority*. První je *inteligentní růst*, podle něhož by EU měla budovat ekonomiku založenou na znalostech a inovacích. *Udržitelný růst* byl zvolen jako druhá priorita, která se zaměřuje na vytvoření konkurenceschopné a ekologicky šetrné ekonomiky, méně náročné na přírodní zdroje. A poslední prioritou je *růst podporující začleňování* (inkluzivní) zaměřený na ekonomiku s vysokou zaměstnaností, která bude doplněna hospodářskou, sociální a územní soudržností. Tyto tři priority jsou navrženy tak, aby se vzájemně podporovaly a předvedly vizi, kterou chce EU naplnit ve 21. století (EUROPA, 2013d).

Cíle Evropy 2020

Rozhodování o cílech probíhalo v duchu poučení se z implementace minulé strategie, kdy jedním z důvodů jejího selhání bylo velké množství cílů, z nichž některé si i navzájem odporovaly. Z tohoto důvodu se představitelé Unie rozhodli, pro vytyčení jen omezeného počtu hlavních cílů, které budou udávat směr, jimž se mají nové politiky vést. Bylo také určeno, že nové cíle musí být *měřitelné, schopné zohlednit rozdílnosti v členských zemích a stanovené na základě spolehlivých údajů*, umožňujících snadné mezinárodní srovnání. Na základě těchto předpokladů bylo vytyčeno pro rok 2020 pět cílů, které jsou popsány níže.

Míra zaměstnanosti ve věku 20 – 64 let by měla být zvýšena alespoň na 75 % ze současných 69 % (rok 2010). Tohoto cíle by mělo být dosaženo prostřednictvím vyššího zapojení žen a starších pracovníků do pracovního procesu, také intenzivnější integrací migrující pracovní síly. Současné *investice na vědu a výzkum* nejsou dostačující, proto by se jejich podíl na HDP měl zvýšit na 3 %. Tento cíl se více zaměřuje na investice soukromé, které jsou v evropských zemích nedostačující na rozdíl od investic veřejných. Splnění

tohoto cíle by umožnilo rozšířit spektrum výdajů, které by podpořily obchodní operace a také zvýšily produktivitu v Unii (European Commission, 2013j).

Další cíl je ekologický, který je rozdělen do tří podcílů a jejich hodnoty v roce 2020 budou srovnávány s hodnotami roku 1990. EU se rozhodla *snížit emise skleníkových plynů o 20 %* a za příznivých podmínek dokonce *o 30 %*. Dále chce *zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie na 20 %* v konečné spotřebě a také *snížit energetickou náročnost o 20 %*. V oblasti vzdělání byl přijat závazek, že bude *snížen počet dětí, které nedokončí povinnou školní docházku ze současných 15 % na 10 %*. Zároveň dojde ke *zvětšení podílu osob ve věku 30 – 34 let, které úspěšně ukončily terciární vzdělání z 31 % na 40 %*. Poslední přijatý cíl se dotýká problému chudoby v zemích Unie. Byl zde přijat závazek *snížit v Evropské unii podíl chudých osob o 25 %*, což znamená, že tato strategie má pomoci *vymanit se z chudoby více jak 20 milionům lidí*.

V rámci této strategie si každý členský stát zvolil své národní cíle, které v souhrnu za všechny země tvoří cíle evropské. Představitelé EU věří, že převedení evropských cílů do národních povede k jejich splnění a nová strategie bude z pohledu cílů úspěšnější než ta předchozí (Evropská komise, 2010).

Iniciativy

Nová strategie definovala kromě pěti hlavních cílů také *sedm iniciativ*, které mají hrát roli motorů podporujících ekonomický růst a zaměstnanost. Každá iniciativa představuje oblast spolupráce orgánů členských zemí a Evropské unie s cílem vzájemné podpory. Komisi byla většina těchto iniciativ předložena již v roce 2010 (EUROPA, 2013c).

Inovace v Unii je první iniciativa, která spadá pod prioritu inteligentního růstu společně s Digitálním programem pro Evropu a Mládeží v pohybu. Cílem této iniciativy je převést současnou politiku výzkumu a vývoje k aktuálním problémům, jako je klimatická změna nebo demografické změny. Na evropské úrovni se Komise bude zabývat dokončením Evropského výzkumného prostoru, zlepšením podmínek pro podnikový výzkum, zahájením programu spolupráce mezi EU a členskými zeměmi, posílením evropských nástrojů podporujících inovace a posílením vztahů mezi podniky a vzdělávacími institucemi. Členské státy by se pak měly zaměřit na reformy v oblasti výzkumu, které podpoří rychlejší rozvoj inovací, zajistit dostatečné množství absolventů v oborech, které jich dnes mají nedostatek (např. matematické nebo technické obory) a zvýšit investice do znalostí.

Digitální program pro Evropu je iniciativa, jejímž cílem je zajistit udržitelný přínos vnitřního trhu pomocí rychlého internetu a zpřístupnit internet všem občanům Evropské Unie tak, aby alespoň polovina obyvatel mohla využívat připojení s rychlostí 100Mb/s a rychlejší. Mezi úkoly Komise patří vytvářet stimuly podporující infrastrukturu a vysokorychlostní připojení k internetu, usnadnit přístup k financím ze strukturálních fondů na podporu programů v rámci této iniciativy, vytvořit reálně fungující společný trh pro internetový obsah a služby a zajistit financování výzkumu zabývajícím se informačními a komunikačními technologiemi. Národní úroveň by se měla zaměřit na realizaci strategií pro vysokorychlostní internet a podpořit přístup a využívání internetových služeb svým občanům (Evropská komise, 2010).

Iniciativa Mládež v pohybu si zvolila jako svůj cíl zlepšit vzdělávání a zaměstnatelnost mladých, což by mělo přispět ke snížení vysoké nezaměstnanosti mladých a zvýšit jejich zaměstnanost. Tento cíl by se měl pak odrazit v hlavním cíli Strategie Evropa 2020: 75 % zaměstnanost v kategorii 24 – 60 let. Evropská komise má za úkol zlepšit programy podporující mobilitu, vědu a univerzitní vzdělávání (např. Erasmus, Tempus, Marie Curie), zdůrazňovat potřebnost modernizace školských systémů v členských zemích, podpořit podnikání mladých a zahájit politiky zvyšující zaměstnanost mladých. Členské státy by se měly zasadit o vyšší investice do vzdělávání, snížit počet lidí, kteří předčasně ukončí studium a usnadnit mladým lidem vstup na trh práce (EUROPA, 2013b).

Evropa méně náročná na zdroje je iniciativa, která patří společně s Průmyslovou politikou pro éru globalizace pod prioritu udržitelného růstu. Mezi cíle této iniciativy patří přesun evropské společnosti na společnost méně náročnou na zdroje, omezení závislosti ekonomického růstu a čerpání přírodních zdrojů, snížení emisí CO₂ a zvýšení ekologické bezpečnosti v Evropě. Na úrovni EU by mělo dojít k mobilizaci finančních nástrojů EU, předložení plánů na modernizaci dopravní infrastruktury, dokončení vnitřního trhu s energiemi a představení plánů technologických a strukturálních změn, vedoucích k přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku. Členské státy by měly zastavit poskytování dotací, škodících životnímu prostředí, zavést infrastrukturu využívající informační a komunikační technologie a zaměřit se na problém městské dopravy a jejího přetížení (European Commission, 2011).

Průmysl, malé a střední podniky byly tvrdě zasaženy krizí a dnes stojí na prahu rozhodnutí, která cesta z krize, je ta správná. Ne všichni naleznou tu pravou cestu, a proto je tady iniciativa *Průmyslová politika pro éru globalizace*, která by měla jejich snahy

podporovat a vytvářet prostředí, ve kterém tyto firmy naleznou potřebné zdroje a příležitosti. Komise by se měla zaměřit na provádění průmyslové politiky podporující evropskou konkurenceschopnost a také kosmické politiky. Dále by se zlepšit podmínky na trhu pro malé a střední podniky a zavést politiky kladoucí důraz na udržitelné čerpání primárních zdrojů a užívání možnosti recyklace. Členské státy by měly zlepšit legislativu upravující právo duševního vlastnictví, snížit administrativní náročnost podnikání a spolupracovat se sociálními partnery a dalšími ekonomickými subjekty s cílem nalézt překážky a vytvořit strategie pro konkurenceschopnější Evropu.

Program pro nové dovednosti a nová pracovní místa je iniciativa zařazená do priority růstu podporujícího začleňování společně s Evropskou platformou pro boj proti chudobě. Cílem této iniciativy je zvýšit zaměstnanost a zasadit se o udržitelnost evropských sociálních modelů. Evropská komise by měla stanovit způsob provádění druhé fáze programu flexkurity, navrhnout změny právního rámce reagující na vznik nových forem práce, podpořit využívání sociálního dialogu při řešení problémů a prosazovat celoživotní vzdělávání jako nástroj, který přispěje k vyšší zaměstnatelnosti občanů Unie. Na národní úrovni by měly být prováděny kontroly efektivnosti daní a vyplacených dávek, aby nesnižovaly motivaci občanů pracovat. Dále by se státy měly soustředit na podporu rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem pracujících a podle návrhu Evropské rady realizovat programy pro dosažení flexkurity (Evropská komise, 2010).

Poslední iniciativa nazvaná *Evropská platforma pro boj proti chudobě* byla zahájena v roce 2010 a jejím úkolem je pomoci členským zemím vypořádat se s cílem snížení počtu chudých a sociálně vyloučených osob v EU o 20 milionů.

Iniciativa se skládá z pěti oblastí činností. První z nich se zaměřuje na to, aby akce byly přijímány ve všech oblastech politiky (např. trh práce, zdravotnictví, vzdělávání nebo bydlení). Sociální začleňování by mělo být podporováno lepším využíváním finančních prostředků z evropských fondů. Podle návrhu Komise by z Evropského sociálního fondu mělo být vyplaceno až 20 % na boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Mělo by také dojít k propagaci toho, co v sociální politice funguje a poukázat na to, co nefunguje a navrhnout nápravu. Přepracovat koncept otevřené metody koordinace tak, aby lépe odpovídala podmínkám sociální politiky.

Členské země EU by se měly zaměřit na podporu kolektivní i individuální zodpovědnosti v boji proti chudobě. Na základě šetření určit opatření, která budou použita

pro řešení specifických podmínek ohrožených skupin (např. neúplné rodiny, menšiny nebo zdravotně postižení). Pro zajištění odpovídající úrovně zdravotní péče a příjmů by měly být využívány systémy důchodového a sociálního zabezpečení (EUROPA, 2013a).

3.3.2 Subjekty realizující Strategii Evropa 2020

Realizace Strategie Evropa 2020 představuje komplex činností a akcí, do kterých jsou zapojeny nejen instituce Evropské unie, ale také samotné členské státy, regionální a místní autority a také občanská společnost.

Na evropské úrovni je do činností spojených s touto strategií zapojena *Evropská rada*, která je pověřena jejím řízením. Mezi její povinnosti patří hodnocení ročního pokroku, jak na úrovni EU, tak i na úrovni národní. Provádí horizontální vedení EU a Eurozóny na základě vydávání pokynů, týkajících se makroekonomické, daňové a strukturální reformy. *Rada EU* v každém svém složení má za úkol diskutovat o provádění národního programu reforem v oblasti své působnosti.

Evropská komise je odpovědná za sledování situace v EU na základě indikátorů, které byly vyvinuty Eurostatem a vyjadřují pokrok ke splnění cílů Evropy 2020. Každý rok Komise vytváří analýzy růstu a hodnotí zprávy členských zemí o programech konvergence a stability. Při hodnocení zpráv členských zemí, má Komise právo udělit doporučení, popřípadě varování, pokud členská země neprovedla žádnou nápravnou akci.

Povinností *členských států* je každý rok v dubnu předložit dvě zprávy popisující pokrok učiněný ke splnění cílů v roce 2020. Dále také předkládají Národní programy reforem, které umožňují sledovat národní cíle při plnění strategie. Dále také vlády musí zajistit investice do růstu a to prostřednictvím investic do vzdělávání, výzkumu a inovací nebo energetické účinnosti.

Zapojení *regionální úrovně* znamená přiblížení celé strategie občanům a jejich možné větší zapojení při plnění cílů. Největší míra zapojení regionálních orgánů se projevuje zejména v oblastech školství, podnikání nebo infrastruktury.

Zajištění úspěchu Strategie Evropa 2020 spočívá také v tom, do jaké míry se do její realizace zapojují *občané Unie*. Velký vliv mají podnikatelé, svazy obchodníků, nevládní organizace i jednotliví občané. Mnoho občanských sdružení přijalo cíle Evropy 2020 za své a podporují potřebné reformy na vnitrostátní úrovni (EUROPA, 2013f).

3.3.3 Nástroje Strategie Evropa 2020

Realizace Strategie Evropa 2020 je zajišťována prostřednictvím dvou hlavních nástrojů, kterými jsou Evropský semestr a Národní program reforem. Oba tyto nástroje jsou výsledkem vzájemné spolupráce mezi členskými státy a orgány Evropské unie, která je v tomto případě většinou zastupovaná Evropskou komisí a Radou EU.

Evropský semestr

Vývoj v evropských zemích v období krize ukázal, že je nezbytné do nové strategie zapracovat mechanismy dohledu a sankcí, které zajistí plnění vytyčených cílů. Evropský semestr představuje šestiměsíční cyklus koordinace národních hospodářských a fiskálních politik. Tento cyklus je zahájen přijetím Roční analýzy růstu Komise ke konci kalendářního roku. Tato analýza identifikuje priority, kterými by se měla EU v následujícím roce řídit, aby bylo dosaženo růstu a vytvoření nových pracovních míst. Vlády členských zemí v souladu s touto analýzou v březnu vydají pokyny EU pro vnitrostátní politiku a na jarním zasedání Evropské rady dojde k vyhodnocení celkové makroekonomické situace, pokroku při plnění hlavních cílů EU a pokroku při plnění iniciativ. V dubnu předají členské země plány na udržení zdraví veřejných financí a Komise je během května a června zhodnotí a ve vhodných případech předá zemím doporučení k těmto plánům. Doporučení jsou oficiálně přijímána Radou na konci června nebo na začátku července. Pokud se členský stát danými doporučeními neřídí, může k tomu být donucen na základě pobídek či sankcí. Sankce se zejména týkají nerespektování závazků členských zemí zajistit udržitelnost svých rozpočtů. Pokud v zemi eurozóny¹⁴ nedojde k redukci deficitu veřejných financí, může tato země čelit sankcím až ve výši 0,5 % HDP (EUROPA, 2013h).

Národní programy reforem

Hlavní nástroj pro plnění Strategie Evropa 2020 představuje Národní program reforem, který byl zaveden již při realizaci Lisabonské strategie. Současné národní programy jsou členskými zeměmi povinně předávány Evropské komisi každý rok v dubnu a obsahují národní cíle, které jsou odvozeny od cílů evropských. Dále je zde uvedeno, jakým způsobem se národní vlády rozhodly tyto cíle plnit a zajistit tak růst jejich ekonomiky. Obsah dokumentu by měl být výsledkem vzájemných konzultací vlády a všech zainteresovaných

---

¹⁴ Stabilita veřejných financí, jak ji upravuje evropský semestr je závazná pouze pro země eurozóny, ale v roce 2012 se 25 zemí EU (kromě Velké Británie a České republiky) rozhodlo přistoupit k přísnějším pravidlům udržení stability veřejných financí a to prostřednictvím Smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii. Smlouva je platná od ledna 2013 a zavazuje všechny země, které se k ní rozhodly připojit.

subjektů na národní i regionální úrovni včetně sociálních a hospodářských partnerů. Program pro daný rok musí navazovat na program předcházející a z tohoto důvodu je jeho součástí rekapitulační a hodnotící část, která uvádí, jakého pokroku bylo již dosaženo (EUROPA, 2012).

3.3.4 Srovnání Lisabonské strategie a Strategie Evropa 2020

Evropská unie je dnes tvořena 28 suverénními členskými státy. Pro zajištění svého postavení významného globálního hráče je nezbytné, aby tyto země nejen vytvářely obraz jednotnosti, ale aby také tak činily. A to je jeden z důvodů, proč se země EU rozhodly přijmout a realizovat Lisabonskou strategii a Strategii Evropa 2020.

Obě tyto strategie se zaměřují na posílení evropské konkurenceschopnosti v současném globalizovaném světě. Na první pohled by se dalo říci, že cíle obou strategií jsou velice podobné. Soustředí se na ekonomický růst, zaměstnanost, sociální agendu a také na životní prostředí. Při bližším zkoumání je však patrné, že cíle Strategie Evropa 2020 jsou méně ambiciózní a mnohem úžeji vymezené. Evropská unie se rozhodla splnění cílů dále ještě pojistit tím, že evropské cíle byly převedeny na cíle národní. Jejich dosažení už není jen o splnění závazků vůči EU, ale jde také o prestiž země, která posílí, pokud země splní to, co si předsevzala. Je tedy mnohem pravděpodobnější, že budou dosaženy. Zda bude tento předpoklad naplněn, bude známo až za několik let.

Nezbytným prvkem úspěchu obou strategií je aktivní zapojení členských zemí při jejich realizaci. Lisabonská strategie byla v době svého přijetí velice ambiciózním projektem, který vyžadoval mnoho reforem a úsilí ze strany členských zemí. Vyžadované úsilí v mnoha zemích nebylo vynaloženo (jména těchto zemí uvedena nebyla). Důvodem byly nedostatečně rozdělené kompetence zúčastněných stran a také zdlouhavá komunikace. Při realizaci Strategie Evropa 2020 byly jasně vymezeny kompetence, jak pro jednotlivé instituce EU, tak i členské státy a jejich orgány.

Dalším rozdílem mezi strategiemi je období nebo fáze, ve které je zastihla hospodářská krize. Nedosažení cílů obnovené Lisabonské strategie bylo ovlivněno nástupem krize, která se v evropských ekonomikách začala silně projevovat v roce 2009. V této době bylo již pozdě k přijetí kroků, které by zvrátily její vývoj a v konečném výsledku se hodnoty sledovaných strukturálních ukazatelů vrátily na úroveň před realizací této strategie. Opačným vývojem prochází současná strategie, jejíž činnost byla zahájena v období krize a dluhových

problémů některých evropských zemí. Již při rozhodování o její podobě mohli tvůrci vzít do úvahy negativní vlivy krize a zakalkulovat je do konečných cílů. Vzhledem k tomu, že se Strategie Evropa 2020 teprve blíží k polovině svého realizačního období, zbývá ještě dostatek času případnou ztrátu z období krize dohnat a splnit cíle ve stanové výši.

3.4 Dílčí shrnutí

V úvodu této kapitoly je charakterizována sociální politika jako politika orientující se na člověka a jeho rozvoj. To, že jsou občané důležití, EU potvrzuje tím, že zařadila sociální politiku mezi politiky sdílené a její opatření se vyvíjela zároveň s vývojem EU. Úprava sociální politiky je uvedena jak v zakládajících smlouvách, tak i v dokumentech s doporučujícím charakterem. Významným nástrojem v oblasti rozvoje obyvatel a zlepšování jejich životní situace se stal Evropský sociální fond.

Světová ekonomika je plná výzev, kterým je nutné čelit. Aby Evropská unie obstála v podmínkách globálního světa, rozhodla se přijmout strategii, ve které si vytyčila za cíl stát se nejvíce konkurenceschopnou ekonomikou světa do roku 2010. Tato strategie byla nazvána jako Lisabonská strategie a byla zahájena v roce 2000. Na základě negativního zhodnocení dosaženého pokroku z roku 2004 se evropští představitelé rozhodli tuto strategii revidovat a výsledkem byla obnovená Lisabonská strategie se začátkem v roce 2005 a pouhými dvěma cíli – ekonomickým růstem a zaměstnaností.

Přínosy revidované strategie byly v roce 2008 znehodnoceny světovou ekonomickou krizí, která se do Evropy přelila ze Spojených Států. Vytyčené cíle dosaženy nebyly, a proto bylo v roce 2010 rozhodnuto o realizaci strategie nové, nazvané Strategie Evropa 2020. Nová strategie byla vytvořena tak, aby se do ní více zapojily členské země a byly vytyčeny tři priority – růst udržitelný, inteligentní a podporující začlenění. V rámci těchto priorit má být dosaženo pěti cílů, které jsou stanoveny jak na úrovni evropské, tak i každý členský stát si je převedl do svých národních cílů. Sedm iniciativ se má stát hnací silou pro ekonomický růst a vyšší zaměstnanost.

4 Vyhodnocení účinnosti strategií EU v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Občané Evropské unie musí čelit mnoha výzvám a problémům, jež se v jejich životech objevují. Představitelé Unie si uvědomují, že mnoho občanů se potýká s problémem chudoby a sociálního vyloučení. To je také důvodem, proč je tato problematika zařazena do dlouhodobých strategií, na jejichž základě je vytvořena spousta akcí a programů, které mají za úkol omezit počet takto strádajících lidí. Pro zjištění, zda realizované strategie skutečně přispívají k danému cíli, je nezbytné sledovat vhodné ukazatele a na základě jejich hodnot vyhodnocovat dosažený úspěch.

Boj s chudobou a sociálním vyloučením se rozhodla Evropská unie řešit hned od začátku realizace Strategie Evropa 2020. Rok 2010 byl vyhlášen jako *Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení*. Cílem této akce bylo zvýšit povědomí občanů o problému chudoby a sociálního vyloučení, který je přítomen ve větší či menší míře ve všech členských zemích. Dále také představitelé Unie a jejich sociální partneři usilovali o zvýšení angažovanosti občanů v boji s chudobou. Členské země připravily a následně realizovaly projekty ve spolupráci s dobrovolnickými sdruženími nebo státními agenturami. Zejména se soustředily na zapojení dlouhodobě nezaměstnaných na trhu práce, zvýšení gramotnosti občanů v oblasti financí nebo vytváření mediálních snímků, které mají movitější části populace přiblížit život osob trpících chudobou a třeba i ukázat důvod, který je do této situace dostal (EUROPA, 2011).

4.1 Lisabonská strategie

Vyhodnocení výsledků Lisabonské strategie je již zpracováno v podkapitole 2.2.6. Cíle v oblasti chudoby a sociálního vyloučení jsou v této strategii pojaty velmi obecně. Snížení chudoby mělo být dosaženo sociálním začleňováním, které má být podporováno členskými státy. Vzhledem k tomu, že při boji s chudobou a sociálním vyloučením je pro nás velice důležitý příjem ze zaměstnání, je vhodné zhodnotit dosažení cíle zaměstnanosti.

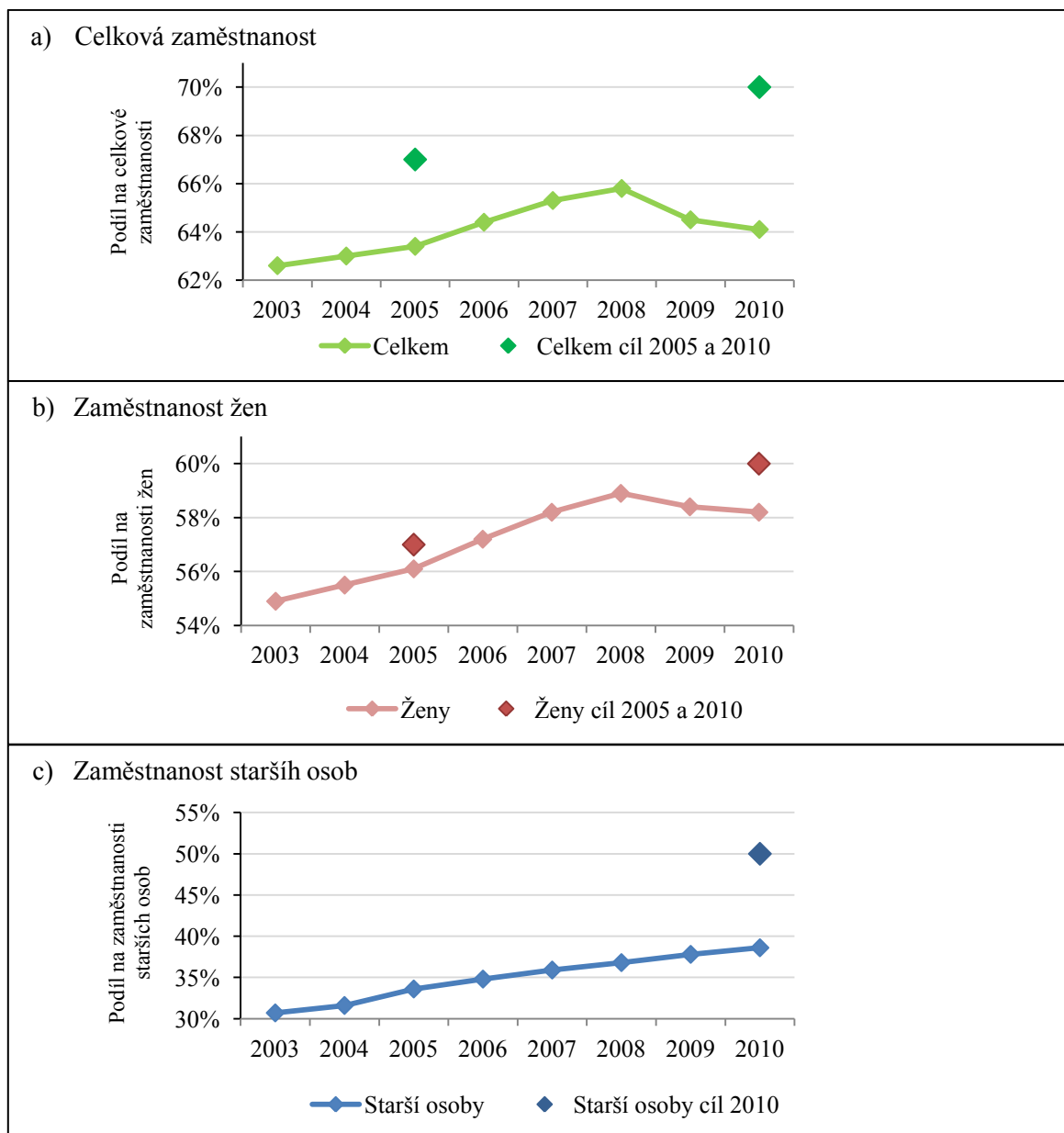
Lisabonská strategie stanovila cíl pro rok 2010 dosáhnout 70%¹⁵ míry zaměstnanosti z celkové ekonomicky aktivní populace EU (15 – 64 let). Z Grafu 4.1a je patrné, že ačkoliv byl trend vývoje míry zaměstnanosti rostoucí až do roku 2008, nedosahoval žádoucí úrovně. Ani jeden z uvedených cílů nebyl splněn. Zatímco mezera v roce 2005 mohla být způsobena

---

¹⁵ Výše průběžného cíle v roce 2005 byla určena na 67 % z celkové ekonomicky aktivní populace.

zpožděním, které často nastává při provedení opatření a jeho následným výsledkem. Rok 2010 byl třetím rokem hospodářské a finanční krize a nebylo možné při hospodářském útlumu zvyšovat zaměstnanost. Nakonec tedy v roce 2010 celková míra zaměstnanosti činila 64,1 % a do splnění cíle chybělo 5,9 procentních bodů.

Graf 4.1 Vývoj míry zaměstnanosti v EU 27 v letech 2003 - 2010

Zdroj: EUROSTAT (2014a), vlastní zpracování

Dílčím cílem v oblasti zaměstnanosti byla zvolena míra zaměstnanosti žen, které stále patří k ohrožené skupině na trhu práce. U žen byla míra zaměstnanosti v roce 2010 určena

ve výši 60 %¹⁶ z populace žen v aktivním věku. V grafu 4.1b můžeme opět sledovat rostoucí trend až do roku 2008. Ačkoliv cíl pro rok 2005 splněn nebyl, skutečná míra zaměstnanosti byla nižší jen o 0,9 procentního bodu. Pokles v míře zaměstnanosti žen mezi lety 2008 a 2010, nebyl tak vysoký, jako za celou populaci ekonomicky aktivních osob. Od cíle se odchylovala pouze o 1,2 procentního bodu. Poslední graf 4.1c znázorňuje vývoj míry zaměstnanosti starších osob (55 – 64 let). Cílová míra v roce 2010 byla na 50 % z celkového počtu starších osob v EU. Míra zaměstnanosti ve sledovaných letech rostla a to i v období krize, ale její skutečná hodnota v roce 2010 činila 38,6 %, což je o 11,4 procentních bodů pod stanoveným cílem.

4.2 Strategie Evropa 2020

V kapitole 2.3.1 bylo popsáno pět cílů Strategie Evropa 2020, kterých má být dosaženo v roce 2020. Pro tuto práci je vhodné sledovat vývoj ukazatelů zaměřujících se na pokrok při splňování dvou cílů – míry zaměstnanosti a ohrožení chudobou a sociálním vyloučením. Zatímco míra zaměstnanosti je sledována na základě jednoho oficiálního ukazatele, chudoba a sociální vyloučení je sledováno třemi ukazatelí dílčími, jejichž výsledky se spojují do jednoho ukazatele hlavního.

4.2.1 Lidé ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením

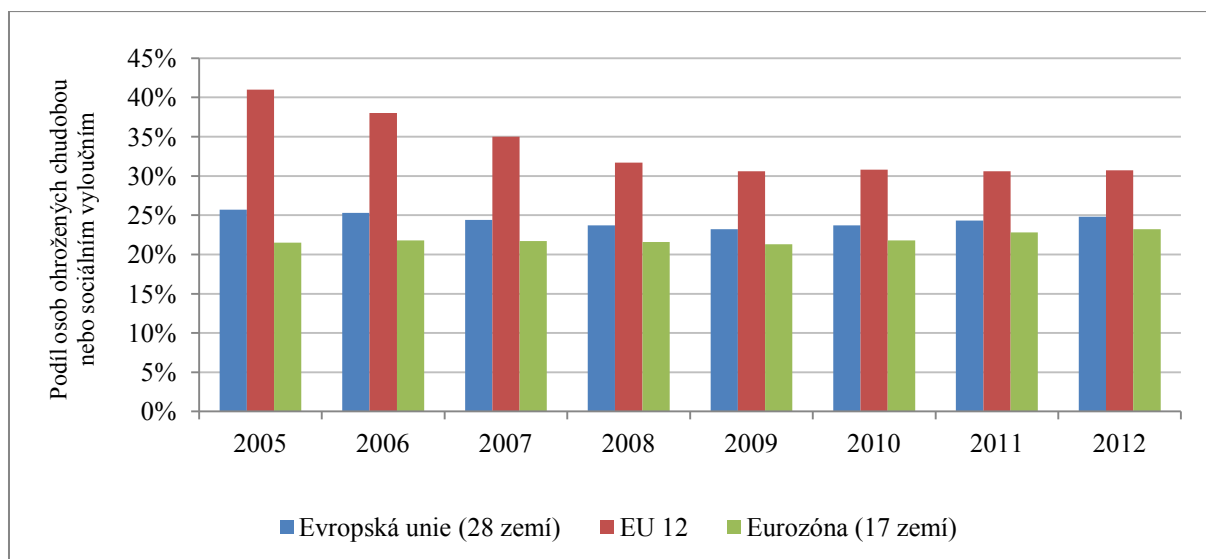
Tento ukazatel patří mezi ukazatele používané ke sledování naplňování Strategie Evropa 2020. Je to ukazatel souhrnný a představuje součet osob, které jsou ohroženy chudobou, vážným materiálním nedostatkem, anebo žijící v domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce. Každá osoba vyskytující se ve více ukazatelích je započítána pouze jednou v tomto hlavním ukazateli. Z následujícího grafu je možné vyčíst, že více osob ohrožených chudobou žije v nových členských zemích¹⁷. Trend ohrožení osob chudobou je v těchto zemích ve sledovaném období klesající se stagnujícím tempem v posledních čtyřech letech, kdy v zemích Evropské unie probíhala ekonomická krize. (EUROSTAT, 2014g)

---

¹⁶ V roce 2005 mělo být dosaženo průběžného cíle 57% míry zaměstnanosti žen v aktivním věku.

¹⁷ Nové členské země (neboli EU 12) představují skupinu deseti zemí střední a východní Evropy a dva Středomořské ostrovy, které přistoupily do EU v letech 2004 a 2007.

Graf 4.2 Vývoj ukazatele ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením v letech 2005 - 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

V Tabulce 4.1 jsou zaznamenány hodnoty vybraných zemí EU. Nejvíce osob postižených chudobou nebo sociálním vyloučením se nachází na území Bulharska. Podle získaných údajů byla na počátku sledovaného období postižena chudobou nebo sociálním vyloučením více než polovina obyvatel. Opatření přijatá v důsledku členství v EU a také finanční podpora z jejich fondů přispěla ke snížení ohrožené populace.

Dlouhodobě nejnižší podíl ohrožených osob je zaznamenán v Nizozemí, Švédsku nebo České republice. Nejúspěšnějšími zeměmi v boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení jsou Polsko a Litva. *Polsku* se podařilo hodnotu tohoto ukazatele snižovat, a to i přes nepříznivé období krize. Rozdíl mezi první a poslední hodnotou sledovaného období činí téměř 19 procentních bodů. I přes tento pozitivní vývoj je podíl ohrožených osob stále vysoký zejména u dětí a chudých pracujících. Zdrojem problémů je nedostatečně účinný systém sociální ochrany, jehož dávky jsou nevhodně zacíleny. Na základě doporučení Evropské komise došlo v Polsku ke zvýšení minimální mzdy z 1500 PLN na 1600 PLN, čímž došlo také ke zvýšení vyplácených dávek a rodinných příspěvků. Toto opatření mělo pozitivní vliv na snížení rizika chudoby. Dalším pozitivním krokem Polska bylo provedení reformy důchodového systému s cílem zvyšovat věk odchodu do důchodu, který by měl přispět k udržitelnějšímu sociálnímu systému v zemi a zvýšit důchody vyplácené ženám, neboť jejich původní nízká úroveň byla jednou z hlavních příčin chudoby polských žen (European Commission, 2013b).

Tabulka 4.1 Podíl osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením ve vybraných zemích EU v letech 2005 – 2012 (v % z celkové populace)

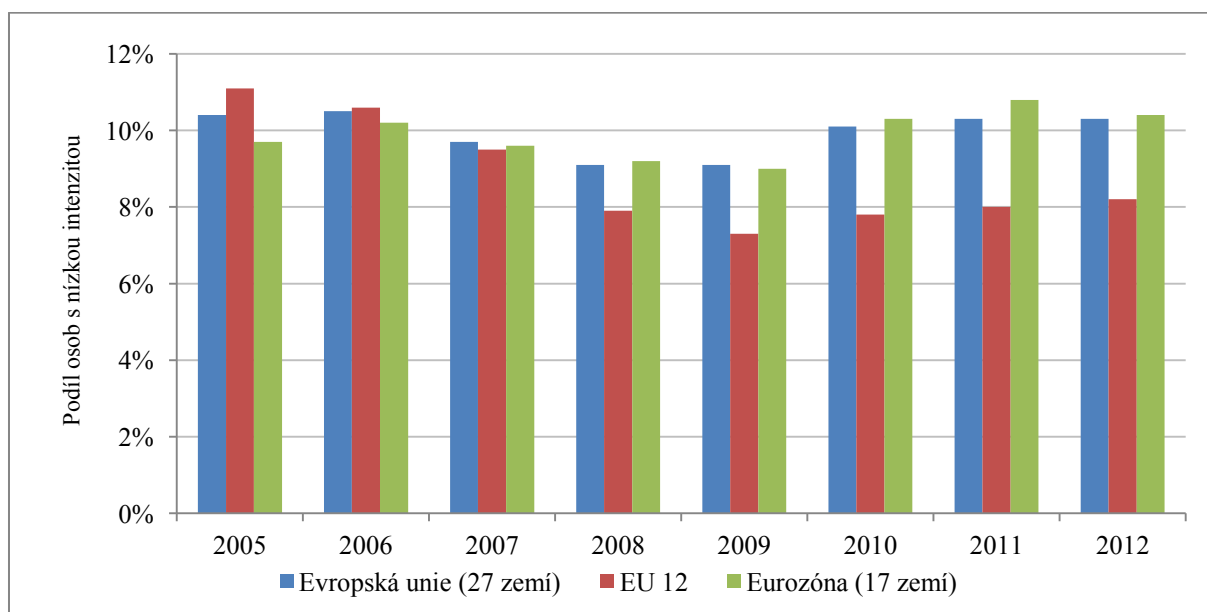
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bulharsko	-	61,3	60,7	44,8	46,2	49,2	49,1	49,3
Česká republika	19,6	18,0	15,8	15,3	14,0	14,4	15,3	15,4
Litva	41,0	35,9	28,7	27,6	29,5	33,4	33,1	32,5
Nizozemí	16,7	16,0	15,7	14,9	15,1	15,1	15,7	15,0
Polsko	45,3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7
Švédsko	14,4	16,3	13,9	14,9	15,9	15,0	16,1	18,2

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

Lidé žijící v domácnosti s velmi nízkou intenzitou práce

Tento ukazatel patří do skupiny tří dílčích ukazatelů, které společně utváří hlavní ukazatel, zaměřující se na sledování pokroku při plnění Strategie Evropa 2020. Vztahuje se na osoby ve věku 0 – 59 let a také členy domácnosti v produktivním věku, kteří v uplynulém roce k práci využili méně než 20 % svého potenciálu. V Grafu 4.3 je zcela patrný vliv hospodářské a finanční krize na tento ukazatel. Zatímco do roku 2009 počty osob s nízkou intenzitou práce klesaly, od roku 2010 jejich počet roste a mnohem výraznější růst se projevuje v zemích eurozóny než u nových členů EU (EUROSTAT, 2014i).

Graf 4.3 Vývoj ukazatele počtu lidí v domácnostech s nízkou intenzitou práce v letech 2005 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014h), vlastní zpracování

Lucembursko je země s nejnižším podílem osob s nízkou intenzitou práce ze zemí EU. Ačkoliv v krizových letech je patrný mírný nárůst, hodnoty ukazatele se příliš neodchylují od předkrizových hodnot. Mezi úspěšné země může být zařazena také Česká republika, která od svého vstupu do EU hodnotu tohoto ukazatele snižovala. Mezi nejvíce postižené země se v tomto ukazateli zařadily Irsko a Řecko. Hodnota sledovaného ukazatele se u těchto zemí ke konci sledovaného období téměř zdvojnásobila, je tedy nezbytné, aby se tyto země zaměřily svými reformními (nápravnými) programy nejen na oblast ekonomickou, ale také sociální.

Nárůst počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením v *Řecku* je způsoben zejména zvýšením počtu osob trpících materiálním nedostatkem a také nízkou intenzitou práce. Problémy řecké ekonomiky jsou způsobeny zejména finanční krizí, která se poprvé projevila v roce 2009. Hlavní příčinou této krize bylo zejména vysoké zadlužení řecké ekonomiky. Aby se zabránilo krachu, byly Řecku poskytnuty půjčky, například od Mezinárodního měnového fondu nebo Evropské unie, které byly doprovázeny pokyny k reformám a škrtnům vládních (veřejných) výdajů. Nízká intenzita práce řeckých domácností je způsobena vysokou nezaměstnaností v této zemi, která v posledním čtvrtletí roku 2013 činila 27,8 %. Na nezaměstnanost má vliv stále pokračující recese, již prochází celé řecké hospodářství a také vzdělávací systém. Řecké školství potřebuje zmodernizovat, snížit počet osob s předčasně ukončeným studiem a zvýšit počet absolventů v oborech žádaných trhem práce (European Commission, 2013i).

Tabulka 4.2 Podíl osob s nízkou intenzitou práce ve vybraných zemích EU letech 2005 - 2012 (v % z celkové populace)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Česká republika	8,8	8,9	8,6	7,2	6,0	6,4	6,6	6,8
Irsko	14,6	12,8	14,2	13,6	19,8	22,8	24,1	-
Řecko	7,5	8,0	8,0	7,4	6,5	7,5	11,8	14,1
Lucembursko	5,7	5,2	5,0	4,7	6,3	5,5	5,8	6,1
Velká Británie	12,8	12,0	10,3	10,4	12,6	13,1	11,5	13,0

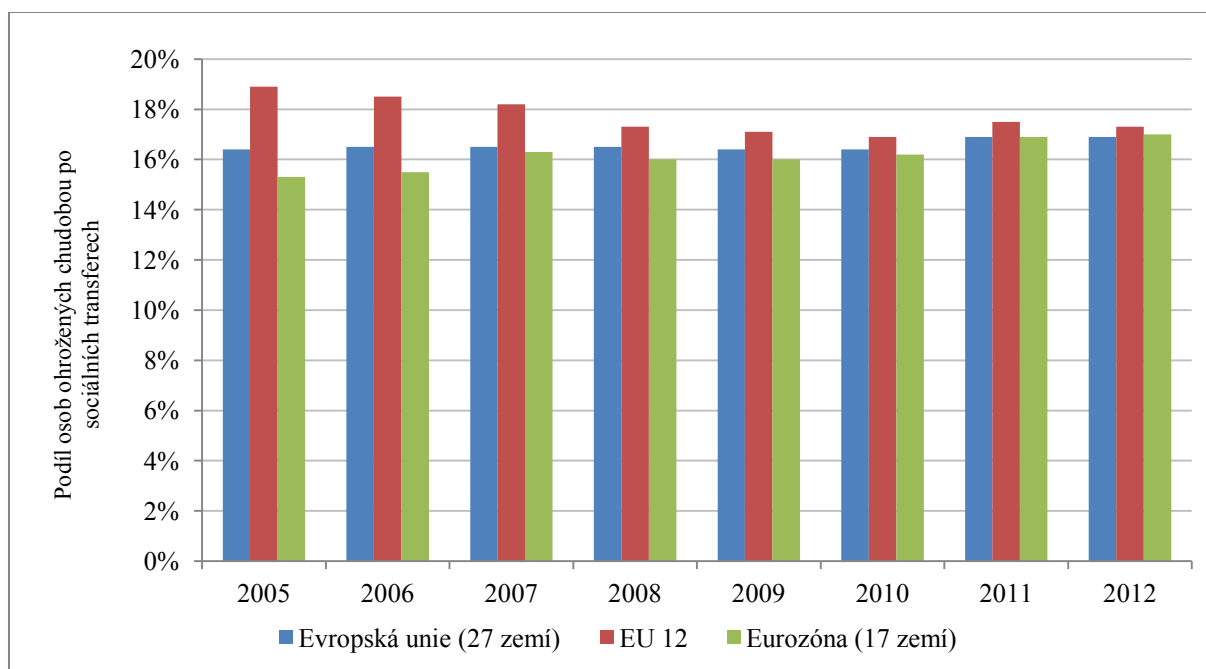
Zdroj: EUROSTAT (2014h), vlastní zpracování

Lidé ohrožení chudobou po sociálních transferech

Druhý dílčí ukazatel hodnotí osoby disponující vyrovnaným příjmem, nacházejícím se pod hranicí označující práh chudoby. Tato hranice je stanovena na úrovni 60 % národního

mediánového disponibilního příjmu po transferech. Po přistoupení do EU se novým členským zemím podařilo snížit počet osob ohrožených chudobou jen nepatrně, a jak vyplývá z Grafu 4.4, podíl EU jako celku ve sledovaném období osciluje kolem 16 % populace (EUROSTAT, 2014f).

Graf 4.4 Vývoj ukazatele ohrožení chudobou po sociálních transferech v letech 2005 - 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014d), vlastní zpracování

V následující tabulce je uveden vývoj pěti zemí v rámci uvedeného ukazatele. Nejlépe si z celé Unie v tomto ukazateli vede Česká republika, jejíž hodnoty se drží okolo 10 %. Tyto příznivé hodnoty jsou dosaženy zejména díky štědrému sociálnímu systému, který je v této zemi zaveden. Podíl osob ohrožených chudobou ve Španělsku a Řecku patří dlouhodobě mezi nejvyšší v Evropě. Jedním z důvodů je nepříznivá situace na trhu práce¹⁸, ale také neefektivně fungující sociální systém.

Další dvě země Bulharsko a Rumunsko patří mezi nejméně vyspělé země EU a to se také odráží na počtu osob ohrožených chudobou. Oběma zemím je v rámci Strategie Evropa 2020 doporučeno Evropskou Komisí, aby upravily legislativu týkající se sociální oblasti a efektivně ji propojily s aktivními kroky, které by v této oblasti měly být podniknuty.

¹⁸ Míra nezaměstnanosti u osob ve věku 14 – 74 let v říjnu 2013 činila v Řecku 27,8 % a ve Španělsku 26,7 % (EUROSTAT, 2014c).

Evropská komise (2013 Rumunsko) ve svém pracovním dokumentu uvádí, že redukce chudoby stále představuje velkou výzvu pro *Rumunsko*. Sociální transfery vyplácené rumunským občanům, představovaly před krizí důležitý nástroj pro potírání chudoby. Finanční krize ale přiměla vládu ke škrtům a ty se odrazily v poklesu vyplácených podpor, jejichž úroveň je dnes výrazně pod průměrem EU.

V roce 2011 byla spuštěna důchodová reforma, jejíž součástí je například zřízení penzijního garančního fondu nebo zvýšení věku odchodu do důchodu. Ačkoliv podle Komise tato reforma přinesla pozitivní výsledky, důchodové dávky zůstaly nízké a riziko chudoby u rumunských penzistů je vysoké (EUROPA, 2013c).

Tabulka 4.3 Podíl osob ohrožených chudobou po transferech ve vybraných zemích EU v letech 2005 – 2012 (v % z celkové populace)

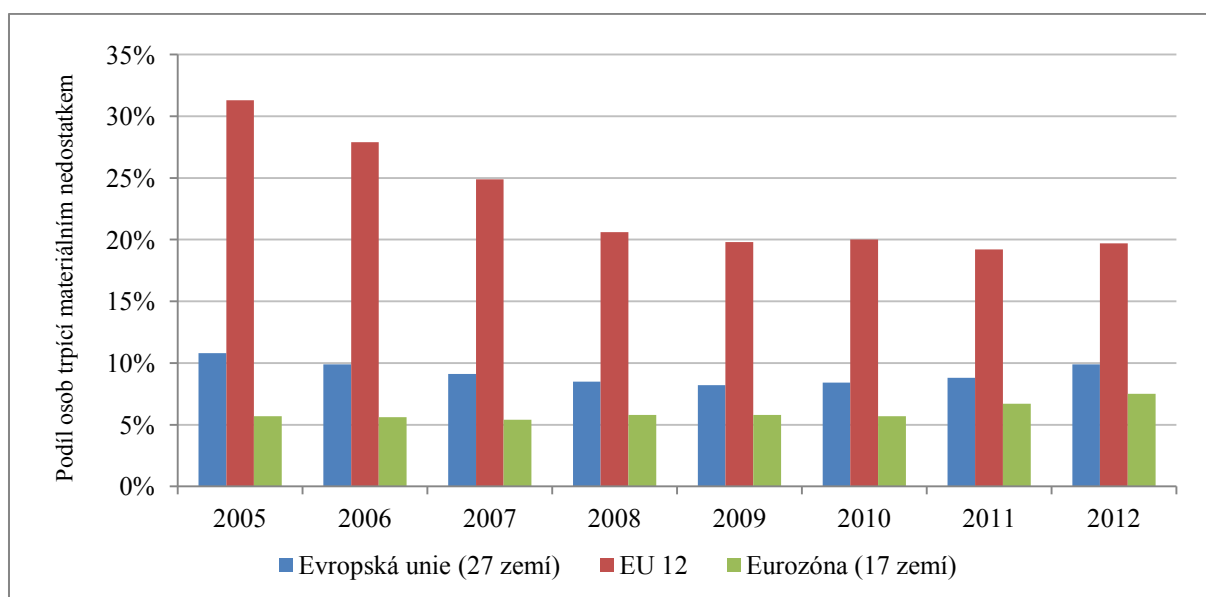
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bulharsko	14	18,4	22,0	21,4	21,8	20,7	22,2	21,2
Česká republika	10,4	9,9	9,6	9,0	8,6	9,0	9,8	9,6
Řecko	19,6	20,5	20,3	20,1	19,7	20,1	21,4	23,1
Španělsko	20,1	20,3	19,7	20,8	20,1	21,4	22,2	22,2
Rumunsko	-	-	24,8	23,4	22,4	21,1	22,2	22,6

Zdroj: EUROSTAT (2014d), vlastní zpracování

Osoby trpící materiálním nedostatkem

Materiální nedostatek je spojován s ekonomickým napětím a spotřebou. Osoby žijící v podmínkách nedostatečné materiálové vybavenosti si nemohou dovolit alespoň jednu z následujících možností – platit nájem nebo účty, přiměřeně vytápět svůj domov, uhradit neočekávané výdaje, jíst maso, ryby nebo jiný zdroj proteinů alespoň každý druhý den nebo vlastnit auto, pračku nebo barevnou televizi. Z následujícího grafu je patrné, že nejvíce trpí materiálovou deprivací obyvatelé nových členských zemí. Členství v EU a také přijetí strategií na tuto oblast zapůsobilo velmi pozitivně, kdy podíl deprivovaných osob během pěti klesl o téměř 13 procentních bodů (EUROSTAT, 2014k).

Graf 4.5 Vývoj ukazatele osob trpících materiálním nedostatkem v letech 2005 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014j), vlastní zpracování

Při bližším pohledu na jednotlivé země, je zcela zjevné, že s největší materiálovou deprivací se potýkají obyvatelé *Bulharska*. Kromě deprivace se zde projevuje i vysoká nerovnováha v distribuci příjmů mezi občany. Jak je patrné z Tabulky 4.4, po vstupu Bulharska do EU polovina jeho obyvatel trpěla materiálním nedostatkem. Na konci sledovaného období se počet deprivovaných osob snížil o jednu pětinu. Podle Evropské komise (2013a) nejvíce osob postižených materiálním nedostatkem jsou mladí lidé do 18 let a pak osoby starší 65 let. Mezi příčiny chudoby a materiální deprivace v Bulharsku se řadí zejména neschopnost sociálního systému začlenit nezaměstnané osoby do trhu práce a také vyplácení neadekvátní výše starobních důchodů. Vysoká míra nezaměstnanosti v Bulharsku (okolo 13 % v roce 2013) je dána změnou strukturální poptávky po pracovní síle (především se snížila poptávka po osobách s nízkou kvalitací), a také nedostatečnou kvalitací pracovní síly, zejména u skupiny mladých lidí. Další země, u kterých došlo k výraznému snížení počtu osob trpících materiálním nedostatkem je například Slovensko, Lotyšsko nebo Polsko. Země s nejnižší hodnotou tohoto ukazatele udržovanou v rozmezí 4 – 8 % je Velká Británie.

Tabulka 4.4 Vývoj ukazatele osob trpící materiálním nedostatkem v členských zemích EU v letech 2005 – 2012 (v % z celkové populace)

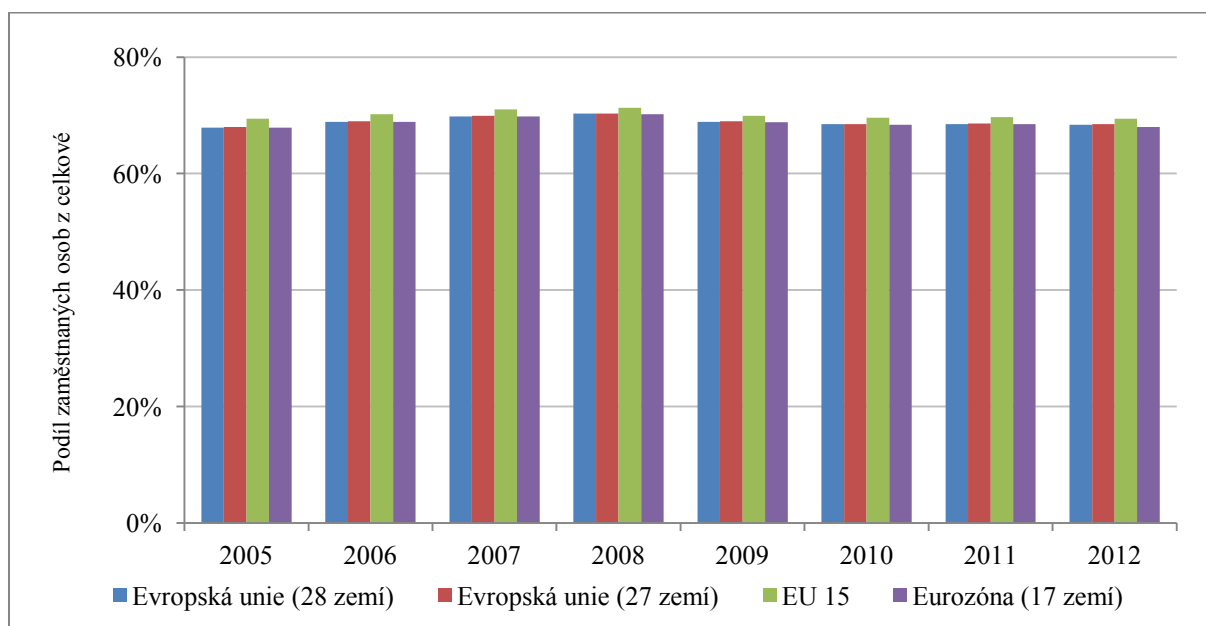
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bulharsko	-	57,7	57,6	41,2	41,9	45,7	43,6	44,1
Lotyšsko	39,3	31,3	24,0	19,3	22,1	27,6	31,0	25,6
Polsko	33,8	27,6	22,3	17,7	15,0	14,2	13,0	13,5
Slovensko	22,1	18,2	13,7	11,8	11,1	11,4	10,6	10,5
Velká Británie	5,3	4,5	4,2	4,5	3,3	4,8	5,1	7,8

Zdroj: EUROSTAT (2014j), vlastní zpracování

4.2.2 Míra zaměstnanosti

Indikátor míry zaměstnanosti patří mezi hlavní indikátory Strategie Evropa 2020. Představuje počet osob (muži, ženy) ve věku 20 – 64 let, které jsou zaměstnány, jako podíl na celkovém počtu obyvatel (muži, ženy) stejné věkové kategorie. Zvyšování zaměstnanosti je jedním z klíčových požadavků na obnovení a posílení ekonomického růstu v EU a právě z tohoto důvodu je tento ukazatel velice důležitý. Z následujícího grafu je patrné, že podíl zaměstnanosti v jednotlivých segmentech EU i EU jako celku je v podobné výši a tyto hodnoty nedosahují nastaveného cíle 75 % populace (20 – 64 let). Nepatrný pokles zaměstnanosti je zaznamenán v roce 2009, kdy se v zemích EU začala projevovat ekonomická krize.

Graf 4.6 Vývoj míry zaměstnanosti v Evropské Unii v letech 2005 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014b), vlastní zpracování

V Tabulce 4.5 je možné ve vybraných zemích vysledovat trend zvyšující se míry zaměstnanosti do roku 2008, který byl alespoň z části ovlivněn opatřeními přijatými v rámci Obnovené Lisabonské strategie. Tento výsledek byl v následujících letech znehodnocen krizí a v prvních letech realizace nové strategie nedošlo k jeho zlepšení. Míra zaměstnanosti u severských zemí patří trvale mezi nejvyšší v Evropě a ve Švédsku dokonce činila v roce 2008 až 80,4 %. I když teď z důvodu krize hodnota ukazatele poklesla, je stále nejvyšší ze všech členských zemí EU. Trvale vysoká míra zaměstnanosti je typická také pro *Nizozemí*. Nizozemský trh práce je považován za velice pružný zejména z důvodu vysoké míry účasti jak mužů, tak žen. Je velmi bohatý na možnosti práce na částečný úvazek a příležitosti pro osoby samostatně výdělečně činné. Mnoho občanů je zaměstnáno na několik částečných úvazků, které pak dohromady tvoří jeden celý plný úvazek. Oproti tomu se nizozemský trh vyznačuje vysokou ochranou osob zaměstnaných na dobu neurčitou a poskytuje dávky v nezaměstnanosti až na dobu 38 měsíců. Takto nastavený trh práce je dostatečně flexibilní, aby měl pozitivní vliv na vývoj nizozemského hospodářství. Úprava legislativy, která by více podporovala zkrácené úvazky, by prospěla hospodářství i dalších evropských zemí. Ve skutečnosti již Francie se nechala inspirovat tímto modelem při tvorbě 35 hodinového pracovního týdne, který byl zaveden v roce 2001 a nabízí větší flexibilitu než český 40 hodinový týden (European Commission, 2013g).

Dlouhodobě nejnižší nezaměstnanost je zaznamenána v Bulharsku, Itálii, Řecku a také v Polsku. Evropská komise (2013h) vyhodnotila, že situace na trhu práce ve *Španělsku* je i nadále kritická. Skutečná míra zaměstnanosti (59,3 % v roce 2012) je velice vzdálená národnímu cíli 73 %, který si tato země vytyčila pro rok 2020. K hlavním faktorům, které přispěly k současné vysoké míře nezaměstnanosti, patří nesoulad mezi poptávanými a nabízenými dovednostmi, nedostatečná kvalifikace pracovních sil, pokles domácí poptávky a nedostatečné vytváření nových pracovních míst. Dlouhodobě vysoká nezaměstnanost ve Španělsku by prostřednictvím efektu hystereze¹⁹ mohla vést k utlumení růstu potenciálního produktu. Špatná situace na trhu práce a omezená účinnost sociálního systému řadí Španělsko v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení pod průměr EU. Chudobou nejvíce ohroženou skupinou jsou děti a to zejména ty, které žijí v domácnostech s nízkou intenzitou práce.

---

¹⁹ Hystereze představuje jev na trhu práce, kdy osoby dlouhodobě nezaměstnané nejsou zaměstnány ani v době konjunktury. Mezi příčiny se řadí kombinace strukturálního nesouladu mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce, nedostatečná motivace ke změně kvalifikace, ztráta naděje na získání zaměstnání v důsledku předchozích odmítnutí (IHNEP, 2003).

Tabulka 4.5 Vývoj míry zaměstnanosti ve vybraných zemích EU v letech 2005 – 2012
(v % z celkové populace)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bulharsko	61,9	65,1	68,4	70,7	68,8	65,4	62,9	63,0
Irsko	72,6	73,4	73,8	72,3	66,9	64,6	63,8	63,7
Řecko	64,6	65,7	66,0	66,5	65,8	64,0	59,9	55,3
Španělsko	67,2	68,7	69,5	68,3	63,7	62,5	61,6	59,3
Itálie	61,6	62,5	62,8	63,0	61,7	61,1	61,2	61,0
Nizozemí	75,1	76,3	77,8	78,9	78,8	76,8	77,0	77,2
Polsko	58,3	60,1	62,7	65,0	64,9	64,3	64,5	64,7
Švédsko	78,1	78,8	80,1	80,4	78,3	78,1	79,4	79,4

Zdroj: EUROSTAT (2014b), vlastní zpracování

4.3 Vliv ekonomické krize na chudobu a sociální vyloučení v zemích Evropské unie

Ekonomická krize představuje situaci, kdy hospodářský pokles trvá déle než čtyři po sobě jdoucí čtvrtletí. Poslední krize propukla v roce 2007 v USA nejdříve jako krize hypoteční, která byla zapříčiněna nesplacením hypoték, poskytnutých za vyšší úrokové sazby klientům se špatnou úvěrovou minulostí. Nesplacení hypotečních úvěrů ve svém důsledku vedlo ke krachu několika velkých amerických bank (např. Lehman Brothers) a přelítí krize do finančního sektoru. V září 2008 se finanční krize z USA přesunula do Evropy a některé země EU (např. Británie, Benelux nebo Německo) musely své banky zachránit před úpadkem. Finanční krize společně s neukázněným hospodařením některých států v oblasti veřejných financí vedla v roce 2009 k propuknutí krize dluhové, která nejvíce zasáhla Řecko a dále také Španělsko, Irsko nebo Kypr (European Commission, 2009).

Ekonomická krize se všemi jejími fázemi v Evropě představovala a v některých evropských zemích stále představuje významného činitele, který ovlivnil průběh Obnovené Lisabonské strategie a také Strategie Evropa 2020 a jejich vliv na dosažení stanovených cílů a priorit v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v členských zemích EU.

Již od samého počátku je krize spojena se zvýšením počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, i přesto že byly spuštěny automatické stabilizátory, které měly zmírnit důsledky krize na jednotlivce a domácnosti. Kromě zvýšení počtu ohrožených osob došlo také ke zvětšení rozdílů mezi jednotlivými státy, a také chudoba se stává dlouhodobým problémem, který může přerůst až ve všeobecné vyloučení dané osoby ze společenského

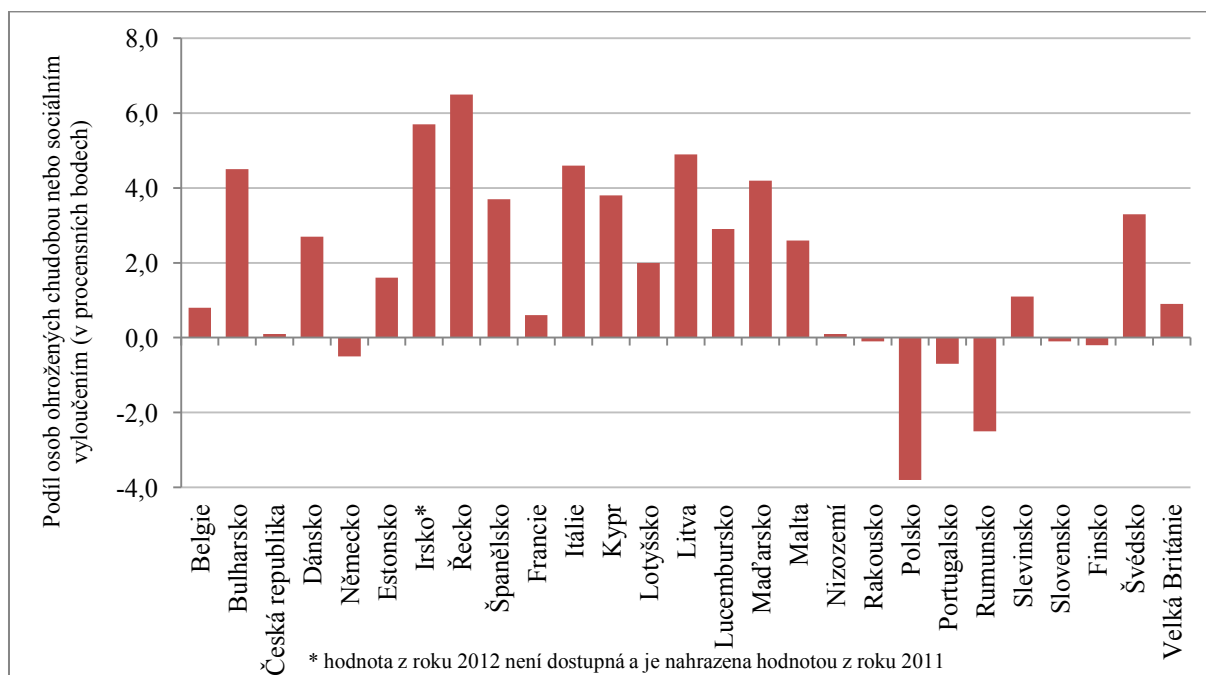
a ekonomického života společnosti. Nejenže jsou chudoba a sociální vyloučení díky krizi na vzestupu, ale také dochází k jejich prohlubování a to nerovnoměrně vůči různým skupinám populace (European Commission, 2012).

4.3.1 Ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením

Ačkoliv na první pohled vypadá ukazatel rizika chudoby nebo sociálního vyloučení pro celou EU stabilně, při detailnějším pohledu je zřejmé, že v sobě ukrývá velké rozdíly mezi členskými zeměmi, které jsou znázorněny v Grafu 4.7. Největší nárůst ukazatele je patrný v Řecku, kde rozdíl mezi lety 2008 a 2012 činí 6,5 procentního bodu, Irsku 5,7 procentního bodu, Litvy 4,9 procentního bodu, Bulharska 4,5 procentního bodu a Maďarska 4,2 procentního bodu. Naopak minimální rozpětí je zaznamenáno u Nizozemí, Rakouska nebo České republiky. Je zajímavé, že navzdory krizi byly Polsko (o 3,8 procentního bodu) a Rumunsko (o 2,5 procentního bodu) schopny udržet trend klesajícího podílu osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením.

Zajímavý je vývoj ve *Švédsku*, které patří mezi země s nízkou nerovností v příjmech, která je výsledkem sociálního systému založeného na synergii mezi univerzálním sociálním systémem a rozvinutou aktivní politikou na trhu práce. Ukazatel ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením byl ve Švédsku v posledním desetiletí stabilní. Nicméně v posledních letech dochází ke stále se zhoršující situaci zejména u starších žen. Hodnota ukazatele chudoby a sociálního vyloučení je třikrát vyšší u žen než u mužů a také se nachází nad průměrem EU. Vyšší riziko chudoby a sociálního vyloučení u starších osob může být důsledkem vyšších středních příjmů vznikajících na základě zvýšení disponibilních příjmů zaměstnanců, které jsou výsledkem růstu mezd a daňových úlev zavedených v letech 2006 a 2010. Tyto změny se dotkly zejména švédských žen starších 65 let a to proto, že příjem těchto žen byl nastaven těsně nad hranici průměru 60 %. Tvůrci politiky se snaží tento negativní dopad omezit pomocí daňových škrtů pro důchodce, ale i přes tyto snahy se počet starších žen ohrožených chudobou příliš nezměnil. Důvodem je existence dalších příčin, jako je rozdíl mezi pohlavími u penzijních nároků, které vyplývají z rozdílu v odměňování, odpracovaných hodinách nebo délce pracovního života (European Commission, 2013d).

Graf 4.7 Změna podílu osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v členských zemích EU mezi lety 2008 – 2011

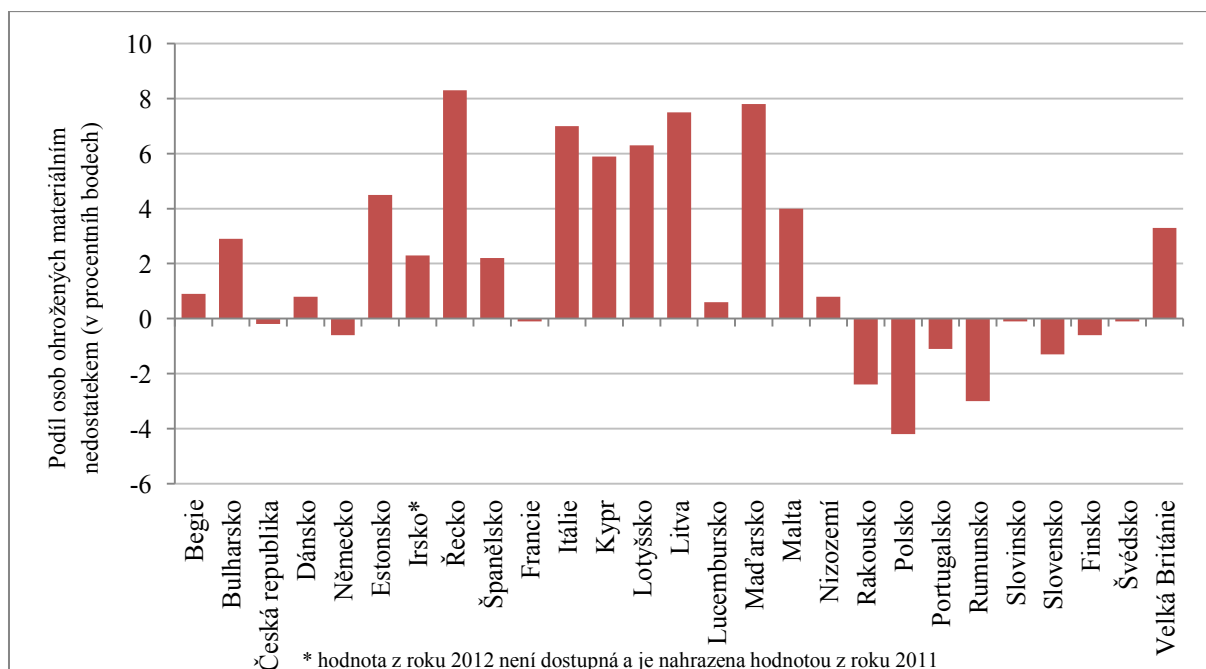

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

4.3.2 Materiální nedostatek

Nejviditelnějším projevem krize, který značí zhoršení životních podmínek obyvatel Unie, představují negativní trendy projevující se v materiálovém vybavení obyvatel a domácností. V reakci na šok, který krize představuje, došlo v některých zemích k výraznému nárůstu počtu deprivovaných osob v letech 2008 až 2012. Při pohledu na Graf 4.8 je zřejmé, že mezi nejvíce zasažené země patří Řecko s nárůstem o 8,3 procentních bodů, Maďarsko o 7,8 procentních bodů, Litva o 7,5 procentních bodů a Lotyšsko o 6,3 procentních bodů. Oproti tomu přibližně v polovině členských zemí EU počet osob trpících materiálním nedostatkem klesl nebo zůstal v přibližně stejné výši. Nejvíce se snížil podíl postižených osob v Polsku o 4,2 procentní body, Rumunsku o 3 procentní body a Rakousku o 2,4 procentní body. Téměř beze změny zůstaly například Slovinsko, Švédsko a Francie s poklesem o 0,1 procentního bodu. Také Česká republika patří mezi země, u kterých se hodnota změnila jen nepatrně – klesla o 0,2 procentního bodu.

Graf 4.8 Změna podílu osob ohrožených materiální deprivací v zemích EU v letech 2008 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014g), vlastní zpracování

Výrazný nárůst podílu osob ohrožených materiální deprivací, která přispívá ke zvýšení hlavního ukazatele ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením je v krizi zaznamenán například v *Maďarsku*. Maďarská vláda (2013) uvádí, že mezi skupiny nejvíce ohrožené chudobou patří děti a romské obyvatelstvo. Hospodářská krize, zvýšení nezaměstnanosti a úsporná opatření vlády měly za následek prudký nárůst počtu osob postižených materiální deprivací. Maďarská vláda ve svém Národním programu reform pro rok 2013 uvádí, že negativní situace deprivovaných osob by se měla zlepšit v důsledku zvýšeného hospodářského výkonu a zrychleného ekonomického růstu.

4.3.3 Domácnosti bez práce nebo s nízkou intenzitou práce

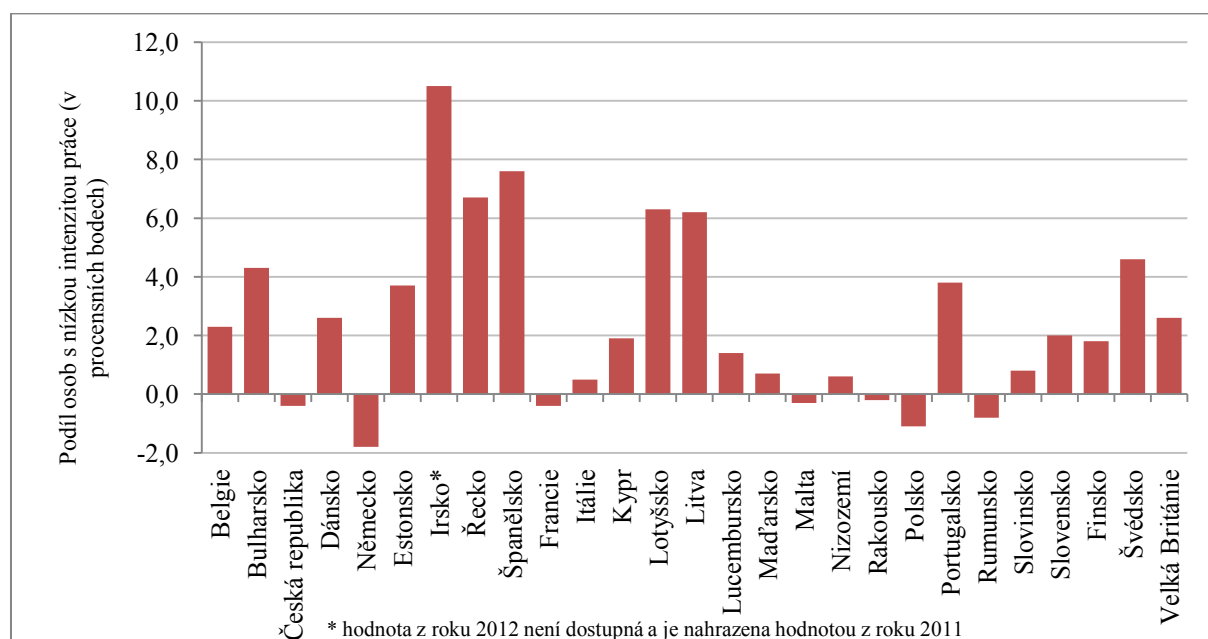
Téměř okamžitě po propuknutí krize došlo ke změnám na trhu práce. Tyto změny se nejvíce projevíly vyloučením osob z trhu práce. Ve více než v polovině členských zemí vzrostl počet domácností bez práce nebo s nízkou intenzitou práce. V Evropské unii jako celku došlo ke zvýšení podílu osob žijících v domácnostech bez práce nebo s její nízkou intenzitou mezi lety 2008 – 2012 z 9,1 % na 10,3 %. V Grafu 4.9 je vidět, že k nejdramatičtější změně došlo u Irska, kde podíl takto postižených domácností se zvýšil o 10,5 procentních bodů, dále následuje Španělsko s růstem o 7,6 procentních bodů, Řecko

o 6,7 procentních bodů, Lotyšsko o 6,3 procentních bodů a Litva o 6,2 procentních bodů. V důsledku těchto změn došlo v roce 2012 k překročení hranice 10 % u 13 členských zemí EU v čele s Irskem, ve kterém bylo v roce 2011 evidováno 24,1 % obyvatel žijících v domácnostech bez práce nebo s její nízkou intenzitou. I přes nepříznivé ekonomické podmínky, došlo na trzích práce některých evropských zemí ke zcela odlišnému vývoji.

Nejúspěšnější politiky v oblasti začleňování osob na trhu práce vedlo *Německo*, kterému se během krize podařilo snížit počet domácností s osobami bez práce nebo s nízkou intenzitou o 1,4 procentního bodu. Federální vláda Německa provedla kroky s cílem snížit počet dlouhodobě nezaměstnaných. Rozhodla se pro snížení počtu nástrojů politiky trhu práce a na druhou stranu posílila prostor pro jednání. Větší pravomoci byly přiděleny místním zprostředkovatelům práce a do centra zájmu se dostal jednotlivec. Aktivní podpora trhu práce se orientuje zejména na prevenci, která zahrnuje pojištění v nezaměstnanosti a podporu příjmů uchazeče o práci. Byla také vytvořena Iniciativa pro pomoc při strukturálních změnách umožňující nezaměstnaným být proškolen na pracovní místo, po kterém je poptávka (Federal Ministry of Economics and technology, 2013).

Graf 4.9 Změna podílu osob v domácnostech bez práce nebo s nízkou intenzitou práce v zemích EU v letech 2008 – 2012 (v procentních bodech)

Zdroj: EUROSTAT (2014h), vlastní zpracování

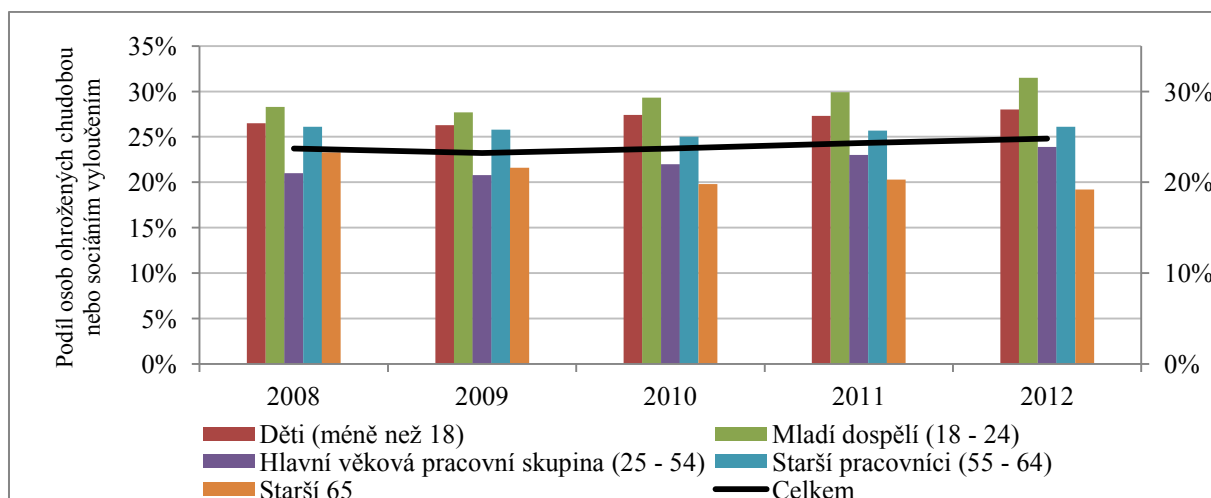
Největší přírůstek v počtu osob s nízkou intenzitou práce byl ve sledovaných letech zaznamenán v *Irsku*. Je to důsledek hospodářské krize, která vedla ke ztrátě pracovních míst

a stala se zdrojem sociální nouze. Na konci roku 2012 bylo v Irsku zaměstnáno o 318 000 méně lidí než v roce 2008. Navzdory působení systémů sociální ochrany způsobila nezaměstnanost nárůst počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. Irská vláda (2007) vydala *Akční plán pro sociální začleňování*, pomocí kterého má být řešen problém vysoké nezaměstnanosti a chudoby obyvatel pomocí realizace tří politických opatření – zajištění adekvátního minimálního příjmu, aktivace a inkluzivní trh práce a přístup ke kvalitním službám. Tato opatření společně s Akčním plánem pro pracovní místa by měla přispět ke zvýšení zaměstnanosti a zároveň redukovat počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením (European Commission, 2013e).

4.3.4 Dopad krize na odlišné skupiny populace

Vývoj v jednotlivých členských zemích naznačuje, že krize neměla jednotný vliv na populaci, jako celek, ale ovlivnila vývoj chudoby a sociálního vyloučení u jednotlivých věkových skupin odlišně. Jak je z následujícího grafu patrné, k nejvíce postiženým skupinám patřili mladí dospělí a děti. První skupinou, která byla zasažena krizí, byly pracující ve věku 25 – 54 let. V průběhu let 2008 – 2012 došlo u této kategorie k růstu o 3,2 procentních bodů. Naopak u osob starších 65 let došlo k poklesu o 4,1 procentních bodů. Patrné zlepšení situace seniorů je ovlivněno nezměněnou výší jejich důchodů, které jsou vyměřeny na vyšší úrovni, než je práh chudoby, i když docházelo ke změnám v jejich příjmech, reálně ale k žádné změně nedošlo.

Graf 4.10 Vývoj ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle věkových skupin obyvatel EU v letech 2008 – 2012

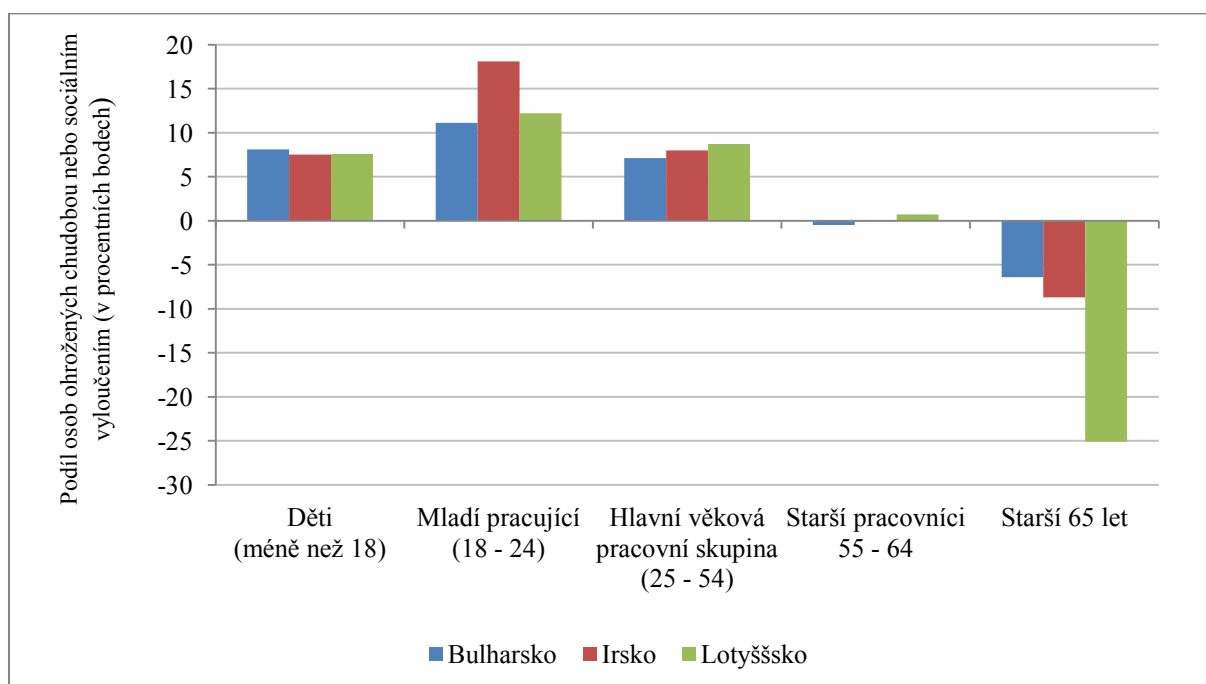

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

I v zemích s relativně stabilním vývojem podílu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením, došlo k prudkému nárůstu podílu ohrožených osob v kategorii mladých lidí. Například ve Velké Británii, která je typickou zemí se stabilním vývojem, došlo ke zvýšení chudoby u osob mladých lidí o 7,9 procentních bodů a naopak k poklesu o 11,6 procentních bodů u osob starších 65 let.

Riziko chudoby a sociálního vyloučení u skupiny osob ve věku 25 – 54 let se nejvíce zvýšilo během krizových let u Lotyšska a Španělska o 8,7 procentních bodů, u Irsku o 8 procentních bodů, u Litvy o 7,8 procentních bodů a u Bulharska o 7,1 procentních bodů. Nárůst počtu *ohrožených dětí* byl největší u Bulharska, kde růst dosáhl 8 procentních bodů, u Lotyšska, Maďarska a Irsku 7,5 procentních bodů. *Mladí pracující* jsou ohroženi kombinací vysoké nezaměstnanosti a nízké úrovně příjmu. Nejhuře byli krizí zasaženi v Irsku, kde až 41,8 % těchto mladých lidí bylo ohroženo chudobou a sociálním vyloučením. Největší nárůst v této kategorii byl zaznamenán v Irsku, kde počet vzrostl o 18,1 procentních bodů, o 14,3 procentních bodů v Řecku, o 12,2 procentních bodů v Lotyšsku a o 11,1 procentních bodů v Bulharsku.

Graf 4.11 Změna ukazatele ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením podle věkových skupin mezi lety 2008 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

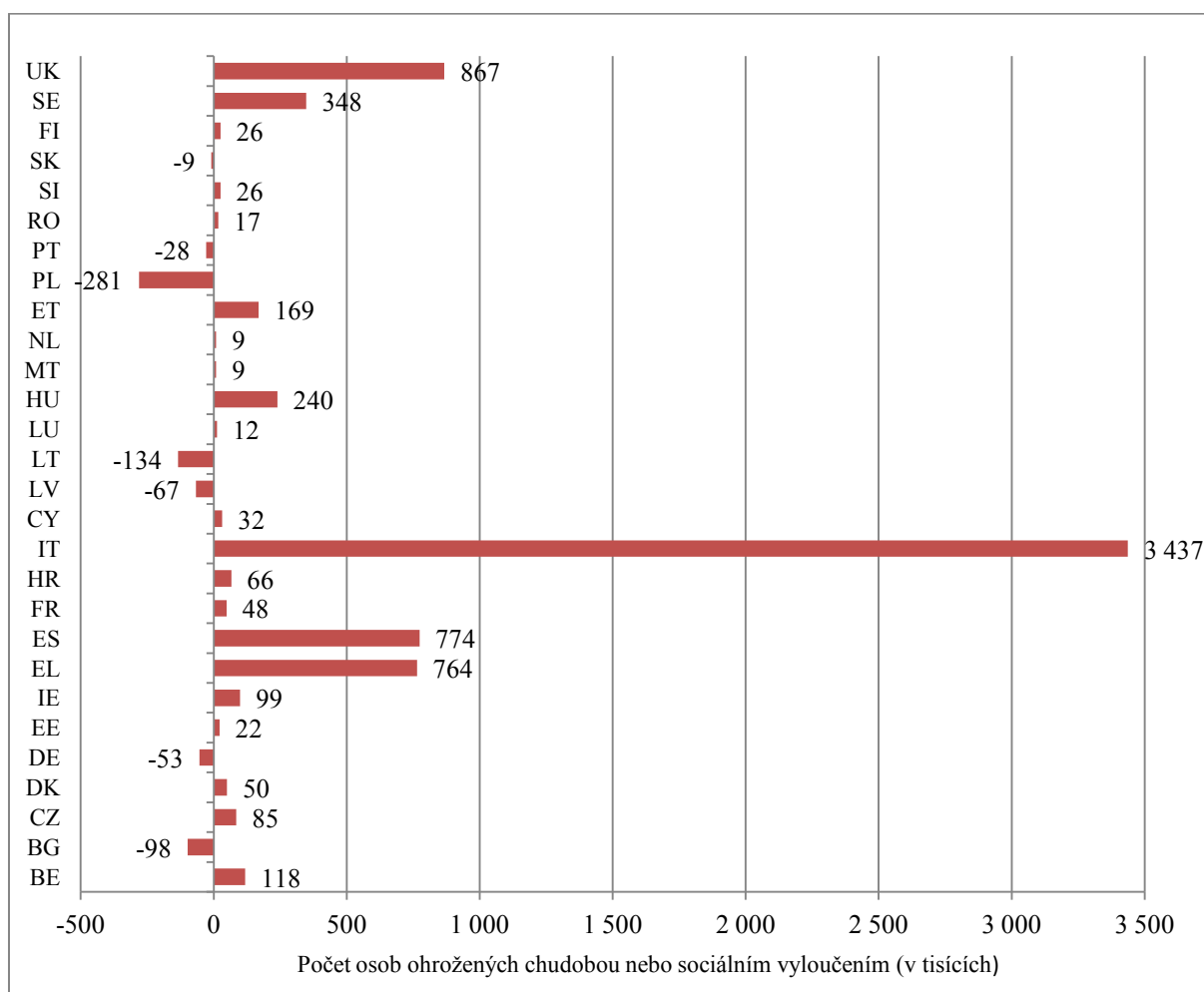
Z výše uvedených výsledků vyplývá, že kromě dětí, které byly v některých členských zemích postiženy chudobou a sociálním vyloučením velmi výrazně, byli nejvíce krizí zasaženi lidé v produktivním věku a právě těmito lidem by měla být věnována největší pozornost, protože opatření přijatá pro tuto skupinu se dále odrazí v ostatních věkových skupinách, zejména u dětí. Z hlediska typů domácností byly v krizi nejvíce ohroženy chudobou a sociálním vyloučením *domácnosti s dětmi* a z této kategorie byly nejvíce ohroženy domácnosti jen s jedním rodičem. Nárůst rizika byl zaznamenán i u rodin s oběma rodiči a jedním nebo dvěma dětmi, ale přitom byly jedny z nejnižších (European Commission, 2012).

Nesnáze při dosahování cílů Strategie Evropa 2020

Podle posledních dostupných informací, které vyplývají ze statistických šetření Eurostatu, vyplývá, že v roce 2012 v zemích Evropské unie (EU 27) dohromady bylo ohroženo chudobou a sociálním vyloučením *123 milionů obyvatel* (což představuje 24,8 % unijní populace). Počet ohrožených osob se od roku 2010, kdy došlo k zavádění prvních akcí v rámci Evropy 2020 do praxe, se zvýšil o 6,3 milionů. Výjimkou v posledních letech byl rok 2009, ve kterém došlo u 13 členských zemí EU ke snížení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. Tento pozitivní výsledek byl jen krátkodobý a hned v následujícím roce se hodnoty vrátili na úroveň roku 2008. Při pohledu do Grafu 4.12 je zjevné, že k největšímu nárůstu ohrožených osob mezi lety 2010 a 2012 došlo v *Itálii*, kde se tento počet zvýšil o téměř 3,5 milionů osob. Itálie i nadále prochází vleklou hospodářskou recesí, která byla v roce 2011 prohloubená přelitím dluhové krize eurozóny do této země. Dlouho trvající krize působí negativně zejména na bankovní sektor a oblast sociální soudržnosti, kde se projevuje zvýšeným rizikem chudoby a sociálního vyloučení. V průběhu roku 2012 došlo ke snížení disponibilního důchodu domácností. Systém sociální ochrany je zaměřen zejména na vyplácení penzí, a tudíž není schopen vhodným způsobem reagovat na současné problémy a pomoci potřebným. Vysoká míra nezaměstnanosti v Itálii je dalším faktorem, který přispívá ke zvyšování počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením. S největšími problémy na trhu práce se potýkají absolventi, kteří musí čelit nevlídnému pracovnímu trhu a také ženy, které kvůli nedostatečné nabídce pečovatelských služeb jsou nuceny zůstat doma a pečovat o své děti popřípadě jiné rodinné příslušníky, kteří potřebují péči (European Commision, 2013f).

S velkým odstupem Itálii následuje Velká Británie s 867 tisíci osobami, Španělsko se 774 tisíci osobami a Řecko se 764 tisíci osobami. Mezi země, u kterých došlo jen k nepatrnému zhoršení, patří Malta a Nizozemí, kde v každé zemi přibýlo přibližně 9 tisíc ohrožených osob. Celkově v šesti zemích EU došlo ve sledované období ke snížení počtu osob ohrožených rizikem chudoby a sociálního vyloučení. Největším úspěchem se může pochlubit Polsko s poklesem 281 tisíc osob, dále také Litva se 134 tisíci osobami nebo Bulharsko s 98 tisíci osobami.

Graf 4.12 Změna počtu osob ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením v zemích EU v letech 2010 – 2012

Zdroj: EUROSTAT (2014f), vlastní zpracování

Podle Komise by si členské státy měly nastavovat své národní cíle tak, aby při jejich hodnocení byly brány v úvahu také fiskální tlaky, kterým jsou stále vystaveny některé členské země. Například dochází ke snižování podpory v nezaměstnanosti, které občany nutí přijmout práci s nízkou odměnou za její vykonání a tyto osoby

se tak dostanou pod hranici chudoby z příjmu (in – work poverty). Dnes jsou národní cíle nastavovány, tak aby odpovídaly národním definicím chudoby, což činí z cíle dosažení společné hodnoty na úrovni EU problém. Pokud by byly sečteny ambice členských zemí v této oblasti, konečná hodnota by byla hluboko pod stanovenými 20 miliony. Nedostatečný pokrok je také ovlivněn nepříznivým hospodářským vývojem, který zapříčinil stagnaci v dosahování národních cílů. Splnění národních cílů, by pro některé země bylo náročné i bez vlivu krize, a proto je zemím neustále doporučováno zintenzivnit úsilí a úžeji zacílit přijatá opatření. Členské státy vidí východisko ve snižování svých národních cílů, neboť je dnes již jasné, že byly příliš ambiciózní a jejich splnění bude obtížné a nejspíš nemožné (European Commission, 2012).

4.4 Výzvy a odezvy v sociální oblasti

Hospodářské zpomalení a následné fiskální problémy posledních let se pro tvůrce národních politik staly výzvou, která je nutí nalézt nové směry a politiky v oblasti sociální politiky a zaměstnanosti. Zejména se jedná o hledání odpovědi na otázku: *Jak zvýšit zaměstnanost, snížit míru chudoby, řešit polarizaci společnosti a celkově rostoucí socioekonomickou divergenci v Evropské unii?* Při hledání odpovědi na tuto otázku je nezbytné brát v úvahu možné dopady nových opatření na veřejné zadlužování země, které je spojeno s poskytováním státních podpor a pomoci.

Představitelé Evropské unie si stále více uvědomují nutnost vrátit Evropu zpět na cestu udržitelného a inteligentního růstu, který bude podporovat začlenění obyvatel nejen do trhu práce, ale také do společenského života, jako takového. Právě tyto důvody vedou evropské představitele k vytváření a přijímání doporučení pro členské země, které svou realizací povedou ke zvýšení účinnosti Strategie Evropa 2020 a dosažení v ní vytyčených cílů. Doporučení se zejména soustředí na oblast minimálních mezd, daní, sociálních výdajů a penzí.

4.4.1 Minimální mzdy

Nastavení minimální mzdy, tak aby měla pozitivní účinek na trh práce a sociální systém, není jednoduché. Tvůrci národních politik by měli zejména dbát na to, aby její výše zajistila pracovníkům příjem vyšší než je práh chudoby v dané zemi a aby je tato výše motivovala zaměstnání hledat. Na druhou stranu minimální mzda nesmí být příliš vysoká,

neboť by přiměla zaměstnavatele propouštět méně kvalifikované pracovníky a ti by měli také problém nalézt nové zaměstnání.

V době hospodářského poklesu má zvýšení minimální mzdy velmi pozitivní vliv na poptávku a nabídku. Na poptávkové straně dochází k udržení agregátní poptávky, která je hlavní silou celkové zaměstnanosti. Dalším důsledkem je uzavírání příjmové mezery mezi muži a ženami, vede také ke zvýšení jejich příjmu, udržuje přiměřenou životní úroveň a vede k sociálnímu začleňování. Strana nabídky je ovlivněna zejména zvýšenou ochotou najít si a přijmout práci. U starších pracovníků může vést k odložení odchodu do důchodu a tak snížit tlak na veřejné rozpočty (European Commission, 2012).

4.4.2 Daně

Další oblastí, na kterou se zaměřila Evropská komise (2012) ve svých doporučeních, je oblast daňová. Zde je cílem zajistit vyvážení daně z příjmu. Komise dospěla k závěru, že některé členské země by měly přistoupit k přesunu od zdanění práce k jiným daňovým základům. Tento přesun by měl zajistit stimulaci růstu a zaměstnanosti v členských zemích. Daňové vyvažování působí na sociální oblast mnohوزnačně. Například může dojít k většímu daňovému zatížení osob s nízkými příjmy, což ještě více sníží jejich disponibilní zůstatek a může je přiblížit riziku chudoby a sociálního vyloučení. Nebo naopak může být příjem domácností zvýšen díky státní sociální podpoře, do které plyne více peněz z vybraných daní a dále také dochází ke stimulaci agregátní poptávky a všem navazujícím jevům. Souběžné dosahování cílů v oblasti zaměstnanosti a ohrožení chudobou a sociálním vyloučením rámci Evropy 2020 je možné, zejména při využití alternativních opatření. Mezi tyto opatření může být zařazen boj proti daňovým únikům, omezením daňových výdajů (například daňové nebo hypoteční úlevy), které mohou pozitivně přispět ke zvýšení účinnosti trhu práce a zároveň ke snížení chudoby a sociálního vyloučení.

4.4.3 Sociální výdaje

Sociální výdaje představují významné ekonomické stabilizátory, které pomáhají udržet efektivní poptávku v době ekonomického poklesu. Z výsledků šetření Evropského statistického úřadu vyplývá, že sociální výdaje sehrály důležitou úlohu při udržení disponibilních důchodů domácností během prvních krizových let 2008 a 2009. Z šetření je také možné vyvodit závěr, že země s podobnou úrovní sociálních výdajů, dosahují odlišných výsledků – a to jak v oblasti sociální (snižování chudoby), tak ekonomické

(stabilizace). Je tedy nezbytné, aby národní autority přijaly opatření zajišťující nejen efektivitu ale také účinnost sociálních systémů²⁰.

Při srovnatelné úrovni sociálních výdajů a šoků, kterými byly ekonomiky ovlivněny, patří mezi země se slabým stabilizujícím mechanismem například Portugalsko, Řecko, Španělsko a Itálie. Právě v těchto zemích opatření na snížení chudoby jsou jen velice omezeně účinná. Možností, jak omezit chudobu v těchto zemích je vyvážení veřejných výdajů, než jejich jednostranné zvýšení. Tento postup by totiž měl zajistit neutrální dopad na veřejné rozpočty, což je u těchto zemí vítané, neboť se nachází v situaci, kdy musí veřejné finance omezovat.

4.4.4 Penze

Penze tvoří hlavní zdroj příjmu přibližně pro 125 milionů obyvatel, což představuje jednu pětinu celkové populace Evropské unie a do budoucna se bude tento podíl dále zvyšovat. Výše důchodu a jeho přiměřenost se měří ve třech složkách – jejich schopností zabránit chudobě, porovnáním příjmu před odchodem do důchodu a srovnáním příjmu domácností starších lidí s průměrným příjmem domácností osob v aktivním věku.

Vyplácení důchodů představuje velký tlak na veřejné rozpočty, a proto bylo členským zemím, které ještě k tomuto kroku nepřistoupily, doporučeno, aby provedly důchodovou reformu s cílem zvýšit věk odchodu do důchodu a také vyrovnat odchodový věk mezi muži a ženami. Během roku 2012 k tomuto kroku přistoupilo 9 členských zemí. Tempo reformy se v zemích liší. Mezi země s pozvolným postupem patří Polsko a Rakousko, naopak pro velmi rychlý postup se rozhodla Itálie. Bez plánu na reformu zatím zůstávají Bulharsko, Rumunsko a Slovinsko.

Při naplňování cíle snižování chudoby v rámci Strategie Evropa 2020 je nezbytné, aby členské země při modelování důchodových systémů opustily často užívaný model, podle kterého je penzista člověk, který má za sebou dlouhou a nepřerušovanou kariéru s výdělkem na úrovni průměrné mzdy. Tento model neodpovídá skutečnosti, a proto Komise radí členským zemím, aby vypočítaly několik typů důchodů v závislosti na více reálné kariéře a připravily řešení pro ty, kteří nesplňují podmínky pro plný důchod, například v podobě jakéhosi minimálního důchodu nebo sociálního důchodu (European Commission, 2012).

---

²⁰ Efektivita představuje míru, v jaké jsou vytyčené cíle dosaženy, účinnost vyjadřuje vztah mezi dosaženým výsledkem použitými zdroji.

4.5 Mezinárodní organizace a boj proti chudobě v zemích Evropské unie

Chudoba a sociální vyloučení jsou problémy, se kterými se potýká mnoho zemí světa. Velká část těchto zemí není schopna se s těmito problémy vypořádat sama, a proto byly založeny mezinárodní organizace a instituce, které si za svůj cíl vytyčily pomoci těmto zemím. Mezi dvě světově nejvýznamnější organizace patří Organizace spojených národů a Skupina Světové banky, které působí v mnoha oblastech nejen v boji proti chudobě.

Skupina Světové banky

Jak již bylo uvedeno v kapitole 2, vybrané instituce zahrnuté ve Skupině Světové banky, se zabývají pomocí zemím v boji proti chudobě. Vzhledem k tomu, že dvacet pět²¹ zemí Evropské unie patří podle charakteristiky Světové banky mezi země s vysokým příjmem²², jsou vyloučeny z okruhu příjemců této pomoci. Zbývající tři země, Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko, jsou zařazeny mezi země se středním vyšším příjmem²³ a tyto země mohou čerpat pomoc od Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj s cílem omezit chudobu v zemích se středním příjmem či bonitních chudších zemích podporou udržitelného rozvoje prostřednictvím půjček, záruk, produktů pro řízení rizik a poradenských služeb (WORLDBANK, 2014a).

Nejaktivněji se Skupina Světové banky angažuje ve čtyřech zemích EU – Bulharsku, Chorvatsku, Polsku a Rumunsku²⁴. Při poskytování pomoci spolupracuje s Evropskou komisí a zejména doplňuje finanční prostředky EU v oblasti snižování regionálních disparit. Soustředí se na pomoc méně rozvinutým regionům lépe vstřebat prostředky získané v rámci Kohezní politiky a tím zajistit splnění národních cílů v rámci Strategie Evropa 2020. V sociální oblasti se zejména soustředí na sociální začleňování, které je prováděno na základě projektů. Například v Bulharsku se začleňování orientuje na děti v předškolním věku, projekt je nazván Social Inclusion Project a byl zahájen v roce 2013 a ukončen má být v roce 2016. Vzhledem k nedávnému zahájení realizace není dosud patrný žádný pokrok ve sledovaných ukazatelích, a proto zatím nelze hodnotit úspěšnost tohoto projektu (WORLDBANK, 2014b).

²¹ Do skupiny zemí s vysokým příjmem patří Rakousko, Belgie, Chorvatsko, Kypr, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Německo, Řecko, Irsko, Itálie, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Malta Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko a Velká Británie.

²² Podle Světové banky jsou do kategorie zemí s vysokým příjmem zařazeny země, jejichž HND na obyvatele v roce 2012 činilo alespoň 12 616 USD.

²³ Země se středním příjmem podle Světové banky jsou ty, u kterých v roce 2012 činilo HND na obyvatele 4 086 - 12 615 USD.

²⁴ Tyto čtyři země si i nadále od Skupiny Světové banky půjčují finanční prostředky. Dohromady půjčka těmto zemím činí 9,5 miliard USD.

Organizace spojených národů

V roce 1945 se padesát jedna zemí dohodlo na založení Organizace spojených národů s cílem *udržet světový mír a vyvinout přátelské vztahy mezi národy*. Během více než půl století se rozšířila nejen členská základna, která dnes čítá 193 zemí, ale také agenda, kterou se tato organizace zabývá. Jedním z klíčových cílů OSN je zlepšit životní podmínky chudých a zvítězit nad hladem, který sužuje některé obyvatele naší planety. Tyto dva cíle jsou začleněny do agendy *Rozvojového programu OSN (UNDP)*, který byl založen v roce 1966 a dnes působí ve 177 státech a teritoriích světa (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013c).

V současné době je v rámci UNDP realizováno okolo 5 500 projektů s cílem redukovat chudobu ve světě. Nejvíce projektů je realizováno v zemích Afriky, Latinské Ameriky a jihozápadní Asie. Země Evropské unie do této pomoci zahrnuty nejsou s výjimkou Slovenska, ve kterém jsou realizovány tři projekty, a jeden z nich se zaměřuje na problém chudoby. Projekt se nazývá Statistical Monitoring of Living Conditions, jeho rozpočet činí 342 450 USD a jeho cílem je monitorování sociálního rozvoje a popsat životní podmínky, chudobu a sociální vyloučení Romských komunit na Slovensku. Specifickým cílem pak je sociální začlenění dlouhodobě nezaměstnaných příslušníků romských komunit. UNDP v rámci tohoto projektu vydala v roce 2012 zprávu hodnotící využití unijních prostředků v programovacím období 2007 - 2013 na podporu začleňování romských obyvatel. Ze zprávy vyplývá, že realizované projekty nebyly zaměřeny do vhodných oblastí intervencí a povaha získaných výsledků byla jen krátkodobá (UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013b).

Obě instituce soustředí svou pomoc zemím, které jejich pomoc potřebují, a není v jejich vlastních silách úspěšně řešit problém chudoby, anebo nemají při sobě jiného partnera (například jinou zemi nebo jejich uskupení), který by jim pomohl. Tím se liší země Evropské unie, které se svým členstvím staly něčím víc než jen obchodními partnery bez překážek obchodu. Spojuje je vzájemná solidarita a díky ní je možné uspět tam, kde by to jeden stát sám nedokázal. A to je zřejmě důvod, proč OSN nebo Skupina světové banky nepůsobí příliš aktivně v členských zemích Unie. Evropská unie si je vědoma problémů, které sužují její členské země a regiony, je tedy velice aktivní při identifikaci příčin těchto problémů a následně i při hledání a realizaci vhodných opatření.

4.6 Diskuze k dosaženým výsledkům evropských strategií

Představitelé Evropské unie se rozhodli zvýšit unijní konkurenceschopnost a dynamiku pomocí komplexních strategií, které budou brát na zřetel nejen ekonomickou ale také sociální povahu rozvoje. Do dnešního dne byly vytvořeny dvě takovéto strategie. První strategie byla velice ambiciózní a v jejím průběhu byly nezbytné úpravy jejich cílů. Druhá strategie je zatím v první polovině své realizace, a přesto je už dnes patrné, že země budou mít problém vytyčených cílů dosáhnout.

Lisabonská strategie byla první strategií, která měla Evropskou unii vyzdvihnout do čela světových velmocí. Snížení chudoby, jako jeden z cílů strategie, bylo vymezeno jen velmi obecně a cestu, jak tento cíl naplnit, spatřovala EU v sociálním začleňování. Kvantifikovaným cílem v Lisabonské strategii byl cíl 70% míry zaměstnanosti, který se úzce váže k chudobě a sociálnímu vyloučení. Na základě dostupných údajů je možné dojít k závěru, že daný cíl dosažen nebyl (skutečná míra zaměstnanosti v roce 2008 v EU činila 64,1 %), ačkoliv do roku 2008 byla míra zaměstnanosti rostoucí. Mezi příčinami neúspěchu byla uvedena hospodářská a finanční krize, ale také nedostatečná aktivita členských zemí při přípravě a realizaci nezbytných opatření.

Od roku 2010 byla zahájena realizace Strategie Evropa 2020. V této strategii byl již uveden cíl dosáhnout snížení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením do roku 2020 o 20 milionů. Ke sledování pokroku byl vytvořen jeden hlavní a tři dílčí ukazatele. Stejně jako u Lisabonské strategie je i v této strategii sledován cíl zaměstnanosti, tentokrát by mělo být v roce 2020 dosaženo 75% míry zaměstnanosti v EU. Evropa 2020 byla zahájena v době krize a to se odráží v průběžných hodnotách jednotlivých ukazatelů. K nejúspěšnějším zemím v boji proti chudobě patří například Polsko, Litva nebo Bulharsko. Nejvyšší nárůst ohrožených osob způsobený krizí byl zaznamenán v Itálii, Velké Británii, Španělsku a Řecku. Vzhledem k tomu, že dosavadní pokrok v této oblasti není dostačující, vydala Komise členským zemím několik doporučení, které se týkají zejména oblasti minimálních mezd, daní, sociální výdajů a penzí. Podle těchto doporučení by země měly být schopny snížit počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením bez přílišného tlaku na veřejné rozpočty.

Boj s chudobou představuje cíl nejen EU ale také některých světových organizací. Mezi nejznámější patří Organizaci spojených národů a Skupina Světové banky. Tyto organizace se skutečně na boj s chudobou zaměřují, nicméně je jejich pomoc směřována

zejména do zemí rozvojových (nebo zemí s nízkým příjmem). Ačkoliv země EU patří mezi příjemce jejich pomoci, projekty zaměřující se na potírání chudoby jsou ojedinělé a například nabízí pomoc zemím při čerpání z fondů EU financujících kohezní politiku.

Evropská komise (2013) vyhodnotila, že národní sociální systémy přispěly k zlepšení situace v sociální oblasti, ale jejich činnost byla negativně ovlivněna důsledky hospodářské krize i demografických změn. Zvýšenému tlaku na veřejné rozpočty a riziku vzniku strukturální nezaměstnanosti mohou čelit pouze zmodernizované sociální politiky, které se zaměří na optimalizaci své efektivnosti, účinnosti a také způsobu, jakým jsou financovány. Komise zdůrazňuje nezbytnost preventivních opatření, neboť prevence nese nižší náklady než řešení vzniklých problémů. Mladým lidem by měl být usnadněn přístup na trh práce. Vláda by měla poskytovat více dotací na nově vzniklá místa, která budou obsazena absolventy nebo dlouhodobě nezaměstnanými. Trhy práce by měly být flexibilnější v členských zemích, měly by nabízet více druhů pracovních úvazků, aby všechny skupiny obyvatel mohly být zaměstnány (například matky s dětmi nebo postižení). Především chudobě ve stáří se může pomoci reforem důchodových systémů, které v mnoha zemích stále spočívají výlučně na veřejných zdrojích. Z těchto doporučení je patrné, že Komise vyzývá státy k uplatňování silně intervencionistického přístupu v podobě aktivní politiky zaměstnanosti a nedává příliš mnoho prostoru pro volné působení tržních sil.

Doporučení týkající se boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení nejsou vytvářena pouze Evropskou komisí a dalšími unijními orgány. Do této aktivity se zapojují i neziskové organizace, jejichž základním posláním je pomáhat lidem v nouzi. Mezi nejznámější organizace působící v Evropě patří například Caritas nebo Eurodiaconia. Obě tyto organizace, kromě poskytování pomoci sledují politiky a strategie přijaté v EU a vytváří k nim svá doporučení a návrhy. *Eurodiaconia* (2012) navrhla dvě základní doporučení, kterými by se měly řídit členské státy i Evropská komise při realizaci Strategie Evropa 2020. První doporučení uvádí, že by země měly *více investovat do dostupných sociálních služeb a sociálního systému*. Toho má být dosaženo pomocí odpovědného posuzování úsporných opatření, používáním integrovaného přístupu při řešení výzev sociálního začleňování a Komise by měla doporučit akce na podporu zaměstnanosti ve zdravotnictví a sociální oblasti, kde dlouhodobě přetrvává podzaměstnanost a podpořit celoživotní vzdělávání. Podle druhého doporučení *by měly členské státy i Komise více podporovat neziskové organizace a to jak politicky tak finančně*. Komise by měla více prosazovat pomoc

neziskových organizací ve svých doporučeních členským zemím a ty by měly klást větší důraz na podporu preventivních opatření namísto dnes preferovaných léčebných opatření.

Caritas (2012) vypracovala doporučení, které navazují nejen na Strategii Evropa 2020 ale také na Roční analýzu růstu a zohledňují přitom správu a proces Evropského semestru. Členským zemím je doporučeno, aby *věnovaly větší pozornost politikám, které mají za úkol snížit ohrožení chudobou u dětí a mládeže*, protože právě tyto dvě skupiny obyvatel patří mezi nejvíce ohrožené. Riziko chudoby by mělo být eliminováno zejména pomocí minimálního příjmu, kterým bude rodina disponovat a jeho výše bude nad hranicí relativní chudoby. Finanční podpora programů na pomoc dětem by měla být doplněna o prostředky z ESF a ERDF. Druhé doporučení *Caritas* je podobné jako u Eurodiaconia a poukazuje na to, že by *členské státy měly rozpoznat příležitosti týkající se práce ve zdravotnictví a sociálním sektoru*. Pracovní místa a dobrovolnické pozice by měly získat větší přitažlivost pomocí větších finančních podpor, které budou plynout do neziskových organizací, jak z národních finančních zdrojů, tak i zdrojů unijních. *Členské státy by měly určit výši minimálního příjmu*, který bude představovat nástroj boje proti chudobě a zamezení propadu do stavu extrémní chudoby. *Cíle strategie Evropa 2020 v oblasti chudoby by měly mít silnější postavení v Národních programech reform*. Je nezbytná silnější politická podpora těchto cílů v členských státech a zajistit aby alespoň 20% podpory ze strukturálních fondů směřovalo na podporu boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. *Caritas* dále zdůrazňuje, že *sociální dimenze nesmí zůstat opomenuta v procesu Evropského semestru*. V národních programech a dalších strategických dokumentech by měly být určeny konkrétní každoroční cíle v oblasti chudoby a sociálního začleňování. Posledním doporučením *Caritas* je *zlepšení monitorovacích mechanismů*. Dosahování cíle eliminace chudoby a sociálního vyloučení by měla být přiřazena stejná důležitost, jakou mají cíle makroekonomické.

Splnění cíle snížit počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením v EU o 20 milionů, závisí na členských zemích a jejich odpovědnosti v této oblasti. Aby mohly vlády vytvářet skutečně účinná opatření, měly by být seznámeny s návrhy sociálních partnerů a dalších organizací, které skutečně pracují s lidmi v nouzi a jsou schopni lépe vnímat potřeby těchto lidí. V době krize se většina snah směřuje do ekonomických oblastí, ale hospodářskou výkonnost je nezbytné podpořit už na počátku řetězce, kde stojí člověk – občan. Pokud tento člověk bude mít práci, domov a ještě něco navíc, bude jeho příspěvek k obnově ekonomiky jistě větší a s jeho přispěním může nástup konjunktury přijít dříve.

4.7 Komparace Evropské unie a Spojených států amerických při řešení problému chudoby a sociálního vyloučení

Evropská unie realizuje své strategie nejen z důvodu zlepšení svých vnitřních záležitostí jako je zaměstnanost a ekonomická účinnost, ale také z toho důvodu, aby posílila své postavení a konkurenceschopnost vůči ostatním velkým ekonomikám, zejména vůči Spojeným státům americkým. A z tohoto důvodu je vhodné znát, jakým způsobem přistupuje tato západní velmoc k problematice chudoby a sociálního vyloučení.

4.7.1 Spojené státy americká a problém chudoby

Spojené státy americké jsou místem, kde se střetávají různé kultury a národy. Již po několik století do USA přichází cizinci s cílem splnit si svůj americký sen. Může se získání slávy a bohatství stát skutečně realitou nebo navždy zůstane snem? Ačkoliv USA patří mezi světové velmoci a nejvyspělejší země světa, ne všichni občané disponují potřebnými statky k uspokojení svých potřeb. Pravdou je, že v roce 2012 žil v chudobě každý šestý Američan, celkem tedy přibližně 46,5 milionů občanů a téměř polovina těchto lidí žila v hluboké chudobě, to znamená, že jejich příjem nedosáhl ani poloviční výše hranice chudoby. Jednou z nejvíce ohrožených skupin jsou děti – 21,8 % amerických dětí žilo v chudobě a během jednoho roku zůstalo bez střechy nad hlavou 1,6 milionů dětí (POVERTY USA, 2012).

Hranice chudoby je ve Spojených státech určována federální vládou a liší se podle počtů členů rodiny a jejich věku. V roce 2013 byla hranice chudoby pro jednotlivce určena ve výši 11 670 USD a průměrná výše pro dva lidi činila 15 730 USD. Z výsledků různých šetření vyplývá, že dvě třetiny amerických občanů mají zkušenosti se životem v chudobě v některé fázi svého života. Z dalšího šetření vyplynulo, že chudoba se stala neblahou a rutinní součástí života Američanů (Babones, 2013).

V důsledku ekonomické krize došlo ke zvýšení počtu osob postižených chudobou, a proto byla přijata nezbytná opatření v rámci *American Recovery and Reinvestment Act*²⁵ (dále jen ARRA). V rámci ARRA bylo vyčleněno 20 miliard USD na Supplemental Nutrition Assistance Program, který poskytuje potraviny osobám a rodinám s nízkým příjmem.

---

²⁵ American Recovery and Reinvestment Act představuje zákon schválený v roce 2009 americkým kongresem na výzvu amerického prezidenta Barracka Obamy. Zákonu je často označován jako stimulační balíček a má tři základní cíle: vytvořit nová pracovní místa a udržet ta současná, povzbudit hospodářství a investice do dlouhodobého růstu a podpořit průhlednost a vyjasnit odpovědnost v oblasti veřejných výdajů (THE AMERICAN RECOVERY AND THE REINVESTMENT ACT, 2014).

Další 3,5 miliardy USD bylo přispěno do fondů pomáhajícím občanům udržet si střechu nad hlavou. Téměř 4 miliardy USD byly určeny pro Workforce Investment System, jehož úkolem je podporovat školení, letní práce pro studenty a další pracovní příležitosti (WHITE HOUSE, 2014).

Dalším opatřením přijatým v reakci na krizi jsou *Unemployment Insurance* (dále jen UI) poskytující náhradu v proporcionální výši ze ztraceného příjmu z důvodu nezaměstnanosti. K cílům UI patří poskytnutí náhrady za mzdu nedobrovolně nezaměstnaným a také stabilizovat ekonomiku v době recese. Vzhledem k tomu, že v USA je práh chudoby vztažen k domácnosti, toto opatření nepomáhá pouze jedinci, ale s ním i jeho rodině. Podle dostupných dat se riziko chudoby u domácností, jehož člen nebo členové pobírali UI, snížilo. Z odhadů vyplývá, že v roce 2011 skutečný počet osob žijících v chudobě byl o 40 % nižší, než by tomu bylo v situaci bez aplikace UI (Gabe a Whittaker, 2012).

Podle OECD by ke snížení chudoby v USA mohly přispět reformy systémů vzdělávání a výběru daní. Nárůst příjmové nerovnosti v USA je důsledkem neúměrného rozložení tržního příjmu mezi domácnostmi. Současné daňové a transferové systémy nejsou schopny toto rozložení usměrnit. Systém transferů se soustředí na snižování chudoby u určitých skupin obyvatel (například starší občané, postižení nebo dělníci s nízkým příjmem) a ostatní skupiny (například děti) postrádají i všeobecné programy podpory. Reformy vzdělávacích systémů by měly zlepšit přístup ke vzdělání například postiženým osobám a tím zlepšit šance na vyšší výdělek v zaměstnání. Reformy v daňové oblasti by měly ve svém důsledku vést eliminaci výhod, které při zdanění připadají na občany s vysokým příjmem (Denk, Hagemann, Lenain a Somma, 2013).

4.7.2 Srovnání politik Evropské unie a Spojených států amerických oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Sociální politika, její východiska i přijatá opatření se mezi oběma stranami Atlantiku vždy navzájem lišila. Mezi základní příčiny patří odlišný stav ekonomik USA a dnešních členských zemí EU v poválečném období, jejich následný vývoj a také rozdílná mentalita obou srovnávaných stran. Komparace sociálních politik a dalších opatření sloužící ke zlepšování životních podmínek občanů EU a USA představuje velice obsáhlou problematiku, která by se mohla stát předmětem samostatné diplomové práce.

Nejpatrnějším rozdílem, který v péči o osoby postižené chudobou a sociálním vyloučením je přístup vlád a státních orgánů. Zatímco v evropských zemích je tradičně pomoc

poskytována zejména ze strany státu a jím zřízených orgánů a institucí, ve Spojených státech dominuje hlavně soukromá sféra s velice širokou a decentralizovanou sítí charitativních a dobrovolnických organizací. Někteří odborníci považují sílu soukromé sféry v USA za srovnatelnou se záchrannou sítí tvořenou evropskými státy. Tyto dobrovolnice organizace se s postupem času rozvinuly a nabízí více produktů najednou, například poskytování přístřeší a zároveň nabízení pracovních školení (AMERICAN STUDIES JOURNAL, 2000).

Evropská unie i Spojené státy se rozhodly v období krize přijmout podle jejich názorů nezbytná opatření s cílem eliminovat riziko chudoby u občanů. Komparace dosažených úspěchů není na základně obecné analýzy možná, neboť mezi oběma stranami panuje mnoho rozdílů a také nejsou dostupná všechna potřebná data. Z předchozího textu ale vyplývá, že jak EU, tak USA se k problému ohrožení chudobou a sociálním vyloučením postavily způsobem, který je pro ně vlastní a odpovídá jejich politice.

4.8 Dílčí shrnutí

Tato kapitola je věnována vyhodnocení evropských strategií v oblastech, které jsou zaměřeny na boj s chudobou a sociálním vyloučením. První podkapitola se věnovala Lisabonské strategii, která byla spuštěna v roce 2000 a v sociální oblasti se orientovala zejména na zvyšování zaměstnanosti. Po revizi strategie, kdy došlo k jasnému vymezení cíle 70% míry zaměstnanosti v roce 2010, skutečně došlo k pokroku v jeho splnění. Tento pozitivní trend byl ale v roce 2008 narušen hospodářskou krizí a ke splnění cíle nakonec nedošlo.

Strategie Evropa 2020 je novou strategií EU, která pro sledování vývoje chudoby a sociálního vyloučení v členských zemích a EU jako celku, využívá jeden hlavní a tři dílčí ukazatele. Přestože strategie nedošla ještě ani do poločasu své realizace je z hodnot ukazatelů patrné, že některé země svůj národní cíl v roce 2020 nebudou schopné splnit a tím je ohroženo splnění celkového unijního cíle snížit počet osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením o 20 milionů. Evropská komise dohlíží na opatření přijata členskými státy, hodnotí dosažený pokrok a také vydává doporučení. Doporučení nejčastěji vybízejí k úpravě minimálních mezd, daní, sociálních výdajů a penzí.

Členské státy, které jsou zařazeny do kategorie zemí s nízkým nebo středním příjmem mohou pro boj s chudobou získat podporu z mezinárodních organizací, zejména z Organizace spojených národů a Skupiny Světové banky. Mnoho evropských zemí jejich pomoc přijímá,

ale ne v oblasti boje proti chudobě, ale na podporu infrastruktury, školství nebo energetiky. Výjimkou je například Slovensko, které získalo finance ze Světové banky a využívá je na monitoring chudoby u romské populace žijící na jejich území.

Členské státy ve svém úsilí v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení získávají rady a doporučení od Evropské komise, která pak zapracovává do svých programů. Komise ale není jediná, která přispívá doporučeními. Jsou to také neziskové organizace jako například Caritas nebo Eurodiaconia, které přichází s radami, jak lidem v nouzi pomoci. Evropská unie realizuje strategie za účelem zlepšit své postavení ve světě, a proto také je vhodné její činnosti společně s důsledky poměřovat s dalšími vyspělými ekonomikami, například USA. Ačkoliv EU i USA vedou mnohdy odlišné sociální politiky a realizují odlišná opatření, činí to s ohledem na vlastní vývoj a vnitřní politiku.

5 Závěr

Přítomnost chudoby a sociálního vyloučení v životech lidí na naší planetě je stálá a její počátek je spojen s existencí člověka a jeho života ve skupinách. Chudoba představuje mnohoznačný jev, který má podobu strádání a to nejen z důvodu nedostatku zdrojů, ale také schopností nebo možností volby, které jsou nezbytné pro zajištění slušné životní úrovně a využívání všech práv občanských, kulturních a politických. K nejčastěji uváděným příčinám chudoby patří nezaměstnanost, nedostatečný příjem a vlastní chování jednotlivců. Dva základní koncepty dělí chudobu na subjektivní a objektivní. U subjektivního konceptu se jedinec sám cítí být chudý a naopak koncepty objektivní jsou odvozovány od výsledků šetření domácností. Na základě objektivních šetření se chudoba rozkládá na absolutní vyskytující se zejména v rozvojových a nejchudších zemích světa a relativní, která je spíše identifikována v zemích vyspělých a souvisí s nedosažením životního standardu dané země.

Na přelomu 19. a 20. století byla problematika chudoby zkoumána mnohými odborníky. Například Charles Booth, provedl šetření na území Londýna a došel k závěru, že londýnská společnost byla rozložena do osmi tříd. Podle Bootha je chudý ten, kdo má dostatečné prostředky, které však nestačí k žití svobodného a spořádaného života. Odlišné názory na chudobu se projevují také v rámci světových náboženství. Zatím co křesťanství doporučuje žít život v chudobě zejména těm, kteří se rozhodli zasvětit svůj život duchovnímu poslání, Islám vyzývá k oslavě dobrovolné chudoby, neboť představuje ctnost a Buddhisté ve strádání nevidí žádný smysl, a proto se snaží chudobu odstraňovat.

Sociální vyloučení je v dnešní době velmi aktuálním tématem. Stejně jako chudoba i vyloučení má v naší společnosti hluboké kořeny. Jednou z forem sociálního vyloučení v minulosti bylo například otroctví. I dnes u sociálního vyloučení platí, že určité skupiny obyvatel jsou vytlačovány na okraj společnosti a je jim bráněno participovat na životě této společnosti. Dimenze sociálního vyloučení se liší podle faktorů jeho vzniku. Například ekonomická dimenze je ovlivněna nezaměstnaností a nejistotou udržení si pracovního místa. Tyto faktory jsou úzce navázány také na sociální dimenzi, která je hlavně ovlivněna rostoucím počtem nezletilých rodičů nebo poklesem počtu tradičních rodin. Při měření sociálního vyloučení se používají dva typy ukazatelů – primární a sekundární. Mezi primární ukazatele jsou zařazeny například práh ohrožení chudobou a míra dlouhodobé nezaměstnanosti. Úkolem sekundárních ukazatelů je podpořit ty primární a řadí se zde například míra velmi dlouhodobé nezaměstnanosti nebo Giniho koeficient.

Cílem této diplomové práce bylo vyhodnotit úspěšnost strategií Evropské unie v oblasti boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení v členských zemích. Práce byla zaměřena zejména na dvě nejnovější unijní strategie a to Lisabonskou strategii, která byla realizovaná v letech 2000 až 2010 a Strategii Evropa 2020, jejíž realizace byla zahájena v roce 2020 a konec je plánován na rok 2020. Vývoj ukazatelů a jejich výsledky v letech 2003 až 2010 u Lisabonské strategie a 2005 až 2012 u Evropy 2020 byly rozebrány v praktické části této práce.

Hodnocení strategií proběhlo na základě ukazatelů, které společně s cíli byly vymezeny v samotných strategiích. Kvantitativní hodnocení bylo možné provést prostřednictvím ukazatelů, jejichž hodnoty byly dostupné prostřednictvím Evropského statistického úřadu a podstatou kvalitativního hodnocení bylo ve vybraných členských zemích vystihnout souvislosti vedoucí k šíření nebo naopak redukci chudoby a sociálního vyloučení.

Evropská unie globální velmocí, konkurenceschopná a dynamická – to jsou cíle, které pohání evropskou integraci. Jejich dosažení umožní občanům Unie požívat všech výhod života prožitého ve vyspělých zemích. Snižování počtu osob žijících v nedůstojných podmínkách je nezbytné k tomu, aby se tyto cíle skutečně naplnily. Již v Římských smlouvách byly zapracovány sociální otázky a s dalším vývojem evropské integrace se rozvíjela i sociální politika, která dnes patří mezi politiky sdílené. Významným krokem vpřed se v Evropské unii stalo přijetí velice ambiciózní Lisabonské strategie. Její realizace byla zahájena v roce 2000 a představitelé EU si předsevzali, že díky této strategii se EU stane do roku 2010 nejdynamičtější a nejkonkurenceschopnější ekonomikou světa. Strategie stála na třech pilířích – ekonomickém, sociálním a environmentálním. V rámci sociálního pilíře mělo dojít k modernizaci evropského sociálního modelu a důraz byl kladen na sociální začleňování a politiky trhu práce. V roce 2004 bylo vydáno střednědobé hodnocení Lisabonské strategie, ze kterého vyplývá, že pokrok učiněný při plnění cílů nebyl dostatečný. V následujícím roce byla spuštěna Obnovená Lisabonská strategie, která se zaměřila pouze na dvě priority – vyšší a trvalý růst a větší počet a lepší pracovní místa. Průběh obnovené strategie byl od roku 2008 narušen hospodářskou, finanční a nakonec i dluhovou krizí, její výsledky byly znehodnoceny a v roce 2010, kdy byla realizace strategie ukončena, cíle dosaženy nebyly.

Odpovědí na neúspěch Lisabonské strategie a těžkosti spojené s probíhající krizí, se stala nová strategie nazvaná Strategie Evropa 2020, jejíž název je odvozen od cílového

roku 2020. Nová strategie se zaměřila na tři priority – inteligentní, udržitelný a inkluzivní růst a obsahuje pět konkrétních cílů. V sociální oblasti byl stanoven cíl snížení počtu osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením o 20 milionů a míra zaměstnanosti má činit 75 %. Každá členská země si stanovila ve všech oblastech cíle národní, které dohromady pak zajistí dosažení cílů unijních. Motorem, který má za úkol pohánět země ke splnění cílů je sedm iniciativ. Evropská platforma pro boj proti chudobě je jednou z nich a slouží členským zemím jako jejich rádce při úkolu snižovat počet chudých a osob sociálně vyloučených. Hlavními nástroji Evropy 2020 jsou Evropský semestr, jako šestiměsíční cyklus koordinace národních hospodářských politik a Národní programy reforem, které jsou povinně předávány členskými státy Komisi a obsahují národní cíle odvozené od cílů unijních.

Evropská unie při vytváření strategií nejenže stanovuje cílové hodnoty, kterých má být dosaženo, ale také určuje ukazatele, kterými je plnění cílů sledováno. Pro hodnocení sociálního pilíře Lisabonské strategie byl stanoven pouze jeden ukazatel a to míra zaměstnanosti. Cíl byl určen na hodnotě 70 % z celé populace EU ve věku (15 – 64 let). Od roku 2005 se hodnota sledovaného ukazatele zvyšovala, ale v roce 2008 byl její růst zastaven vlivem hospodářské a finanční krize. V cílovém roce byla míra zaměstnanosti na úrovni 64,1 % a cíl splněn nebyl. Z trendu, který je možné sledovat do konce roku 2008 lze usoudit, že ani bez zásahu krize by cíle 70 % nebylo dosaženo.

Současná Strategie Evropa 2020 není ještě ani v polovině své realizace, je však možné alespoň vysledovat trendy, kterými se dané ukazatele pohybují. Z pohledu na souhrnný ukazatel Lidé ohrožení chudobou nebo sociálním vyloučením a jeho vývoj v letech 2005 až 2012 je patrný příznivý vývoj ukazatele u zemí EU 12 do roku 2009. Dlouhodobě nejvyšší počet osob trpících chudobou nebo sociálním vyloučením byl zaznamenán v Polsku. Ačkoliv jsou Poláci ve své snaze úspěšní, děti a chudí pracující jsou stále vystaveni vysokému riziku chudoby. Vývoj druhého hlavního ukazatele - míry zaměstnanosti byl pro celou EU ve sledovaných letech stabilní bez výrazných fluktuací. Při bližším pohledu na jednotlivé členské země jsou rozdíly více než patrné. Dlouhodobě vysokou míru zaměstnanosti si udržují zejména severské země a také Nizozemí, jehož trh práce je velmi flexibilní, zejména z důvodu široké nabídky pracovních úvazků. Naopak nejvyšší míra zaměstnanosti ve sledovaných letech byla naměřena ve Španělsku a Řecku. Hospodářství obou zemí bylo ovlivněno dluhovou krizí a následnými reformními opatřeními, které vedly ke snižování veřejných výdajů. Ve Španělsku kromě toho, také vládne nesoulad mezi nabídkou a poptávkou na trhu práce a působením efektu hystereze může dojít k utlumení potenciálního produktu.

Vliv hospodářské, finanční a dluhové krize se v členských zemích projevil odlišně. Zasažena nebyla jen ekonomická oblast, ale i sociální, kdy ve většině členských zemí došlo k nárůstu počtu ohrožených osob. Jen v sedmi zemích se jejich počet během let 2008 – 2012 snížil. Mezi nejvíce postižené země se zařadily Řecko, Irsko a také Litva. Výrazný nárůst zaznamenalo také Švédsko, které dlouhodobě patřilo mezi země s nízkou příjmovou nerovností a také vysokou životní úrovní. Nejvíce ohroženou skupinou jsou zde starší ženy, u kterých je riziko chudoby třikrát větší než u švédských mužů. Mezi lety 2010 až 2012 došlo k absolutně největšímu nárůstu počtu ohrožených osob v Itálii, kdy se počet chudých a ohrožených sociálním vyloučením zvýšil o více než 3 miliony. Italská ekonomika stále prochází recesí, míra nezaměstnanosti je vysoká, disponibilní příjem domácností se snížil a nastavení sociálního systému neodpovídá současným potřebám.

Evropská komise neustále monitoruje průběh realizace strategie a snaží se přispívat doporučeními. V reakci na krizi poskytla členským zemím několik rad, které by měly pomoci se správným nasměrováním sociálních politik. Doporučení Komise se týká nastavení minimální mzdy, která by měla převyšovat práh chudoby a být motivem pro hledání práce. V daňové oblasti Komise doporučuje rozšířit daňovou základnu a snižovat daňové zatížení příjmů. Sociální výdaje by měly projít revizí s cílem změnit nastavení vyplácení dávek s důrazem na jejich vyváženost a nikoliv jejich jednostranné zvýšení. Penze jsou zdrojem příjmu pro jednu pětinu populace EU a činí tak velký tlak na veřejné rozpočty, který se bude do budoucna dále zvyšovat. Komise doporučuje zemím provést důchodovou reformu vedoucí ke zvýšení věku odchodu do důchodu a vyrovnání odchodového věku mezi muži a ženami. Dále je nezbytná modernizace systému, neboť se při výpočtu penzí vychází z předpokladů, které již neodpovídají realitě.

Hypotéza stanovená v úvodu této práce zněla: *Komplexní strategie Evropské unie, realizované společným úsilím Unie a členských zemí, jsou účinným nástrojem v oblasti boje s chudobou a sociálním vyloučením.* Na základě hodnocení kvantitativních údajů je možné tuto hypotézu zamítnout, neboť cíl zaměstnanosti Lisabonské strategie v roce 2010 dosažen nebyl a s ohledem na současný vývoj ukazatelů Strategie Evropa 2020 nelze očekávat, že by unijní cíle zaměstnanosti a boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení byly v roce 2020 splněny.

Dle mého názoru jsou uvedené strategie vhodně zvolenými nástroji Evropské unie sloužícími k boji proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Zahrnují komplexní postup

a spolupráci různých subjektů, což je pro dosažení vytyčených cílů nezbytné. Zároveň se však domnívám, že cíle Strategie Evropa 2020 pro rok 2020 dosaženy nebudou. Ačkoliv vývoj v některých členských zemích směřuje ke splnění národního cíle, ve většině zemí se problém chudoby a sociálního vyloučení ještě více prohloubil a nelze očekávat brzké zlepšení. Zejména země provádějící reformy s cílem snížit jejich vysoké zadlužení se budou i nadále potýkat s vysokou mírou rizika ohrožení chudobou a sociálním vyloučením.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

BATTHYÁNY, K., 2010. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. vyd. 1. Překlad Rudolf Převrátíl. Praha: Filosofía, 140 s. Filosofie a sociální vědy, 36. ISBN 978-807-0073-216.

BOOTH, Ch. a R. MELMAN, 1903. *Life and Labour of the People in London*. London: MacMillan and Co. 339 s. ISBN 9781140427476.

BRDEK, M. a H. JÍROVÁ, 1998. *Sociální politika v zemích EU a ČR*. Praha: Codex Bohemia. 391 s. ISBN 80-859-6371-X.

ENGELS, F., 1950. *Postavení dělnické třídy v Anglii*. Praha: Svoboda. 336 s. ISBN 978-80-7294-694-5.

EUROPEAN COMMISSION, 2004. *Facing the challenge: The Lisbon strategy for growth and employment*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 51 s. ISBN 92-894-7054-2.

EUROPEAN COMMISSION, 2009. *Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses*. Luxembourg: Publications Office of European Communities. 90 p. ISBN 978-92-79-11368-0.

EUROPEAN COMMISSION, 2012. *Employment and Social Developments in Europe 2012*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 469 p. ISBN 978-92-79-27159-5.

FIALA P. a M. PITROVÁ, 2009. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ ZAMĚSTNANOSTI, PRACOVNÍCH VZTAHŮ A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 1994. *Evropská sociální politika: Cesta vpřed pro Unii*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů Praha. 56 s. ISBN 80-85864-06-1.

GOVERNMENT OF IRELAND, 2007. *National Action Plan for Social Inclusion 2007 – 2016*. Dublin: The Stationary Office. 100 s. ISBN 0-7557-7494-9.

HALÍK, T., 2010. *Chudoba - záležitost nás všech*. Hradec Králové: Oblastní charita Hradec Králové ve spolupráci s katedrou kulturních a náboženských studií PF UHK. 121 s. ISBN 978-80-86472-48-5.

HOLMAN, R., 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck. 539 s. ISBN 80-7179-380-9.

KADEŘÁBKOVÁ B. a O. ČEJPOVÁ, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Vysoká škola manažerské informatiky a ekonomiky a.s.. 48 s. ISBN 978-80-86847-41-2.

KHANDKER, S. R., 2009. *Handbook on poverty and inequality*. Washington, DC: World Bank. 419 s. ISBN 08-213-7614-4.

KLÖCKER, M., TWORUSCHKA, M. a TWORUSCHKA, U., 1995. *Wörterbuch Ethik der Weltreligionen*, Die wichtigsten Unterschiede und Gemeinsamkeiten, Gütersloher: Gütersloher Verl.-Haus. 237 s. ISBN 978-837-1921-537.

KREBS, V., 2007. *Sociální politika*. 4. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: ASPI. 503 s. ISBN 978-807-3572-761.

MAJEROVÁ, I., 2008. *Rozvojové ekonomiky*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. 170 s. ISBN 978-80-7248-459-1.

MAREŠ, P., 1999. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Praha: Sociologické nakladatelství. 248 s. ISBN 80-858-5061-3.

MAREŠ, P., 2004. *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Editor Tomáš Sirovátka. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií. 237 s. Rubikon (Masarykova univerzita), sv. 9. ISBN 80-862-5119-5.

ROWNTREE, B., 1901. *Poverty: A Study of Town Life*. London: Mac Millan and Co. 437 s. ISBN 18-613-4202-0.

STIGLITZ, J., 2006. *Making Globalization Work*. New York: W W. Norton & Company. 358 s. ISBN 978-0-393-06122-2.

TOWNSEND, P., 1979. *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living*. Berkeley: University of California Press. 1216 s. ISBN 05-200-3976-9.

Elektronické zdroje

AMERICAN STUDIES JOURNAL, 2000. *Social Policy and Welfare Reform in the United States - An Introduction* [online]. [13.3.2014]. Dostupné z: <http://www.asjournal.org/archive/49/1.html>.

BABONES S., 2013. *Absolute poverty in America higher than in 1969* [online]. [12.3.2014]. Dostupné z: <http://www.poverty.ac.uk/editorial/absolute-poverty-america-higher-1969>.

CARITAS, 2012. *Europe 2020 Shadow Report: Missing The Train For Inclusive Growth* [online]. [23.2.2014]. Dostupné z: <http://www.caritas-bg.org/upload/documents/2012-CaritasEuropaSRonEurope2020.pdf>.

COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2003. *Joint Report by the Commission and the Council on Social Inclusion* [online]. Brussels [25.4.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0773:FIN:EN:PDF>.

COUNCIL, 2003. *Council decision of 22 July 2003 on guidelines for the employment policies of the Member States* [online]. [12.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:197:0013:0021:EN:PDF>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012. *Sociální zabezpečení: Mezinárodní srovnání - průměrný věk odchodu z trhu práce* [online]. [27.10.2013]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/F000369269/\\$File/141312557.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/F000369269/$File/141312557.pdf).

DENK O., HAGEMANN R. P., LENAIN P. a V. Somma, 2013. *Inequality and Poverty in the United States: Public Policies for Inclusive Growth* [online]. [12.3.2014]. Dostupné z: <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k46957cwv8q.pdf?expires=1394640419&id=id&accname=guest&checksum=FE4D8E30421C7357F655E4370D9CA4F4>.

DIRECTORE GENERALE FOR INTERNAL POLICIES, 2010. *The Lisbon Strategy: An analysis and evaluation of the methods used and results achieved. Brussels: European Parliament* [online]. [11.9.2013]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>.

EGS EDU, 2013. *Fridrich Engels - German Filosofer - Biofraphy* [online]. ©1997 - 2012 [16.4.2013]. Dostupné z: <http://www.egs.edu/library/friedrich-engels/biography/>.

EURACTIV, 2005. *Čím se zabývá koordinace hospodářské politiky EU?* [online]. [11.9.2013]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/cl/24/2235/Cim-se-zabyva-koordinace-hospodarske-politiky-EU->.

EURODIACONIA, 2012. *Policy Recommendations For Social Services In Times of Crisis* [online]. [23.2.2014]. Dostupné z:

http://issuu.com/eurodiaconia/docs/recommendations_crisisreport.

EUROFOND, 2007. *Lisbon Strategy* [online]. [21.9.2013]. Dostupné z:

<http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/lisbonstrategy.htm>.

EUROPA, 2010a. *Přehledy právních předpisů: Maastrichtská smlouva* [online]. [17.8.2013]. Dostupné z:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_cs.htm.

EUROPA, 2010b. *Přehledy právních předpisů: Sociální politika* [online]. [15.8.2013]. Dostupné z:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0023_cs.htm.

EUROPA, 2011. *Zaměstnanost, sociální věci a sociální začlenění: 2010 Evropský rok boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení: Základní údaje* [online]. [30.1.2014]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/employment_social/2010againstpoverty/about/index_cs.htm.

EUROPA, 2013a. *Employment, social affairs and inclusion: European platform against poverty and social exclusion* [online]. [23.9.2013]. Dostupné z:

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=en>.

EUROPA, 2013b. *Employment, social affairs and inclusion: Youth on move* [online].

[22.9.2013]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=950&langId=en>.

EUROPA, 2013c. *Europe 2020: Flagship initiatives* [online]. [22.9.2013]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/flagship-initiatives/index_en.htm.

EUROPA, 2013d. *Europe 2020: Priorities* [online]. [21.9.2013]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm.

EUROPA, 2013e. *Europe 2020: Targets* [online]. [21.9.2013]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_cs.pdf.

EUROPA, 2013f. Who does what [online]. [23.9.2013]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/who-does-what/index_en.htm.

EUROPA, 2013g. *Zaměstnanost, sociální věci a sociální začleňování*. [online]. [27.6.2013]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=829&langId=cs>.

EUROPEAN COMMISSION, 2002. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and The Committee of the regions: Taking stock of five years of the European Employment Strategy* [online]. [12.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0416:FIN:EN:PDF>.

EUROPEAN COMMISSION, 2003. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: The future of the European Employment Strategy (EES) "A strategy for full employment and better jobs for all"* [online]. [12.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0006:FIN:EN:PDF>.

EUROPEAN COMMISSION, 2005. *Communication to the spring European Council: Working together for growth and jobs* [online]. [17.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:EN:PDF>.

EUROPEAN COMMISSION, 2010. *Commission staff working document: Lisbon Strategy evaluation document* [online]. [18.9.2013]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/lisbon_strategy_evaluation_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2011. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A resource-efficient Europe – Flagship initiative under the Europe 2020 Strategy* [online]. [22.9.2013]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/pdf/resource_efficient_europe_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013a. *Commission staff working document: Assessment of the 2013 national reform programme and convergence programme for BULGARIA* [online]. [14.2.2014]. Dostupné z: ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_bulgaria_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013b. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and convergence programme for POLAND* [online].

[14.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_poland_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013c. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and convergence programme for ROMANIA* [online].

[14.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_romania_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013d. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and convergence programme for SWEDEN* [online].

[16.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_sweden_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013e. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and stability programme for IRELAND* [online].

[16.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_ireland_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013f. *Commission staff working dokument: Assesment of the 2013 national reform programme and stability programme for ITALY* [online]. [12.2.2013].

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_italy_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013g. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and stability programme for the NETHERLANDS* [online].

[17.2.2014]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_netherlands_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013h. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme and stability programme for SPAIN* [online].

[15.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_spain_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013i. *Commission staff working dokument: Assessment of the 2013 national reform programme for GREECE* [online]. [14.2.2014]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_greece_en.pdf.

EUROPEAN COMMISSION, 2013j. *The European Union explained: Europe 2020: Europe's growth strategy* [online]. [18.9.2013]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/europe_2020_explained.pdf.

EUROSKOP, 2013. *Lisabonská strategie a vnitřní trh* [online]. [11.9.2013]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8742/sekce/lisabonska-strategie-a-vnitni-trh/>.

EUROSTAT, 2013. *Overarching indicators*. [online]. [25.6.2013]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_social_policy_equality/social_protection_social_inclusion/indicators/overarching_indicators.

EUROSTAT, 2014c. *Harmonised unemployment rate by sex* [online]. [22.1.2014]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1>.

EUROSTAT, 2014d. *People at risk of poverty after social transfers* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=0&pcode=t2020_52&language=en.

EUROSTAT, 2014e. *People at risk of poverty after social transfers: Indicator Profile* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/t2020_52_esmsip.htm.

EUROSTAT, 2014f. *People at risk of poverty or social exclusion* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>.

EUROSTAT, 2014g. *People at risk of poverty or social exclusion: Indicator Profile* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/t2020_50_esmsip.htm.

EUROSTAT, 2014h. *People living in households with very low work intensity* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=t2020_51&tableSelection=1.

EUROSTAT, 2014i. *People living in households with very low work intensity: Indicator Profile* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/t2020_51_esmsip.htm.

EUROSTAT, 2014j. *Severely materially deprived people* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=en&pcode=t2020_53&tableSelection=1.

EUROSTAT, 2014k. *Severely materially deprived people: Indicator Profile* [online]. [20.1.2014]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/EN/t2020_53_esmsip.htm.

EVROPSKÁ KOMISE. 2005. *Sdělení Evropské komise Radě a Evropskému Parlamentu: Společné akce pro růst a zaměstnanost* [online]. [14.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0330:FIN:CS:PDF>.

EVROPSKÁ KOMISE, 2010. *Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění* [online]. [21.9.2013]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:CS:PDF>.

FEDERAL MINISTRY OF ECONOMICS AND TECHNOLOGY, 2013. *National Reform Programme 2013* [online]. [17.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_germany_en.pdf.

FUNG M.K., 2009. *Financial development and economic growth: Convergence or divergence?* [online]. [7.9.2013]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261560608001150>.

GABE T., a J. M. WHITTAKER, 2012. *Antipoverty Effects of Unemployment Insurance* [online]. [13.3.2014]. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R41777.pdf>.

GOVERNMENT OF HUNGARY, 2013. *National Reform Programme 2013 on Hungary* [online]. [16.2.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_hungary_en.pdf.

IHNED, 2003. *Moderní řízení: Hystereze na trhu práce* [online]. [20.2.2014]. Dostupné z: <http://modernirizeni.ihned.cz/c1-12455510-hystereze-na-trhu-prace>.

MEZIVLÁDNÍ KONFERENCE O SPOLEČNÉM TRHU A EURATOMU, 1956. *Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství* [online]. [20.8.2013]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/754-smlouva_o_es.pdf.

- OFFICE OF THE DEPUTY PRIME MINISTER, 2004. *The Social Exclusion Unit* [online]. [25.4.2013]. Dostupné z: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.cabinetoffice.gov.uk/media/cabinetoffice/social_exclusion_task_force/assets/publications_1997_to_2006/seu_leaflet.pdf.
- OMTZIGT, D. J., 2009. *Survey on Social inclusion: Theory and Policy* [online]. [cit. 2013-04-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/future/pdf/1_omtzigt_final_formatted.pdf.
- PERCY-SMITH, J., 2000. *Policy responses to social exclusion* [online]. Philadelphia, PA: Open University Press. 244 s. [24.4.2013]. ISBN 03-352-0474-0. Dostupné z: <http://mcgraw-hill.co.uk/openup/chapters/0335204732.pdf>.
- POVERTY USA, 2012. *Poverty Facts: The Population of Poverty USA* [online]. [12.3.2014]. Dostupné z: <http://www.povertyusa.org/the-state-of-poverty/poverty-facts/>.
- PREMASIRI, P. D., 1999. *Religious Values and The Measurement of Poverty: A Buddhist Perspective* [online]. Johannesburg. [6.5.2013]. Dostupné z: <http://siteresources.worldbank.org/INTPOVERTY/Resources/WDR/johannesburg/buddhist.pdf>.
- RADA EVROPY, 1961. Evropská sociální charta [online]. [11.9.2013]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/1218/esch.pdf>.
- SPARTACUS EDUCATIONAL, 2013a. *Charles Booth* [online]. [17.4.2013]. Dostupné z: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/PHbooth.htm>.
- SPARTACUS EDUCATIONAL, 2013b. *Seebohm Rowntree* [online]. [17.4.2013]. Dostupné z: <http://www.spartacus.schoolnet.co.uk/RErowntreeS.htm>.
- THE AMERICAN RECOVERY AND THE REINVESTMENT ACT, 2014. *The Recovery Act* [online]. [12.3.2014]. Dostupné z: http://www.recovery.gov/arra/About/Pages/The_Act.aspx.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013a. *Human development reports* [online]. [25.6.2013]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/statistics/understanding/indices/hpi/>.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013b. *Our Projects: Statistical Monitoring of Living Conditions* [online]. [28.1.2014]. Dostupné z: <http://open.undp.org/#project/00060059>.

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAM, 2013c. *Overview: What we do* [online]. [28.1.2014]. Dostupné z: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/ourwork/overview.html>.

WHITE HOUSE, 2014. *Issues: Poverty* [online]. [12.3.2014]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/issues/poverty/>.

WIXEY S., P. JONES, K. Lucas and M. Alldidge, 2005. *Measuring Accessibility as Experienced by Different Socially Disadvantaged Groups* [online]. [18.6.2013]. Dostupné z: http://home.wmin.ac.uk/transport/download/SAMP_WP1_Literature_Review.pdf.

WORLDBANK, 2013. *Poverty Overview*. [online]. [25.6.2013]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>.

WORLDBANK, 2014a. *Data: Country and Lending Groups* [online]. [28.1.2014]. Dostupné z: http://data.worldbank.org/about/country-classifications/country-and-lending-groups#Europe_and_Central_Asia.

WORLDBANK, 2014b. *European Union Member States: Overview* [online]. [11.2.2014]. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/eumemberstates/overview>.

Seznam zkratk

ARRA	Balíček stimulujících opatření pro americkou ekonomiku The American Recovery and The Reinvestment Act
EAFRD	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova European Agriculture Fonf for Rural Development
EHS	Evropské hospodářské společenství European Economic Community
EMFF	Evropský námořní a rybářský fond European Marine and Fisheries Fund
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje European Regional Development Fund
ESF	Evropský sociální fond European Social Fund
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli European Coal and Steel Community
EU	Evropská unie European Union
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii The European Atomic Energy Community
FS	Fond soudržnosti Cohesion Funf
HDI	Index lidského rozvoje Human Development Index
HDP	Hrubý domácí produkt Gross Domestic Product
HND	Hrubý národní důchod Gross Narional Product

HPI	Index lidské chudoby Human Poverty Index
IBRD	Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj International Bank for Reconstruction and Development
IDA	Mezinárodní rozvojová asociace International Development Association
OSN	Organizace spojených národů United Nations
PLN	Polský zlotý Polish Zloty
UI	Pojištění v nezaměstnanosti Unemployment Insurance
UNDP	Rozvojový program OSN United Nations Development Programme
USD	Americký dolar United States Dollar

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové (bakalářské) práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohou jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 25. 4. 2014

.....
Cpa Barbošová

jméno a příjmení studenta

Seznam příloh

Příloha č. 1 Přehled cílů Evropské unie a členských zemí v rámci Strategie Evropa 2020

Příloha č. 2. Obsah bílé knihy Evropská sociální politika